

OTDK-DOLGOZAT

Pankotay Fruzsina Magda
BA

2013

**A FIATALOK VÁLLALKOZÓVÁ VÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI
AZ OSZTRÁK–MAGYAR–SZLOVÁK HATÁRTÉRSÉGBEN**

**THE OPPORTUNITIES FOR YOUNG PEOPLE TO BECOME
ENTREPRENEURS IN THE AUSTRIAN-HUNGARIAN-SLOVAKIAN
BORDER REGION**

Pankotay Fruzsina Magda

BA

Kézirat lezárva: 2012. szeptember 30.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
1.1. Felvetéseim	3
1.2. Módszertan.....	3
2. A VIZSGÁLT TERÜLET ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE	5
2.1. Európai Unió keretek	5
2.2. Határregionális trendek a vizsgált térségben	6
2.3. Vizsgált országok és határ régiók alapadatainak összevetése	8
2.3.1. A hármas határtérség rövid áttekintése	8
2.3.2. Térbeli összeköttetések: kapcsolati, földrajzi, fizikai	11
2.3.3. Demográfia	12
2.3.4. Munkaerőpiac	14
2.3.5. Etnikumok, nemzetiségek a határ régióban.....	17
2.3.6. Nemzetközi migráció és határon átnyúló ingázás	19
2.4. A válság alatt és a válság tetőzése után	23
3. A VÁLLALKOZÓVÁ VÁLÁS ÉS BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI.....	25
3.1. Vállalkozások és a létrejöttüket befolyásoló legfontosabb tényezők	25
3.1.1. Az adókulcsokról	25
3.1.2. A minimálbérrel.....	26
3.1.3. A kritikus vállalkozói tömeg a vizsgált térségben.....	27
3.2. A tipikus vállalkozási forma a térségben.....	28
3.2.1. A családi vállalkozás.....	28
3.2.2. Fiatalok és a vállalkozás	29
3.3. Kutatás+Fejlesztés.....	30
3.4. Tudásrégió – Határ régió	32
3.4.1. A tudásrégió	33
3.4.2. Határon túli diákok	35
4. ALKALMAZOTTKÉNT VALAHOL A VILÁGBAN VAGY SAJÁT VÁLLALKOZÁS ITTTHON?	38
4.1. A pályakezdést segítő megoldások és modellek.....	39
4.1.1. PBL (Project Based Learning) – Probléma alapú tanulás	39
4.1.2. Aalborgi modell (MPBL Master Project Based Learning)	40
4.1.3. Család alapú vállalkozói modell	40
4.1.4. Diákmunka.....	41
4.2. EU-ós vállalkozásfejlesztési kezdeményezések és segítő szervezetek	44
4.2.1. ERASMUS a Fiatal Vállalkozóknak (EYE)	44
4.2.2. Munkaerőpiachoz köthető szervezetek	45
4.2.3. Oktatáshoz köthető szervezetek	46
4.3. Modellek összegzése	48
5. A FELSŐOKTATÁS ÉS A VÁLLALKOZÓVÁ VÁLÁS KAPCSOLATRENDSZERE.....	50
5.1. Diplomás pályakövető rendszer (DPR) Magyarországon	50
5.2. Karrierirodák Magyarországon	52
5.3. Karrieriroda struktúrált mélyinterjú összegzése	53
6. ÖSSZEGRÖZÉS ÉS MEGOLDÁSKERESÉS	58
6.1. A tudásrégió egyik pillére a K+F	62
6.2. Gazdaság	63
6.3. Diákmunka	64
6.4. Az oktatás és a kapcsolt szervezet lehetőségei.....	66
6.5. A karrierirodák működése a vizsgált országokban	68
6.6. A határ régió tudásrégió is egyben.....	68

7. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK	70
7.1. A kutatás megállapításai, eredmények	70
7.2. További kutatási irányok.....	72
8. IRODALOMJEGYZÉK	74
MELLÉKLETEK.....	80
I. melléklet: Megkeresett intézmények, személyek	II
II. melléklet: Karrieriroda kérdéssor.....	III
III. melléklet: A határregionális felsőoktatás története	VI
IV. melléklet: Támogató intézmények, szervezetek	IX
V. melléklet: INiTS és a támogató szervezetek részletesen.....	X
VI. melléklet: Magyarországi karrierirodák – összefoglaló táblázat	XIII
VII. melléklet: Táblázatok, ábra	XIV

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: A közép-európai régió tőzsdéinek főbb adatai	7
2. táblázat: Munkanélküliek növekedése a térség nem fővárosaiban (%).....	17
3. táblázat: 2004-ben az EU-hoz csatlakozott tagállamokból származó munkavállalók száma 2011. május 1-i munkaerőpiac nyitás után	22
4. táblázat: Népeség/ egyéni vállalkozás aránya	27
5. táblázat: Fiatal vállalkozói életkor Auszria–Bécs 2011. év	30
6. táblázat: Beiratkozás a felsőoktatásba (18-34 éves, %/népeség).....	33
7. táblázat: Beiratkozott hallgatók száma ISCED alapján 2008/09 tanévben	34
8. táblázat: A NUTS 2 régiókban a felsőoktatásban tanulók (ISCED5-6) %-os aránya a 20-24 éves népeségben.....	34
9. táblázat: Ausztria felsőoktatási szerkezete és a jogi státusszal rendelkező hallgatók	60
10. táblázat: Vizsgált magyar területen nappali tagozatos felsőoktatásban tanulók aránya %-ban (válság előtti/ válság utáni évek)	61
11. táblázat: A vizsgált országok és az EU27 adatainak összehasonlítása válság előtti, alatti és utáni években a K+F–GDP, illetve az oktatást (képzést) korán (18–24 év) elhagyók arányában.....	61
12. táblázat: Egyéni vállalkozók aránya a népeségen belül a vizsgált országokban	63

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Személyi biztonság világranglista	9
2. ábra: Életminőség világranglista	9
3. ábra: Néhány demográfiai mutató változásának iránya a 2008-2011 évek alapján	14
4. ábra: 25 év alatti munkanélküliségi ráta a vizsgált országokban a válság előtt, alatt, után	16
5. ábra: Ifjúsági munkanélküliség EU27 országok átlagához viszonyítva.....	17
6. ábra: Vállalkozás átadás elemzése.....	29
7. ábra: Országhatáron kívüli hallgató a 2010/2011 tanévben.....	36
8. ábra: Magyarországra az országhatáron kívülről érkező nappali tagozatos felsőoktatásban tanulók, 2001–2011	37
9. ábra: Pesszimista jövőkép vagy vállalkozói motiváció?.....	38
10. ábra: Kapacitásmeghaladó létszámigény: diákmunka-szerepe a termelésben	44
11. ábra: Tanulmányok és a külföld kapcsolata a Nyugat-magyarországi Egyetemen.....	51
12. ábra: K+F kiadás GDP-hez viszonyítva a vizsgált országokban és régiókban	62

1. BEVEZETÉS

A globalizáció, a 21. század elején vitathatatlanul kiegyenlítő szereppel bír, és egyben paradox módon generálja a regionális és lokális különbségeket.

Az Európai Unió tagállamai számára az egyik legnagyobb kihívás a lakosság előregedése, mert a növekvő számú eltartott mellett szükséges az aktívak által megtermelt forrásokat igazságosan elosztani. A tagországok közötti fejlettségbeli diszparitások és a munkaerő vándorlása a problémát tovább erősíti.

Európában minden tekintetben egyenlőtlen a demográfiai struktúra átalakulása. Mindez a gazdasági növekedés és a fenntartható fejlődés „kényszere” mellett, az előregedő társadalmakban nehezíti a gazdaság stabilitását és az aktív munkaerő pótlását, míg a jóléti államokban a munkaerő „odavándorlása” fokozza gazdasági teljesítőképességet.

A Közép- és Kelet-Európából nyugat felé migránsok képzettebbek, mobilabbak, motiváltak és nyelvet beszélők, így a szakképzettségük és tudásuk a befogadó országot gazdagítja (Glatz F, [2004]). A migráció maga után vonja a népesség korösszetételének, valamint etnikai-vallási összetételének a megváltozását, ez pedig társadalmi veszélyeket, országok és rétegek valamint generációs leszakadást eredményez. De nem vészharangra van szükség, hanem alapvető gyakorlatias változásokra.

Kutatásom ezért nem az öregedés gazdasági hatásainak összetett vizsgálata, hanem a fiatalokkal összefüggő gyakorlatias megoldáskeresés.

Arra a kérdésre keresem a választ, hogy fontos-e és ha igen, miért és hogyan, a fiatalok vállalkozóvá válásának ösztönzése. Úgy gondolom, hogy a fiatalok vállalkozói képességfejlesztése és a közöttük kialakítható hálózati együttműködés, egy új határ-regionális munkaerő piacot hozhat létre.

Dolgozatom alaptémája a fiatalok munkaerő-piaci struktúráján belül a vállalkozóvá válás több szempontú vizsgálata a határtérségben. A vállalkozásalapítás finansziális oldalára és az egyetemi tulajdonú vállalkozásokra és kötődő kompetencia központok nem tárgya kutatásomnak.

Munkámat a következő, fontos kérdések motiválták:

- Az ifjúság milyen szerephez juthat az újragondolt Európai Unió területi foglalkoztatáspolitikájában, ez által a nemzeti és lokális gazdaságokban?

- Mit tehetünk az előregedő munkaerőpiacon a munkanélküliség ellen, ezen belül a fiatalok munkanélkülisége ellen?
- Van-e mód a vállalkozások megfiatalítására? Megoldás lehet-e erre a fiatalok vállalkozóvá válásának elősegítése?

Dolgozatom vizsgálati szempontjai:

- Munkám a földrajzilag a szoros egységet alkotó Bécs nagy régiót, Pozsony régiót és a „magyar” CENTROPE térséget, mint hármas határ régiót fedti le.
- A vizsgált időtáv a 2007–2013 közötti időszak, az EU tervezési időszakához igazodik.
- Jó például Dánia megoldásai szolgálnak, amely ország egyben az EU soros elnöke a tanulmány írásának kezdetekor.
- Elemzem az iskolaszövetkezet formát, mert a 2012. év a Szövetkezetek Nemzetközi Éve.
- A helyi vállalkozások fenntartható fejlődése és együttműködése lehet az interregionális tér meghatározó kohéziós kötőereje.
- A vizsgált korosztály a fiatalok, mert lokálisan a leginkább formálható és fejleszthető képességekkel rendelkeznek, a leginkább beszélik a szomszédos országok nyelvét.

Kutatásomat másfél éves adatgyűjtés előzte meg, majd a perifériális irodalom elemzése és végül az EUSTAT, OECD, KSH adatok elemzése következett. EU-s kutatási jelentéseket is olvastam, de nem találtam magyar területen releváns publikációt. Karrierirodai mélyinterjúkkal arra kerestem a választ, hogy a vállalkozóvá válás ösztönzésében milyen szerepet játszanak a felsőoktatási intézmények: Van-e módszerük a fiatalok munkanélkülivé válásának megakadályozására és ezek között szerepel-e az önfoglalkoztatásra való felkészítés? A diplomás pályakezdők támogatására milyen módszereket alkalmaznak és ezek mennyire hatékonyak?

A DPR-ek adatelemzésével a külföldi lakhellyel, tanulással, munkavállalással és a vállalkozóvá válással, önfoglalkoztatással és munkához való viszonyulással kapcsolatos kérdések válaszait dolgoztam fel SPSS programmal, majd elemeztem az adatokat és a DPR jelentésekkel összevetettem.

1.1. FELVETÉSEIM

- F1. Igazolható, hogy a sikeres foglalkoztatás és oktatáspolitikával rendelkező országok **eredményesebben** oldották meg a gazdasági krízis okozta munkaerőpiaci válságot;
- F2. Hosszútávon igazolható, hogy a vállalkozói ismeretek, iskolarendszerű oktatásával és jó gyakorlatának alkalmazásával elérhető, hogy a fiatalok – mind a középiskola, mind a felsőoktatás befejezése után – **alkalmasabbá** váljanak arra, hogy vállalkozást indítsanak és működtessenek (dolgozatom erre csak részben ad választ, hiszen ez egy valóban hosszú távú elemzéssel igazolható csak);
- F3. Bizonyítható, hogy a határ régiókban, transznacionális érdek **a fenntartható vállalkozói tér** kialakítása és működtetése, a hatékony kommunikáció kialakítása a tapasztalt vállalkozók és a fiatal vállalkozók között;
- F4. Hosszútávon igazolható, hogy a közös gazdasági tér **adaptációs képessége** tartósan **javulhat** egy közös Ifjúsági Vállalkozói Platform (IVP) létrehozásával. Az Ifjú Vállalkozók Hálózata (IVH) létrejöttével, melyek csupán közös elhatározás kérdése.

1.2. MÓDSZERTAN

No, de kik is azok a fiatalok? Kutatásom minél jobban mélyült, annál többféle „fiatalok”, „fiatalkorúak” értelmezéssel találkoztam. Nem egységes az életkortartomány meghatározása még Magyarországon belül sem, így az adatoknál külön jelölöm az életkort (*M2. táblázat*).

Munkám során azt tapasztaltam, hogy a gazdasági elemzésekben használt módszerek nem alkalmazhatók egyértelműen a regionális vizsgálatokban, így a szekunder adatgyűjtésnél és azok feldolgozásánál az interdiszciplináris jelleghez és a nemzetek eltéréséhez igazodó, de közös regionális halmazt alkotó adatokat vettem össze. Elemeztem a társadalmi, gazdasági oktatási összefüggéseket, keresve a térségi kapcsolódási pontokat. Az aktuális adatokat az EU tervezési időszakához igazítva három időtartományban vizsgáltam: a válság előtt, a válság tetőzése alatt, a válság tetőzése után.

A három ország érintett területén a témában jártas szakembereket és érintett intézményeket, levéltárakat kerestem fel (lásd *I. melléklet*). A megbeszéléseim alátámasztották azt, hogy többféle kutatási módszer ötvözetével kaphatok választ a kérdéseimre. Az irodalomból, szakfolyóiratokból valamint a konzultációkat követően a vállalkozóvá válást támogató modellek megismerésében és azok hazai adaptálási lehetőségeiben mélyedtem el, majd csoportosítottam eredményeimet. A szekunder adatokat és modelleket primer kuta-

tással – DPR adatok elemzésével – is alátámasztottam. A kvalitatív kutatás a vállalkozóvá válás folyamatának ösztönzését, a kapcsolatrendszer megismerését szolgálta.

A strukturált interjúkra a szakemberek irodáiban került sor, ahol ismertettem a beszélgetés tervezett egy órás vázlatát, melyet az első interjú után pontosítottam (*II. melléklet*). Az interjúfelvétel a megbízhatóság növelése érdekében diktafonnal történt, melyből írásos összefoglaló készült. A közös pontokat kiemeltem, az eltéréseket megjelenítettem, majd összegeztem.

2. A VIZSGÁLT TERÜLET ÖSSZEHALONLÍTÓ ELEMZÉSE

2.1. EURÓPAI UNIÓS KERETEK

Az Európa 2020 stratégiában kitűzött kezdeményezés az „Innovatív Unió”, a „Mozgásban az ifjúság” és az „Új készségek és munkahelyek menetrendje”. Az Európai Bizottság 2011 novemberében felállított egy olyan munkacsoportot, amely a vállalkozói készségek fejlesztésével foglalkozik, segíti az egyéneket és a vállalkozásokat az innovatív ötletek kidolgozásában és piacra jutásában (Európai Bizottság IP-12-365 jelentés, 2012. április). Az Európai Parlament keretprogram-ajánlása nyolc kulcskompetencia között határozza meg a „kezdeményezőkészséget és vállalkozói kompetenciát” (L394.2006.december), a vállalkozói készségek fejlesztésével kapcsolatos kezdeményezéseket, úgymint az oktatási és az üzleti szféra szorosabb együttműködését, vagy diákok által működtetett kis cégek alapítását tizenegy ország részesíti támogatásban.

Emellett az Európai Unió kohéziós politikájában bekövetkező váltás egyre erőteljesebben hangsúlyozza a régiókon átnyúló inter- és transzregionális együttműködések fontosságát. A térség folyamataira a rendszerváltás előtti évek, majd a rendszerváltástól az EU-ba történő belépés, azt követően a munkaerőpiac megnyitása voltak hatással.

A regionalizmus „belső hatóerőként” nyugvó történelmi, társadalmi és gazdasági folyamat. Jó esetben nem felülről irányítják, hanem a természetes összetartozás, a földrajzi integráció, a mindennapi élet attitűdjeinek rendszere. Közös érdekek mentén, akár közös oktatás- és ifjúságpolitika és így jövőbeni identitástudat alakul ki, ami további integráló erővé válhat.

Az EU bővülése után a határok elválasztó szerepe helyett kialakulnak a természetes funkcionális kapcsolatokkal rendelkező határon átnyúló (integrált) régiók, amelyek társadalmi és gazdasága az eltérő gazdasági rendszerekből származó helyzeti előnyöket a saját javára tudja fordítani (Hardi, [2005]). A régiók komoly versenyben vannak azért, hogy megőrizték, illetve tovább javítsák helyzetüket a helyi polgárok, az üzleti szféra, a nemzetközi befektetők vagy a régióba látogató turisták körében.

A regionális versenyképességet a közép-európai fővárosi régiók esetében a területi tőke, vagyis a földrajzi, gazdasági és társadalmi adottságok és a társadalmi tőke, mint például a hálózati együttműködések jellege és a kormányzási struktúrák jellemzik, de formálja az egyes régiók gazdasági és társadalmi átalakulása vagy a globalizáció és az európaizá-

ció is. Ennek érdekében egyszerre kell gazdasági növekedést és foglalkoztatási szintet biztosítani, élhető környezetet, tartós egyensúlyt és a fenntarthatóságot megteremteni. A növekedés jelentős komplex keretben gondolkodó gazdasági, társadalmi és intézményi szerkezetváltás kialakítását igényli, melyek:

- a tudás- és információs társadalomban;
- a hálózati együttműködésekben;
- a belbiztonság kialakulásában;
- az élhető és fenntartható környezetben;
- az együttműködési szándékban;
- a kulturális kapcsolatokban;
- szellemi nyitottságban testesülhetnek meg (Borsi–Vértes–Viszt [2006]).

2.2. HATÁRREGIONÁLIS TRENDEK A VIZSGÁLT TÉRSÉGBEN

Európára a regionalitás mellett – vagy éppen azon belül – jellemző a hálózati együttműködések megerősödése. A metropoliszrégiók a legfejlettebb és magas lakosságsszámmal rendelkező gazdasági terek, de a kutatók között nincs egységes megállapodás abban, hogy mely nagyvárosi régiókat jelölik metropoliszrégióknak. Megjelenik a világváros fogalma is (Brenner [1998]).

Az 1990-es évek elején Közép-Kelet-Európát a külföldi működő tőke beruházások növekedése jellemezte, mert e térség a multinacionális vállalatok piaci térnyerésének, keletre tolódásának kiváló táptalajai volt. Csomós [2011] négy tényező (könyvelés, reklám, bank, jog) alapján – 12 fokú skálán – rangsorolt 122 nagyvárost, melyben Bécs és Pozsony is meghatározó szereppel bír, világváros kialakulási tendenciákat mutatnak. A demográfiai változások nagy befolyással bírnak a gazdaság kondícióira, de legfőképp jövőjére. 310 európai város vizsgálata közepes időtávon hanyatló népességszámot mutat. Nemzetgazdaságok esetén a GDP mérhető viszonszám, városoknál ez csak becsülhető. A becslések és a 2025-ös népességszám becslése alapján Bécs a legnagyobb GDP PPS értékkel bíró várossá válik majd.

A nagymértékű tőkekoncentrációt nem csak a bankok, hanem a tőzsde is reprezentálja (Csomós [2011]). A Bécsi Értéktőzsde többségi részvényes lett a budapesti és prágai értéktőzsdében is, így térségi hatását és Bécs centrális szerepét ezzel is erősíti. Az 1. táblázat a régió tőzsdéinek potenciálját mutatja 2009–2011 között.

1. táblázat: A közép-európai régió tőzsdéinek főbb adatai

Város/értéktőzsde	Jegyzett vállalatok száma 2009/2011	piaci tőkeérték (millió €) 2009/2011
Bécs	115/ 84	98 961/87 323 €
Budapest	46/ 39	30 037/15 605 Mrd HUF
Prága	25/26	48 996/41 115 €

Forrás: www.bet.hu és www.wienerborse.at www.pse.cz;

World Federation of Exchanges, Annual report and statistics (2009, 2011),

saját szerkesztés

Létre jöhet-e a három országon belüli együttműködő és erős eurorégió, a Győr–Sopron–Pozsony–Bécs térség? – tehetjük fel a kérdést Éger György munkája alapján (Éger Gy. [2000]). E térség mind infrastruktúráját, mind emberi–társadalmi viszonyait tekintve lényegesen fejlettebb, mint Magyarország bármelyik egyéb (hármás) határtérsége. A munkanélküliség szintje mindhárom országban stagnál. Árnyalja a helyzetet, hogy a mutatót minden ország nemzeti sajátosságok alapján számolja, így az adatok viszonyszámok (pl. a diákmunka, a közfoglalkoztatás, a csekély mértékű foglalkoztatás besorolása). Az egy főre jutó gazdasági teljesítmény növekedésének tekintetében Ausztria (3,67%) magasabb szinten teljesít az EU 1,56%-os átlagához képest. Az egy főre jutó GDP vásárlóerő paritás 128,78% az EU27 átlaghoz képest. A gazdasági teljesítmény alapján 2010 és 2012 között Szlovákiában 9%-kal, Ausztriában 8%-kal, Magyarországon 1,75%-kal nőtt a gazdasági teljesítmény. Ebből persze a határtérség fejlődésére nem következtethetünk, ugyanakkor kitűnik, hogy Ausztria – gazdasági potenciálja alapján – a térségi vezető pozíciójának tartós megerősítésére alkalmas. Ezt a fenti adatok mellett az *M3. táblázatban* az országok és a térség alapadatainak összehasonlítása is megerősíti.

Az kohéziós folyamat a határterületen nem halad dinamikusan egyik napról a másikra. Az újkori határtérségünk alig múlt húsz éves, míg az EU 40-50 éves határkapcsolatokkal, bi- és trilaterális együttműködésekkel alakítja térségeit. Munkája mégis csak most kezdett kiteljesedni (Bécs fejlődése – az életminőségi világranglista első helyezettje 2012-ben, lásd 2. ábra). A politikai és gazdasági összefonódás önmagában nem elég az evolúciós folyamat beteljesedéséhez. Ehhez társadalmi szemléletváltásra is szükség van, ami az emberek és a közösségek szintjén a tudásban és kölcsönös bizalom területén meginduló változásokat testesíti meg.

A nyitott határoknak köszönhetően az emberek napi szintű mobilitása, illetve a szomszédos gazdaságokkal és kultúrákkal való találkozás lehetősége a többszörösére nőtt.

A határon átívelő kölcsönös kapcsolatok intenzitása az állampolgárok térbeli mobilitásától függ, legyen szó a fogyasztásról, munkáról, oktatásról, szabadidő eltöltéséről, utazásról vagy más szükségletek kielégítéséről. A mobilitás ilyen formái, mivel feltételezik a gyakori mozgást a származási hely és a lakóhelyi ország között, egyértelműen megkérdőjelezik a nemzeti határok meglétének értelmét (Hardi [2010]).

Az osztrák–magyar–szlovák mikro határrégió kedvező fekvése a közös európai piacon belül komoly potenciális szerepet biztosít a térségnek gazdaságilag azáltal (is), hogy egy közösségen, az EU27-en belül biztosítják fejlődésüket. Olyan transznacionális gazdasági terület, mely két fővárosból és számos kisebb városból álló sokféle együttműködés által összefonódott terület, melyet a közös történelem mellett számos összekapcsoló – mára már természetes – tényező, így pl. a közlekedés is elősegít. Gazdasági teljesítményük azonban továbbra is eltérő, amelyet az *M4. táblázat* jól szemléltet.

2.3. VIZSGÁLT ORSZÁGOK ÉS HATÁRRÉGIÓK ALAPADATAINAK ÖSSZEVETÉSE

2.3.1. A hármas határtérség rövid áttekintése

Szlovákia 1993. január 1-je óta független állam, Ausztria 1955 óta, míg Magyarországon 1989 októberében kezdődött a rendszerváltás. Ausztria 1995-ös uniós csatlakozása tíz éves előnyt, tapasztalati tőkét jelent a szomszédos keleti országokkal szemben, akik 2004-ben csatlakoztak. 1995-ben alakult meg az EU Régiók Bizottsága, életbe lépett a schengeni egyezmény, így az úgynevezett „régiók Európája” koncepciónak is motorjává tudott válni a nyugati szomszédunk.

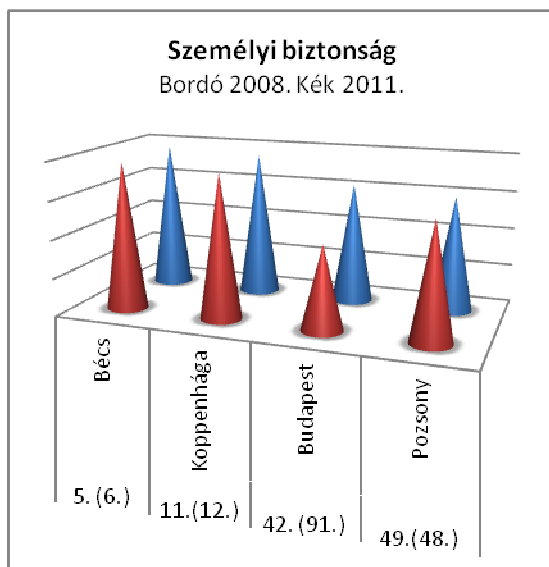
Ausztria szociális orientációjú piacgazdaság, gazdasági struktúrája polarizált. 50-60, többségében nemzetközi nagyvállalat, körülbelül 600 közepes vállalat osztrák családi tulajdonban – elsősorban az autóipar és elektronika területén – és 180 ezer kisvállalkozás, a munkavállalók 70%-ának ad munkát. A beáramló működő tőke 80-84%-a az EU-ból érkezik. Kivitele 90%-ban az autógyártáshoz köthető.

Bécs régiója profitált az Unió 2004-es bővítéséből is. A bécsi cégek 20%-a élt és él a bővítés által nyújtott liberalizált kelet-nyugati kereskedelem lehetőségével, és tart fenn a szomszédos új EU tagországokkal üzleti kapcsolatot, mely lendületet adott üzleti tevékenységüknek. Bécs főváros és Bécs régió átfedésében működik a Bécs metropoliszrégió (Vienna Region), vagy ahogy Ausztriában hívják az ún. Keleti régió (Ostregion), melyet Bécs, Alsó-Ausztria és Burgenland tartományok hoztak létre a térség átfogó gazdaságfejlesztésére. A három tartomány közös gazdasági szempontjai a termelés hatékonyságának

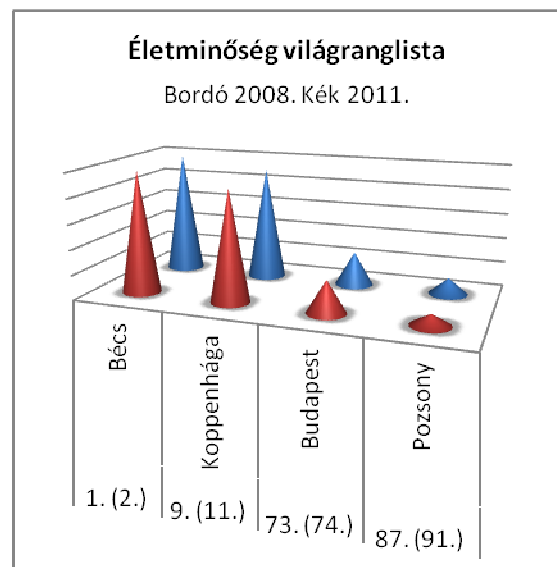
növelése, a regionális klaszterek kialakítása, a tudás és az innováció-orientált fejlesztés regionális összehangolása.

A hálózati együttműködés generálója a Planungsgemeinschaft Ost. (Dvorak [2008]). A Bécs régió az állapotindikátorok alapján vitathatatlanul Közép-Európa legversenyképesebb régiója. Az egy főre jutó regionális fejlettség tekintetében a Pozsony régió növekedési üteme kedvezőbb a Bécs régiónál (Csomós [2009]).

Ausztriában a vállalatok közel negyede Bécsben telepedett le, 41 000 cég egyénél több munkatársat foglalkoztat. Mintegy 30 000 bécsi cég a kereskedelemben tevékenykedik. A bécsi vállalatok 43%-a, azaz 31 000 egyszemélyes vállalkozás. 1992 és 2004 között (csatlakozásunkig) 2500 kis helyi vállalkozást összesen 18,6 millió euróval támogatott Bécs városa, hogy fenntartsa a helyi ellátást és biztosítsa a jó életminőséget. Ezeknek az intézkedéseknek köszönhetően (is) az életminőség világlistán 2010. és 2011. évben első, 2008-ban a második, 2007-ben harmadik helyen szerepelt (www.mercer.com és Dvorak [2008]). Az életminőség indexen (2. ábra), ahol 100 pont New York, Bécs 2010-ben 108,6 pont (a válság éveiben, 2008-ban is 107 pont), Budapest és Pozsony stagnál (93 és 85 pont).

1. ábra: Személyi biztonság világranglista

2. ábra: Életminőség világranglista

Forrás: PGO: Quo Vadis Ostregion? 66 p. és www.mercer.com alapján saját szerkesztés

A Top 10 biztonságos világvárosok felmérésben a hatodik helyen szerepelt 2008-ban, 2011-ben már az ötödik, míg Budapest és Pozsony a középmezőnyben helyezkedett el (1. ábra). Bécs évek óta a közel 400 nemzetközi konferenciával (évente) Párizs mögött a második helyen áll (www.iccaword.com).

Szlovákiának 669 km közös határa van Magyarországgal. A Pozsonyi régió Szlovákia nyugati–délnyugati részén helyezkedik el, 2053 km²-es területével az ország legkisebb régióját képezi. A város fekvése attraktív: folyó mentén, előhegység lábánál és három (sőt tágan értelmezve négy) állam határának találkozásánál kerül el. Európa legkisebb fővárosai közé tartozik, a leggyorsabban fejlődő uniós régióközpont. Az ország népességének 12%-a él itt. A szlovák főváros ugyan gazdag történelmi tradíciókkal rendelkezik, mégis az 1991-ig térségi pólusként működött csupán. A századforduló térségi városhierarchia vizsgálatában negyedik, Győr ezzel szemben a 16. helyen állt (*M1. táblázat*) (Csomós [2009], Beluszky [2003]).

A Szlovákia legjobb gazdasági teljesítményével büszkélkedő Pozsonyi régió az ország GDP-jének 26%-át termeli meg. A Pozsonyi Régió az egy főre jutó GDP és vásárlóerő tekintetében évek óta meghaladja az uniós átlagot (*M5. táblázat*). 2008-ban a ranglista 9. helyén, 2009-ben már az 5. helyen szerepelt az EU NUTS 2 régióinak rangsorában, viszont a többi szlovák régió EU átlag alatti. Az ipari vállalkozások 12%-a az országos termelés 42%-át állítják elő. Az aktivitási ráta 63% (nagyon magas), munkanélküliségi mutatók alacsonyak. A 2012. évre a fiatal munkanélküliek aránya azonban az EU27 országok között a harmadik legrosszabb lett.

A régió gazdasági palettáján megtalálhatók mindazon ágazatok, amelyek a termékek hagyományos ipari előállításán alapulnak. A térség az európai gépjárműgyártás egyik központja, így jelenleg a szlovák export 30%-át ez az iparág szolgáltatja. Szlovák viszonylatban Pozsony hosszú távon megőrizte a legalacsonyabb munkanélküliségi arányt mutató régió pozícióját, s itt az átlagos havi kereset duplája egyes térségeihez viszonyítva.

A vizsgált magyar területen, Vas és Győr-Moson-Sopron megyében három nagy ipari park és több hatékony klaszter működik. A földrajzi elhelyezkedés alkalmassá teszi, hogy kapcsolódjon a vizsgált határrégió legfontosabb iparágához, az autógyártáshoz. Az elmúlt években az iparágban történt folyamatos beruházások eredményeként beszállítói hálózat épült ki, amely további, kisebb vállalkozásokat is bevont. A régióban jelen lévő vállalatok mintegy 99%-át kitevő kis- és középvállalkozások tevékenységét klaszterkezdemenyezések segítik.

A Nyugat-dunántúli Régió a GDP alakulását és a külföldi tőke arányát alapul véve a második legfejlettebb régiónak számít közvetlenül a fővárost magába foglaló Közép-magyarországi Régió után, amit főként a térségben jelen lévő multinacionális cégeknek köszönhet (AUDI, General Motors, LuK, BPW-Hungária, Epcos-TDK, Autoliv stb.).

Ausztria, Magyarország és Szlovákia között sok a hasonlóság a történelmi, földrajzi adatok miatt. A nyilvánvaló hasonlóság ellenére sok eltérés is megfigyelhető (Mezei–Hardi [2003]). A meglévő aszimmetriát a politika konzerválja, így az EU közös lehetőségeit korlátozottan és ágazatonként használják csak ki a szomszédos régiók. Ha a közösség a kapcsolatok révén erőssé válik, akkor az adott társadalomnak lehetősége nyílik a megerősödéssel. Ha nem hiszünk ebben, akkor elkezdődik egymás könyörtelen kiszorítása, a kooperatív stratégiák helyett a zéróösszegű játékok világa (Pogácsa [2007]).

2.3.2. Térbeli összeköttetések: kapcsolati, földrajzi, fizikai

A regionális fejlődési képességben a földrajzi és fizikai összeköttetések mellett döntően az emberi tényezők, a kapcsolati tőke, a térbeliség dominálnak. A térbeliség a fiatalok esetében különös többlettartalommal bír, hiszen a népességben belül a mobilabb, nyelveket beszélő, nyitottabb és befogadóbb, kíváncsi, ezáltal kultúrákat és embereket megismerni vágyó társadalmi réteghez tartoznak nemzettől függetlenül.

Az, hogy egyes társadalmakat, kultúrákat mennyire érzünk közelebbinek vagy távolabbinak, attól függ, hogy milyen nagyságú kapcsolati tőkével bír az adott régió. A gyakori kommunikáció, a hálózatépítés, a több és pozitív információ csökkenti a régiók és társadalmak közötti kognitív távolságot, miközben növeli a határregió kapcsolati tőkéjét, s ezen keresztül a régió humán- és társadalmi tőkéjét, életszínvonalát is.

Földrajzi szempontból rendkívül értékes határtérség: a Bécsi-medencét a Kárpátok és a Keleti-Alpok hegyei ölelik, nagyobb vizei a Duna, Rába, Fertő tóval gazdagítva, amely a történelmi múltú kereskedelmi utak (dunai, valamint észak–déli) kereszteződésében húzódik, az úgynevezett „Borostyán úton”. A gazdaság ütőerei az autópályák, gyorsforgalmi utak, vasútvonalak ma is. Amerre haladnak, ott pezseg a gazdasági élet, ott jelennek meg a beruházók. Bécs nagyregiót a fejlesztési dokumentumokban a közép-európai térség kapuvárosaként határozták meg, a kiváló határ menti összeköttetésekre alapozva. A Bécsi-medencében a legnagyobb a fajlagos autópályahossz, multimodális közlekedési folyosója a Duna régióknak. Versenyelőnye, hogy a Pozsony régióval és Győr-Moson-Sopron megyével autópályás összeköttetése van. A térség fővárosainak, nagyvárosainak jó közlekedési kapcsolata van a határtérség városaival, 90 percen belül mindkét régiós főváros elérhető még a legdélebbi Szombathelyről is.

Győr, Sopron és Szombathely a vizsgált magyar terület fejlődési motorjai, meghatározó gazdasági potenciállal rendelkeznek annak (is) köszönhetően, hogy az északi–déli és nyugati–keleti közlekedési útvonalak itt találhatók. A tíz helsinki nemzetközi közlekedési

folyosóból kettő (a IV. és VII. számú), az M1-es autópálya, közúti főút- és vasútvonal is áthalad. A térség kiváló légi nemzetközi összeköttetéssel bír. A bécsi reptér Közép-Európa legnagyobb forgalmú reptere, amellyel egyik közép-európai fővárosi régió sem tudja felvenni a versenyt. A közeli Pozsony is nemzetközi reptérrel rendelkezik, de a magyar területen is található kereskedelmi repülőtér 2003 óta.

A Közép-Európai Régió belül a pozsonyi térség mind közúton, mind pedig vasúton kiválóan megközelíthető. A Szlovákián keresztülhaladó két európai vasúti folyosó közül csupán az egyiket, Pozsonyból a Vág mentén húzódó, Lengyelország felé tartó folyosót fejlesztik. A térség magyar és osztrák vasútvonalai is fejlesztés alatt állnak, előbbiek az osztrák vasúti közlekedést is segíthetik (Bécs-Graz).

A vízi és légi közlekedés, a szárazföldi szállítás növekvő fontossága, valamint a gazdasági és társadalmi fejlődés gyors üteme mind nagymértékben járul hozzá a határregió fejlődéséhez a három vizsgált országban. A határos országok nagyvárosait ma fejlett gyorsforgalmi és vasúthálózat köti össze, sűrűn közlekednek a buszjáratok, a határ-közel területen kétnyelvű jelzőtáblákkal segítik a tájékozódást. A vizsgált határtérség régiói kedvező elérhetőségi mutatóik alapján alkalmasak nemzetközi logisztikai szerep ellátására. A térszerkezeti vonalakban továbbra is fennmaradt egy gyenge pont: a Duna átjárhatósága, de ebben javulást eredményezhet az EU Duna stratégia projekt.

Magyarország számára versenyképességi hátrányt okoz, hogy – kedvező geopolitikai helyzetéből adódó komparatív előnyei ellenére – az EU15-ök átlagához képest számos, az infrastruktúrát érintő kérdésben nagy az elmaradása. A határ-regionális kapcsolatokat a készülő Győr-Szombathely autópályát nagyban segíthetné.

2.3.3. Demográfia

2012-től, az európai munkaképes korú aktív népesség csökken, míg a 60 éven túli népesség száma továbbra is növekedni fog, évente mintegy két millió fővel. A legerősebb növekedés már folyamatban van, de a tetőzése a 2015–35 időszakban várható.

A demográfiai, gazdasági és munkaerő-piaci jellemzők mindegyike és együttese jelentős mértékben befolyásolja a határregiót, azon belül a fiatalok helyzetét. Ezért vizsgálok a munkaerő-piaci kínálatot befolyásoló legjellemzőbb demográfiai mutatókat, mozgásokat és az azokat magyarázó tényezőket, különös tekintettel a határregiót jellemző jelenségekre. Ausztria lakosság száma 1981–2012 éveket összehasonlítva egyenletesen 11,55%-os növekedést mutat. Szlovákia népességét vizsgálva a vizsgált időszak ingadozó, de jelenleg növekedést mutat. Magyarország a vizsgált 1981–2012 években 10 705 000 főről

9 958 000 főre csökkent (-7%). Románia lakossága, az előző népszámlálási adatok alapján 2 és fél millióval csökkent, s az optálás ellenére Magyarország nem realizált növekedést, tranzit ország voltunk. Pozsony régió népessége 2010-ről 2011-re kismértékben növekedett, 2012-re 3,5%-ot csökkent (munkaerőpiac megnyitása).

Bécs és Pozsony nagy népsűrűségű, akár saját nemzetükhöz, akár más statisztikai egységhez viszonyítom. Szlovák részen magas az aktív korúak aránya, míg a bécsi rész előregedő, a többi terület kiegyenlített a fiatalok és aktívak tekintetében.

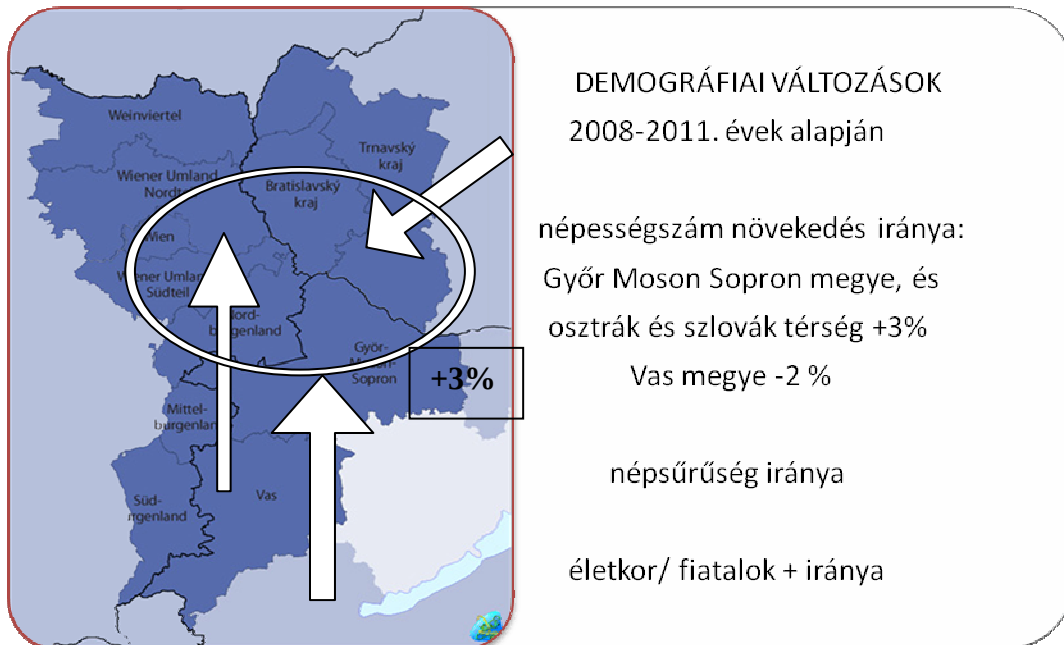
Népsűrűség alapján a közepes és alacsony népsűrűségű területek váltakoznak a régióban, néhány magas népsűrűségű terület található a határ mindkét oldalán. Bécs, Eisenstadt, Győr, Szombathely és Pozsony sűrűbben lakott. A népsűrűség a népesség fogyásával, eláramlásával változik. Ez mindenekelőtt a Vas megyei területre igaz, de néhány délburgenlandi járásban is csökkenő a népesség, annak ellenére, hogy Burgenland egészében közel 4000 fővel emelkedett 2008–2011 között a lakosság száma (magyar áttelepülők). Burgenland és Vas megye vidéki, periférikus képet mutat. A határrégió magyar oldalát vizsgálva Vas megye egyes részei aprófalvas kis településekből állnak és néhány város és környéke kivételével nagyon alacsony népsűrűségű területek. Az alacsony népsűrűség mellett a népességszám is fogy ezeken a területeken. Az északi terület, Győr-Moson-Sopron megye sűrűbben lakott a régió iparosodottabb centruma környékén.

A régióban dél-keletről észak-nyugat felé mutató dominanciát, vonzerőt láthatunk. A szlovák és osztrák térségben és Győr-Moson-Sopron megyében a 3 év alatt 1-3% között növekedett a népességszám. A magyar területen Vas megyében az országos adatok kétszerese, 2%-os a népességfogyás. Ez igazolja a közeli gazdasági térségek elszívó szerepét. Ok lehet még a felsőoktatásban tanulók lakhely elhagyása és a nagyobb számú külföldi munkavállalás, valamint az aprófalvas területszerkezet népességmegtartó erejének hiánya. (Pl. nincs internet, telefon-lefedettség, elérhetőség (saját tapasztalat is) (lásd 3. ábra).

Ezek a gondok megtalálhatók Szlovákiában is. Pozsony imponáló gazdasági és népességi mutatói mellett a Csallóköztől keletre haladva az összes járás hátrányos helyzetű, leszakadó térség, akár csak egyes magyar régiók. Csínján kell bánni tehát az ok-okozati összefüggésekkel. Térségfejlesztésnél sem érdemes csakis és kizárólag függetlenként kezelni egy régiót nemzeten belül vagy határon át.

A határrégió osztrák és magyar oldalán viszonylag homogén, idős népesség él. A fiatal korosztály aránya Burgenlandban lényegesen alacsonyabb (10,76%), mint a régió többi részében. A határrégióban Győr-Moson-Sopron megyében a legmagasabb, 12,21% a 15-25 évesek aránya a megye népességéhez viszonyítva, összességében azonban a régió

osztrák oldala és Vas megye valamint Pozsony régió a fiatalok arányát tekintve közel azonos. Pozsony régióban a fiatalok aránya csökkent az előző évekhez képest, de az aktív korúak aránya a térségben a legkedvezőbb.

3. ábra: Néhány demográfiai mutató változásának iránya a 2008-2011 évek alapján

Forrás: Az EUROSTAT 2012. adatbázisa alapján saját szerkesztés

2011-ben a 15-29 évesek aránya Szlovákiában az össznépesség 21,91%, a vizsgált két magyar megyében 19,06%. Pozsony régióban a 15 és 24 év közöttiek aránya a régió lakosságának 11,02%-a. A 15 és 24 évesek aránya Győr-Moson-Sopron megyében 12,21%, míg Vas megyében 11,88%. Ausztriában 12,14% a 15 és 24 év közöttiek aránya, ezen belül Burgenland 10,76%, Alsó-Ausztria 11,77%, míg Bécs régió 11,98%. Megállapítható, hogy a fenti népsűrűségi és lakosságszám változások a fiatalok arányában is nyomon követhetők. A népességen belül a fiatalok aránya a demográfiai összképben a munkaerőpiacon is érezteti a hatását.

2.3.4. Munkaerőpiac

Az osztrák–magyar–szlovák határ menti kapcsolatoknak számos formája alakult ki, ami a határ menti és a határon átnyúló gazdasági és munkapiaci együttműködésnek alapja, motorja és fenntartó ereje. Ez hatással van a munkaerőpiacra is. A munkaerőpiac érzékeny és fontos mutatója a munkanélküliség alakulása. A válság előtt az osztrák határrégió két oldalán nem volt nagy az eltérés, a munkanélküliség nagyjából azonos szinten volt. A határrégió magyar oldalán a munkanélküliség északról déli irányban emelkedik, magas a mun-

kanélküliség a déli határon fekvő Vas megye kistérségeiben. Ez a mélyülés a válságot követően még élesebben látszik. A fiatalok az átlagosnál jóval nagyobb arányban érintettek az atipikus foglalkoztatási formákban, ez növeli a munkaerő-piaci sebezhetőségüket a válság időszakában, mivel a létszámleépítést a munkáltatók jellemzően az adott szervezethez kevésbé kötődő munkavállalókkal kezdik. A 15–24 évesek Magyarországon kétszer akkora arányban dolgoznak határozott munkaidős szerződéssel, mint a teljes 15–64 év közötti népesség, holott ez – ellentétben pl. az osztrák duális rendszerrel – nem következik a szakoktatási rendszerünkben.

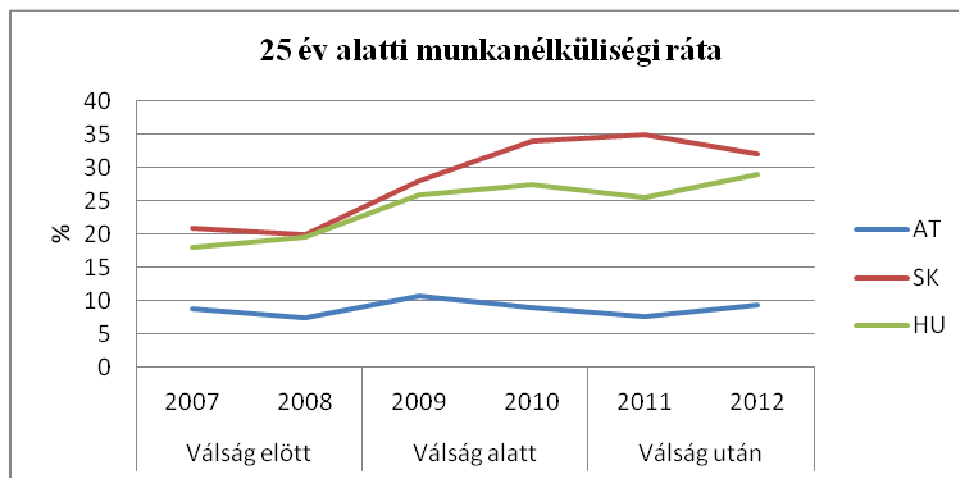
Az elemző statisztikák mögött országoként eltérő oktatási-képzési gyakorlat áll, így a korosztály munkaerőpiacon való megjelenítésénél is más-más adattal dolgoznak. Például az iskola mellett dolgozót vagy a munka mellett tanulót hová sorolja az adott ország (lásd *Duális képzések gyakorlata Ausztria, Dánia*). Felsőfokú végzettségű munkanélküliek aránya az aktív korosztályon belül az OECD országok viszonylatában Magyarországon alacsony, míg átlag feletti Németországban, Szlovákiában, vagy Dániában is (Galasi [2008]).

A magyar adatokra jellemző, hogy magában foglalják a nem képzettségnek megfelelő, alacsonyabb szintű munkavégzést, külföldi munkapiacra a „nyugat diplomás cselédje” a magyar és szlovák munkavállaló, míg a dán fiatal képzettségének megfelelő munkát keres.

A **válság munkaerő-piaci következményei** intenzíven érintették Európa-szerte a fiatalokat. Az unió foglalkoztatási jelentése szerint a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája 2011/III. negyedév végén két és félszerese volt az idősebb korosztályba tartozókéénak (Employment and Social Development [2011]). 2011-ben Ausztriában 7,9%, Magyarországon a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája 26,1% volt, míg 2012-ben 27,3%, Szlovákia a 35%-os rekordmagasságot 2012 augusztusára 32%-ra mérsékelte. A válság előtti adatokhoz viszonyítva mindkét posztszocialista ország adatai jelentősen romlottak, míg Ausztria kiegyenlítettebb képet mutat (4. ábra).

A 15–19 évesek kisebb arányban vannak jelen a munkaerőpiacon, mivel a többségük a 18 éves kor eléréséig még a közoktatásban tanul. A 20–24 éves korosztály adta 2011-ben az összes foglalkoztatott 5,4%-át (207,5 ezer fő) és a munkanélküliek 14,7%-át (68,6 ezer fő). A foglalkoztatási ráta 2010-ben a fiatalok körében Magyarországon 18,3% míg az EU27 országaiban 34,1% a 15–24 éves korosztályban. A 24–29 évesek között 6%-kal kevesebben dolgoztak, mint az EU27 átlag. 2011-ben a korosztályra jellemző munkanélküliségi ráta már 24,8% volt, 33,1%-os foglalkoztatási ráta mellett. A 25 éven aluliak kedvezőtlen mutatóihoz nagymértékben járul hozzá a gyakorlati tapasztalatok többnyire teljes

hiánya. Ha sikerül is munkát találni, az is gyakran rosszul fizetett és/vagy nem bejelentett, munkavállalói biztonságot, szakmaiságot nem garantáló munka.

4. ábra: 25 év alatti munkanélküliségi ráta a vizsgált országokban a válság előtt, alatt, után

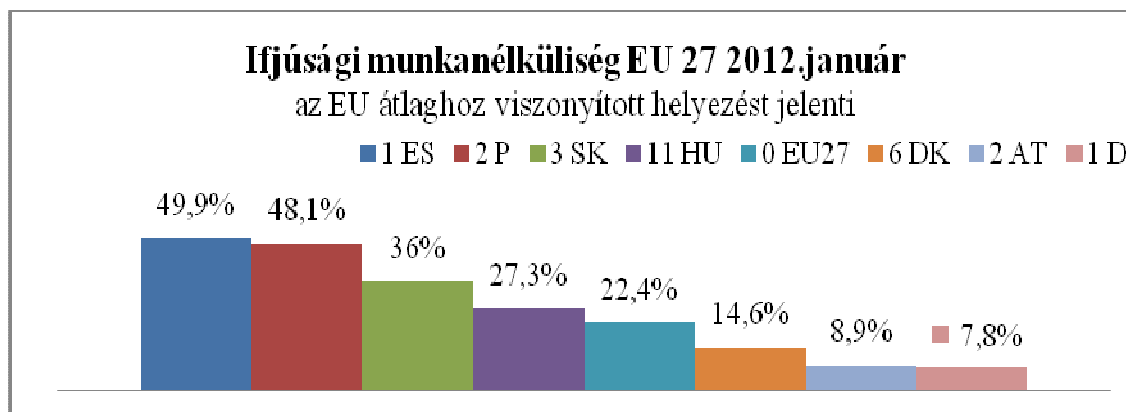
Forrás: Eurostat 2012. április

Magyarországon 2010-ben a 15–29 éves népesség létszáma 1 millió 880 ezer fő, 2011 évben 1 millió 917 ezer fő. Ez a korosztály a munkaerőpiacon potenciális munkaerő-kínálatot jelentő 15–64 éves népesség 27,8%-át tette ki. 2010-ben 298 ezer 15–24 év közötti fiatal volt aktívan jelen a munkaerőpiacon, a 25–29 éves kor közöttiek 528 ezren. Ez a megfelelő korú fiatal népesség 24,9%-át illetve 77,2%-át jelentette. A 15–29 éves munkanélküliek száma 155 000 fő. A 15–24 évesek aktivitása az oktatásban való növekvő részvételtől adódóan jelentősen visszaesett. A 15–19 évesek aktivitási aránya 1998 és 2010 között 15%-ról 3,7%-ra, a 20–24 évesek körében pedig 60,6%-ról 44,8%-ra csökkent.

Úgy gondolom, hogy nem lehet kizárólag az oktatási rendszerünknek felróni a kedvezőtlen mutatókat – hiszen más országokban is magas a felsőoktatási arány – sokkal inkább az iskola melletti munka világával való kapcsolat hiátusai jelentik az alapproblémát. Hiszen kevés olyan foglalkoztatási forma létezik, mely szervesen és optimálisan beépül(het) egy felsőoktatásban résztvevő életébe (munka–tanulás aránya).

Magyarországon (is) az átlagnál nagyobb hányadban munkanélküliek a 15–24 év közötti fiatalok, hisz az EU27 átlaga 2012. januárban 22,4% volt. A legkedvezőbb adatok a német és az osztrák területen vannak 7,8 és 8,9%-kal. **Ausztriában** a munkanélküli fiatalok 49%-a a bécsi térségben található. Ez a 2011-es adat egyezik a 2006. évi adattal a 19 és 29 év közötti fiatalok között (70 370 fő). **Szlovákiában** a válság előtti kedvező mutatók

jelentősen változtak és a fiatal munkanélküliek száma eléri a 36%-ot, így a spanyol és portugál fiatalok után ez a legmagasabb arány (5. ábra).

5. ábra: Ifjúsági munkanélküliség EU27 országok átlagához viszonyítva

Forrás: Eurostat 2012. április

A 2. táblázatban, a térségi, egyetemi városi adatokból látható, hogy 2007–2011-es évek viszonylatában minden városban nőtt a 15–24 éves korosztályon belüli munkanélküliségi mutató. Jellemzően az osztrák városokban 9-21%-kal, míg a magyar városokban többszöröse. A legnagyobb Sopronban a 125%-os növekedés, míg az osztrák értékekhez hasonló, a magyar viszonylatban legalacsonyabb Szombathely 26%-kal. Az osztrák tartományokban a 15–24 év közöttiek 43-54%-os foglalkoztatásban való részvételi aránnyal, míg a magyar megyék 21% körüli aránnyal rendelkeznek. Pozsony régióra nincs külön adatom, de a szlovák fiatalok magas munkanélkülisége alapján alacsonynak vélem ezt az értéket.

2. táblázat: Munkanélküliek növekedése a térség nem fővárosaiban (%)

15–24 évesek	2007–010	15–24 évesek	2007–2010
Wiener Neustadt	21%	Győr	88%
Mattersburg	16%	Mosonmagyaróvár	54%
Eisenstadt <	9%	Sopron	125%

Forrás: Expak 2010-2011-2012 jelentés alapján saját számítás és szerkesztés

2.3.5. Etnikumok, nemzetiségek a határ régióban

Ausztriában magas a külföldi – migráns – népesség aránya. 2011. január 1-én a lakosság 18,6%-a nem osztrák, ebből Bécsben 11% él. Magasabb az arány, mint a klasszikus amerikai bevándorlási országban. (www.bka.gv.at) (M5.táblázat).

A kevés elismert kisebbség közé Ausztriában a közös múlt alapján a szomszédos országokban is élők, illetve a romák tartoznak. Ennek fő oka, hogy az osztrák népszámlálás a népesség etnikai hovatartozását a szokásosan beszélt nyelvvel különbözteti meg. Az Ausztriában etnikumként élők aránya messze elmarad a teljes idegen ajkú – külföldi – népességtől. Etnikumként kezelik a horvát, szlovák, szlovén, cseh, magyar és roma népességet. A magyarul beszélők koncentráltan a határ közeli Burgenlandban és Alsó-Ausztria területén élnek. Magyarországon a bevándorlók 50% európai, 40% ázsiai, jelentős a volt Szovjetunió utódállamaiból érkezők száma, 15% magyar anyanyelvű (EIA Kutatási jelentés [2012]).

A felmérésben nincs benne a környező EU országok magyar anyanyelvű optálása, hiszen ők már EU tagok, így nem bevándorlók, bár nagy részüknél tranzit országgént megjelentünk. Népességcsökkenésünk is alátámasztja ezt. A befogadás megítélése Magyarországon folyamatosan romlik. *„Az elfogadás alapja a nyelv, kultúra, viselkedés hármasa. Ezzel szemben Magyarországon az elfogadás alapja az őskeresés. Idegenekkel szemben erős a fenntartás, melyek a történelmi sérelmek miatt hullámzó intenzitást mutatnak.”* (Bánlaci [2008]). Többen végeztek egyetemet, internet-használatuk napi, több idegen nyelvet beszélnek ellentétben a befogadó társadalommal, ahol a felnőtt lakosság 70%-a nem beszél idegen nyelvet. A társadalom elvárása lenne, hogy asszimilálódjanak, de számos akadályt épp a befogadó társadalom lakossága állít.

A határrégió magyar oldala etnikailag viszonylag homogén terület, ahol kevés az erős nagy közösség, etnikai kapcsolódás a szomszédos határrégióhoz. A régióban alacsony a kisebbségek aránya. Kevés német, számottevő horvát és a szentgotthárdi térségben van a régióban nagyobb arányú szlovén kisebbség.

Nem etnikumként, de Győr, Mosonmagyaróvár, Pannonhalma térségben német és szlovák anyanyelvűeket találunk állandó lakosként. Pozsony szuburbanizációjával 2004-től egy újabb szatellit térség kialakulása figyelhető meg, amely átgyűrűzött a szlovák államhatáron. Jelei Magyarországon először Rajkán, Dunakilitin, Feketeerdőn, Dunaszigeten, Bezenyén, majd Levélen és Hegyeshalmon mutatkoztak meg. Az itteni lakosok egyre több ingatlant adtak el szlovák állampolgároknak, akik elsődleges lakóhelyükként választották a magyar befogadó településeket. Pozsony egyre terjeszkedő szuburbán területének hatására 60%-os népességnövekedés is lehet az érintett településeken (Hardi–Lados–Tóth [2010]).

A pozsonyi térségben a cseh, német, lengyel, szlovén, magyar népesség is megtalálható volt változó arányban. Egyes nemzetek adatai hiányosak aszerint, hogy a történelem

során épp ki volt kisebbségben. Országoként a lakosság etnikai homogenizációja ment végbe, így a valamikori háromnyelvű térség (német, szlovák, magyar) gyakorlatilag egységesé vált.

2.3.6. Nemzetközi migráció és határon átnyúló ingázás

A természetes etnikai összetartozás mellett a régió több településének vonzáskörzete átnyúlik a határ másik oldalára, egyre természetesebbé válik a lakosság és a vállalkozók számára a határ másik oldalának használata.

A szabad mozgást az Európai Uniót létrehozó 1993-as Maastrichti Szerződés az uniós állampolgárok szabadságjogává tette. A szerződés kimondja hogy *„A munkavállalók szabad mozgása magában foglalja az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés megszüntetését a tagállamok munkavállalói között a foglalkoztatás, javadalmazás, valamint az egyéb munka- és foglalkoztatási feltételek tekintetében. Uniós polgár mindenki, aki valamely tagállam állampolgára.”* (Maastrichti Szerződés 17. és 39. cikkely).

A szabad mozgás érdekében a Schengeni Egyezmény 1995-ben lépett életbe. A munkaerő-áramlás során a migrációról családok döntenek és nem csupán keresetmaximalizálás a cél. Sokkal inkább a szándék, hogy fenntartsák, javítsák életszínvonalukat és minimálisra csökkentsék az életüket fenyegető kockázati tényezőket. A duális munkaerőpiaci elmélet szerint a munkaerő-vándorlás az ipari társadalom szükségszerű következménye, automatikusan megindítja az olcsóbb külföldi munkaerő iránti keresletet. A migrációt tehát a fejlett társadalmak munkaerőigénye hozza létre. A migrációs vándorlás mégsem nagymérvű, hiszen „az uniós állampolgároknak mindössze 4%-a lakott más tagállamban” (<http://ofakht.hu>). Az EU-csatlakozás különösen a fiatal értelmiségiek mobilitását segítette. A nemzetközi mozgást a mobilitási programok is segítették, de a külföldi betanulást előíró cégek, a szakmai gyakorlat vagy az ösztöndíjak is segítették. A fiatalok egyik célja a külföldi munkavállalással a karrierjük előmozdítása, vagyis a karriermigráció (Lukács–Király [2001]).

A migrációt erősítő tényező, hogy a határ menti régiók gazdasága egyre inkább összefonódik. A határ menti ingázás a komparatív előnyökre épít. A határ menti ingázásra a belső mobilitás mindhárom formája jellemző. A vizsgált határtérségben a napi ingázás a jellemző, mivel a két országban való élet elviselhetőbbé teszi az egyenlőtlenségeket. A határ menti munkavállalókat a munkához jutás, a munkafeltételek és a szociális juttatások

tekintetében ugyanúgy kell kezelni, mintha annak az országnak az állampolgárai lennének, amelyben munkájukat végzik.

A migráció előnye: Az anyagiakon túl az egzisztencia biztosabbá válik, a jóléti érzet javul. A más országban végzett munka közben fokozódik a nyelv- és szaktudás, új tapasztalatok, kapcsolatok jönnek létre, tágul a munkavállaló látóköre. Új kultúrát ismer meg, más társadalmi értéktrendet tapasztal. Ezek a szellemi és lelki változások számtalan módon kihatnak az egyén mellett a magánéletre is, ez által a térség szellemi tőkéjére.

Kedvezőtlen hatása: a „Brain drain” (agyelszívás), mely a magasán képzett, tehetséges dolgozókat csábítja a hazainál magasabb jövedelemért adott országba, ezzel a hazai képzett munkaerőhiányt fokozza. Ez a probléma a szakmunkások esetében is fennáll. Ugyanazok a hiányszakmák, de amíg a magyar szakmunkás igyekszik „nyugat” felé dolgozni, addig a hasonló okok alapján hozzánk érkező szakmunkásokkal nem vagyunk elég toleránsak (diszkrimináció, nacionalizmus, előítélet).

Megoldás a bérek kiegyenlítése EU szinten, de ez utópisztikus, hiszen épp a mobilitást csökkentené. A külföldi munkavállalás hasznos is lehet az egyénnek és az országnak. A hazajuttatott pénzekből a hitelt, a megélhetést tudják biztosítani, így a külföldi munkavégzés nem egyértelműen káros a társadalomra.

A fentiek az ingázásra irányítják a figyelmet, ami csak akkor jár előnyökkel, ha a ki- és beáramló munkaerő volumene és összetétele hozzávetőleg megegyezik. A gazdaság szempontjából meghatározó a szomszéd országok vásárlóerő-áramlása is. Egyrészt az ingázók (munkavállalók, diákok) vásárlóereje, másrészt a gazdaság jellemzőiből adódó vásárlási szokások. A magyarokra a bevásárló turizmus jellemző, a vizsgált megyék 123,1 millió €-t, míg Burgenland kiskereskedelmi vásárlóerő struktúrában a negyedét, 29,6 millió €-t költ az adott térségben. Az osztrákok szolgáltatás-igénybevétele csökken, a szépségszolgáltatások nagy része már magyar tulajdon az osztrák határoltalon, míg a gyógy- és termálfürdő-szolgáltatás igénybevétele növekszik. A nagyobb arányú magyar ausztriai vásárlóerő az ingázó munka, ingázó oktatás és a kiskereskedelmi árak következménye (CIMA [2010]).

Határmenti munkavállalónak tekintendő valamennyi olyan munkavállaló, aki foglalkozását az egyik állam területén végzi és egy olyan másik állam területén lakik, amely állam területére általában naponta vagy legalább hetente egyszer hazatér (Gellerné Lukács [2004]). Amennyiben a határ menti területeken a munkaerő nemzetközi *ingázása* jelentős mértéket ölt, előbb-utóbb szükségessé válik a célterület egyszerű megközelítésének biztosítása, ami végső soron az infrastruktúra regionális fejlődéséhez vezet. Az ország megkö-

zelítése könnyebbé válik, ami miatt élénkülhet az ország gazdasága is. A közlekedés a határtérségben kiegyenlített, tehát az ingázás is hozzájárul az adott térség és közvetve az ország fejlődéséhez. A határon túli munkavégzésnek az utazási nehézségek nem szabnak határt, akár napi ingázással is megoldható. A határ közelében nagy számban élnek nemzeti kisebbségek, akik eredendően ismerik az adott ország nyelvét, szokásait, ismerőseik vannak, így a kapcsolati és bizalmi tőke már rég adott. Bár a magyarok földrajzi mobilitása gyenge, a határ menti ingázó létszám folyamatosan nő.

A Magyar Köztársaság Kormánya és az Osztrák Köztársaság Kormánya 1997. március 26-án **egyezményt** kötött munkavállalók határ menti térségekben történő kölcsönös foglalkoztatásáról. A Magyar Köztársaság Kormánya a 38/1998. (III. 1.) Korm. rendeletben hirdette ki (Magyar Közlöny, 1998/14. szám). A felkészülési idő alatt egyezményi keretszámok alapján vállaltak munkát az ingázók, elsősorban hiány szakmákban. Az ingázói kérelmek 67%-a Győr-Moson-Sopron megyéből érkezett, a maradék 33% Vas és Zala megye között oszlott meg (Vas Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ). Az egyezmény hatályát veszítette 2011. május 1-től, azóta a szabad munkaerő-áramlásnak nincs jogszabályi akadálya.

Az Ausztriában történő munkavállaláshoz munkavállalási engedélyre és más előzetes engedélyezési eljárásra már nincs szükség. Továbbra is szükséges azonban a tartózkodáshoz, illetve a munkavállaláshoz szükséges hivatalos dokumentumok és igazolások kiváltása. Igazolni kell az állás betöltéséhez szükséges képesítés és végzettség meglétét. Az osztrák jogszabályok előírják, hogy a munkavállaló foglalkoztatására az ágazati kollektív szerződésben rögzítettnél alacsonyabb bérezéssel nem kerülhet sor. Ennek összege az ágazattól, a szakképesítéstől és a szolgálati időtől függ.

A munkaerő-piaci nyitás az osztrák hiányszakmák európai kultúrájú munkavállalókkal való betöltését eredményezte, mely pozitívum Ausztriának, ugyanakkor a magyarországi vállalatoktól szívta el a munkaerőt. Miután a határ menti ingázás felerősödött, a határtérség magyar oldalán nehezebb szakképzett munkavállalót találni. Ezt a folyamatot igazolja, hogy az osztrák befektetők belső régiókba telepítik üzemüket, így a folyamat vesztese a kevés iparral rendelkező magyar határrégió belül Vas és Zala megye. Ugyanakkor *„a várt változásoknál lényegesen kevesebb változás történt”* áll az Osztrák-Magyar Szakértői Akadémia 2012-es monitoring jelentésében. A felkészülés alatt a bér és szociális dömping elleni törvényi változásokkal elérték a várt hatást, vagyis az osztrák munkavállalóhoz hasonlóan a kollektív szerződésben garantált bért kapják az Ausztriában dolgozók akár kiküldetés, akár munkaerő-kölcsönzés a foglalkoztatás formája. A határ menti ingá-

zás során – akár legális, akár illegális – magas fokú a fizikai és pszichikai megterhelés, de a hazainál magasabb jövedelem fejében elviselik a munkavállalók (L&R Társadalomkutató Intézet Bécs [2011]).

Ausztria munkaerőpiacán a külföldiek arányát tekintve a legtöbben (40%) a volt Jugoszlávia területéről érkeztek a háborús időszak alatt. Ez az ország volt a hazájukhoz legközelebbi egyik fejlett térség. 2011-ig a magyar munkavállalók aránya növekedett, részben a folyamatosan bővülő ingázói kontingensszám miatt. 2011 májusáig a 25 év alatti magyar munkavállalók 5% alatt voltak Ausztriában, ezt a számot módosítja az a tapasztalat, hogy a csekély mértékű foglalkoztatási formában – mely nem bejelentés kötelezett – dolgozó fiatalok száma jelentős. A külföldi munkavállalók 38%-a bécsi tartományban dolgozik. Burgenlandban mindössze 3,7% a külföldi munkavállaló. Az Ausztriában dolgozó magyarok 80%-a a határtérségben dolgozik, jellemzően alacsony presztízsű munkában (Statistische Nachrichten [5/2011] és www.statistik.at).

Az EU csatlakozás és a 2011. májusi határnyitás ellenére a nagy bérkülönbség megmaradt a határ két oldalán, mely a 1:3 és 1:5 arány között mozog. Az osztrák érintettek ösztönző rendszerekkel vonzóvá teszik a képzett munkaerőnek az ingázást és migrációt, tovább generálva a meglévő szívó hatást. A magyar munkavállalók határon átnyúló munkavégzése emelkedik, de a szlovák adatokból is erre következtetni az eltérő (magasabb) Pozsony régió bérek ellenére (3. táblázat).

3. táblázat: 2004-ben az EU-hoz csatlakozott tagállamokból származó munkavállalók száma
2011. május 1-i munkaerőpiac nyitás után

	2011. december			2012. március				
	összesen	előtte*	%	összesen	előtte	%	növekmény %	2011.05.01. után
Bécs	28063	6362	22,7%	31304	8343	26,7%	375,2%	22961
Alsó- Ausztria	19012	4445	23,4%	22161	5263	23,7%	421,1%	16898
Burgenland	10250	1816	17,7%	12116	1990	16,4%	608,8%	10126
Ausztria	98615	21736	22,0%	108087	26806	24,8%	403,2%	81281
* liberalizációs hatás – 2011. május 1. előtt is kint dolgozókkal								

Forrás: BMASK (Szövetségi Munkaügyi, Szociális és Fogasztóvédelmi Minisztérium Bécs) és
EXPAK p 7. alapján saját számolás és szerkesztés

A belső ingázás az érintett magyar megyéken belül kevésbé jellemző, míg Burgenlandból naponta vagy/és hetente a bécsi térségbe 23 ezer ember ingázik munkahelyére. A Duna menti szlovák–magyar térségben is jelentős az ingázás (EUREST Danubius).

A szlovák regionális fejlesztési program adatai alapján 140-150 ezer fő az ingázó személyek száma, akik Pozsonyba és környékére járnak dolgozni vagy tanulni Szlovákia többi régiójából, és mintegy 15 ezer fő azok száma, akik a Pozsonyi régió kívül Ausztriában, Csehországban vagy Magyarországon dolgoznak (Győr, Komárom, Esztergom).

A munkavállalási mobilitás mellett a lakóhelyi mobilitás is jelentős. Áramlatai már korábban is az ingatlanpiac és a megélhetés határ menti aszimmetriájából alakultak ki, intenzíven az 1990-es évektől, azaz az európai integrációs folyamatok felgyorsulásával indult meg. A lehetőség, hogy néhány kilométerrel távolabb, akadálymentes területre költözve javíthatják az életkörülményeiket, számos családot ösztönöz. Jelentős a mozgás Pozsony térségből Győr-Moson-Sopron megyébe, Vas megyéből Burgenlandba, míg a magyar területekre – elsősorban a vasi fürdővárosok melletti falvakba – német és orosz területekről. A lakosok a határ mindkét oldalán használják és/vagy legalább értik a magyar nyelvet. Sőt, éppen a nyelvtudás tekinthető motivációs tényezőnek az áttelepüléshez mind a szlovák, mind a magyar lakosok körében. A német nyelv ismeretének monarchia kori hagyományai erősek ma is, az osztrákoknál prioritás a kelet-közép-európai nyelvismeret.

2.4. A VÁLSÁG ALATT ÉS A VÁLSÁG TETŐZÉSE UTÁN

Az „EU 10”-ek csatlakozása, ezáltal a külföldi tőkebefektetés, a munkaerőpiac változása, és Szlovákiában az euró bevezetése (2009.01.01.) kedvező hatással volt a határrégió egészére, azonban a 2008-2009-es gazdasági válság a térség teljesítményében is csökkenést mutatott. A regeneráció a német fellendülés hatására elindult, mely rámutat az EU-ban lévő erős függőségi viszonyok pozitív és negatív hatásaira (WIFO [2011]).

Ausztriában a válság időszaka a gazdasági szerkezet ágazati különbségei szerint változott. Az exportfüggő területek (Alsó-Ausztria) változtak, míg Bécs vagy Burgenland – ahol kisebb az ipar szerepe – stagnált az export irányultságú termelésben, de a térségek kiegyenlítették egymást. 2009-ben Burgenland GDP-je 3,5%-kal, Alsó-Ausztriáé 5,5%-kal csökkent, a munkanélküliség nőtt, míg Bécs régió GDP-je 2,5%-kal csökkent. 2010-re az osztrák gazdaság magához tért, Bécs GDP-je 1,8%-kal, míg Burgenlandé 1,6%-kal emelkedett. 2012-ben pedig 3,3% a GDP növekedés (www.wko.at).

Az osztrák gazdaság eddigi erőteljes növekedése kissé megtorpant, lassabb növekedési időszak várható. 2011-ben a külkereskedelmi mérleg egyenlege 7,9%-kal javult, a behozatal 9,2% növekedést mutat. A munkanélküliségi mutató fele az EU átlagának (AT: 4,4%, EU: 9,7% – www.bmeia.gv.at). A 90-es évek legális és illegális ingázói az egyezmények folyamatos fejlődésével 2012-re részévé váltak az osztrák gazdaságnak.

Szlovákia gyors növekedése az időben későbbi privatizációs hullámnak és a 2009-es euró bevezetésnek köszönhető. Az országon belül ez a régió a legfejlettebb, erős azonban a diszparitás az országon belül. A nagyberuházásoknak köszönhetően 8,4%-ra csökkent a munkanélküliség, de a munkaerőpiac kedvezőtlen szerkezete (képzettség és regionális megosztás) továbbra is gondot okoz. Az elmaradott területek kedvezőtlen helyzetét fokozza, hogy pl. a kassai vasműnek Pozsonyban van a székhelye, így Kassa elesik az adóbevételeitől. Szlovákia exportfüggősége érezhető a válság idején, de 2010-től ismét növekedési pályára állt, mindazonáltal erősen függ a külső tényezőktől, elsősorban a gépjárműgyártás alakulásától. 70 000 főt foglalkoztattak és 570 000 autót gyártottak 2007-ben, így az egy főre jutó autók számában világelsők a válság előtt (105,7 db/1000 lakos). Azok a területek, ahol az export iparág erős, gyorsabban vészelték át a válságot, ugyanakkor erősen függő helyzetben vannak nagyrészt a német ipartól, azon belül is a gépjárműgyártás alakulásától.

Magyarország érintett határrégiós területét erősen sújtotta a válság, mert exportorientált termelői szektor jellemzi gazdaságát, e miatt erőteljesen nőtt a munkanélküliség és csökkent az ipari termelés. A fejlesztések sem szolgálták a korábbi jó mutatók megőrzését, az ország a kiegyenlítésre fókuszált a helyi – határ menti – versenyképesség megtartása helyett. Sikerágazat továbbra is a turizmus. A két megye gazdasági mutatóinak különbségei nőnek, a magyar–szlovák határ mentén számos területi függőség található. A szlovák befektetési irány pár éve Ausztria felé fordult (de a német befektetések hatására) mára – a történelmen és politikán átlépve – a gazdasági kapcsolatok erősebbek. Vas megyében a határtérség gépjárműiparához kapcsolódó új bővítések az ipari termelés erősödését prognosztizálják (LUK, BPW-Hungária GM (Opel) fejlesztések), melyek a szinte kizárólagos német tulajdon jelenlétét támasztják alá (jármű-klaszter). A németek 0,8-1,2%-os GDP növekedést prognosztizálnak 2012-re.

A konjunktúra vizsgálat megállapította, hogy nagyon vontatottan, 2014-15-re éri el Magyarország a válság előtti szintet (MKIK [2012]). A vállalatok mutatói félévente erős ingadozást mutatnak, mely a külső hatások erősségét és a belső piac stagnálását is alátámasztja. A legnagyobb ingadozás (negatív irány) a kis- és mikrovállalkozásoknál jelentkezik. A KOPINT-TÁRKI aktuális jelentése revideálja a 0,3%-os 2012 évi növekedést és 1%-os visszaesésre módosítja a belső kereslet csökkenése és a fiskális megszorítások miatt. Kiutat a külső keresletben lát, mely igaz az egész vizsgált térségre (Kopint-Tárki [2012]).

3. A VÁLLALKOZÓVÁ VÁLÁS ÉS BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI

3.1. VÁLLALKOZÁSOK ÉS A LÉTREJÖTTÜKET BEFOLYÁSOLÓ LEGFONTOSABB TÉNYEZŐK

3.1.1. Az adókulcsokról

Magyarország és az Európai Unió tagállamai közötti kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmények részletesen, minden jövedelemtípusra meghatározzák, hogy mely ország jogosult azon jövedelem adóztatására, amelyet egy más országban illetőséggel bíró magán-személy szerzett. Hasonlóan szabályozott a vállalkozások határon átvándorló működése. A szabályok mindhárom országban alapvetően megegyeznek az uniós szabályokkal, de az adórendszer nemzeti eltérései jelentősek a határtérség országában is. Nem az adórendszer összehasonlítása tárgya munkámnak, így az országok közötti összefüggésekre, kapcsolatokra szeretnék inkább rávilágítani.

Az adókulcs önmagában megtévesztő lehet, hiszen az adóalap, a kedvezmények, az alapszökkentő tételek jelentősen befolyásolják a közterheket. **Ausztriában** az egyéni vállalkozók esetében pénzforgalmi szemléletű adózás van: 400 ezer euró árbevétel alatt nincs, e fölött van könyvviteli kötelezettség. Ausztriában lényegesen kevesebb az adminisztráció a vállalkozásalapítás és -működtetés terén. Magyar vállalkozók a kiszámíthatóságot és a biztonságos, nyugodt életkörülményeket is kiemelik. **Szlovákiában** alacsonyabbak az állami közterhek, egyszerűbb a könyvelési adminisztráció, jelentős a kedvezmények száma, például Szlovákiában eltartott feleség utáni adókedvezmény is szerepel a sokféle szabályzó között.

Magyarországon alacsony az adófizetési készség. A bonyolult adórendszer csökkenti az állam adóbevételeit, megnehezítik a cégek tényleges adóterheinek megállapítását. Egyszerűbb adórendszer esetén egyrészt kisebbek az ellenőrzési költségek, ezért növekszik a lebukás veszélye, másrészt csökken az adóadminisztráció költsége is. Magas adóráta mellett az adózási hajlandóságot az is visszafogja, hogy az adóterhek növeléséből nem következik az oktatásra, egészségügyre vagy más, a munkáltatók számára lényeges infrastrukturális fejlesztésekre fordított kormányzati kiadások növelése.

Összességében hasonlóak az adónemek és államnak fizetendő közterhek, mégis többbe kerül egy céget fenntartani Magyarországon, mint Ausztriában vagy Szlovákiában. A Magyarországon fizetendő terhek közelítik az északi (svéd, dán) mértékeket.

Dánia a legmagasabb adót kivető országok egyike, ennek ellenére a dánok jó adófizetők. Többségük elégedett az országban lévő adómértékkel, mert látják mögötte a gondoskodó államot (oktatás, egészségügy, szociális háló). Valamennyi adózó – éves – közepes nagyságú jövedelme adómentes. A dán önkormányzatok is vetnek ki eltérő nagyságú adókat a helyi közszolgáltatások finanszírozására. A Dániában tanuló külföldi diákok Dániában szerzett jövedelme korlátozott adófizetési kötelezettség alá esik, amennyiben az országban két év alatt kevesebb, mint 365 napot tartózkodnak. Sokféle kedvezmény létezik úgy a tanuláshoz, mint a diákmunkához, melyet több tájékoztató pont segít.

3.1.2. A minimálbérrel

A vállalkozásalapításhoz szükséges *tőkeigény* nem csak a vállalkozásalapításhoz szükséges minimum tőkét jelenti, de ezen keresztül is mérhető az országok gazdasága. A szlovákiai vállalat alapításban jelentős a magyar cégek száma. Az adó és közterhek, a minimálbér nem mutat jelentős különbséget, de mindent összevetve és a szubjektív tényezőkkel számolva jelentős a szomszédos országokban a magyar cég alapítás (M7. táblázat).

Nincs *minimálbér* Németországban, Olaszországban, Dániában és Ausztriában. Ezen országokban is vannak garanciák a foglalkoztatásra és órabérekre, melyek területenként, ágazatonként és végzett munka típusaként változnak. A munkaerő kölcsönzők és az olcsó – köztük a magyar és szlovák – munkaerő vándorlása miatt szükséges volt a minimum órabér megállapítása.

Ausztriában az „Egyenlő munkáért egyenlő bért” szabályt a munkaerő-piaci nyitással egy időben vezették be épp a munkavállalók – akár nemzeti, akár ingázó – érdekében. A kollektív szerződések, az ágazatok és szakmák, valamint a terület alapján eltérő a minimum összeg, mely 1300-1500 € között mozog. A minimum órabért 2012. július 1-től emelték 8,17 €-ről 8,41 €-ra. A minimálbért alkalmazó országok között nagy a különbség az Európai Unióban. Szlovákiában 327 €, míg Magyarországon 320 € a minimálbér szintje (M1. ábra). Szlovákiában a régió eltérő fejlettségéből adódóan Pozsony és Eperjes régiók között 50%-os eltérés is lehet az átlagfizetésben (900-450 €). Az uniós nettó *átlagbér* 2009-ben 1623 €. A fele alatt kerestek Magyarországon, Szlovákiában, míg Ausztriában másfélszerese 2320 € a nettó átlagkereset 2009-ben. A minimálbér 2,5-3 szorosa általában az átlagbér az unió országaiban. A vizsgált határországokban a növekedés ellenére az árnyok megmaradtak, vagyis Ausztriában a magyar és szlovák jövedelem 3-4 szeresét lehet keresni.

3.1.3. A kritikus vállalkozói tömeg a vizsgált térségben

Szlovákiát a válság előtt a tartósan magas növekedés jellemezte. Okai között van a KKV szektort segítő intézkedések. Ilyen az adócsökkentés vagy a külföldi beruházók kötelező szlovák beszállítói köre. Az infláció alacsony maradt, az állami bevétel növekedett. A Pozsonyi régióban és Szlovákiában is az egyéni vállalkozások az utóbbi öt év viszonylatában csökkenő (-4%) tendenciát mutatnak, míg a vállalkozások száma jelentősen, Pozsony régióban 38,61%-kal, Szlovákiában 28%-kal nőttek.

Magyarországon a jellemző gazdasági formák 2011. január 01-én: jogi személyiségű társas vállalkozás 366 688 db, ebből 35 245 korlátolt felelősségű társaság és 5269 részvénytársaság. Jogi személyiség nélküli vállalkozás 234 038 db, melyből 190 750 a betéti társaság. Egyéni vállalkozás 1 042 530 db, mely a válság előtti évekhez viszonyítva 50-58%-os növekedés. Jelentős a változás 2007-ről 2008-ra: 142%. (A jogszabályi besorolás változása miatt az adat az őstermelő, kereskedő, mezőgazdasági munka, nyugdíj mellett, mellékállásban, főállásban, művészként, adószámoként tevékenykedőket is tartalmazza.)

Az egyéni vállalkozók száma 2010 évben 384 129 db, míg 2011-ben 385 569 db, mely enyhe növekedést mutat. Győr-Moson-Sopron megyében 47 428 db (12%), míg Vas megyében 27 601 db (7%) egyéni vállalkozás volt 2010-ben.

A Nyugat-dunántúli régióban a vállalkozások száma enyhe, 2%-os csökkenést mutat a 2005–2010 idősor alapján. A régió vállalkozásainak 72%-a a vizsgált két megyében található. Az egyéni vállalkozók aránya Győr-Moson-Sopron megyében 55% (17 739 db), míg Vas megyében a vállalkozások 59%-a egyéni vállalkozó (9869 db). A vállalkozók korfája sem statisztikai, sem kamarai nyilvántartásban nem állt rendelkezésre.

4. táblázat: Népeség/ egyéni vállalkozás aránya

	2009	2010	2011	2011
HU	10,10%	10,41%	10,59%	3,86%
AT*	4,95%	5,11%	5,22%	2,85%
SK	7,65%	7,55%	7,45%	n. a.
*aktív kamarai tagság alapján/ egyszemélyes vállalkozás alapján				

Forrás: KSH, WKO, Statistics.sk, Wirtschaft (2012) és saját szerkesztés

Az ausztriai határtérségben a vállalkozások aránya növekszik, a legnagyobb Burgenlandban volt 2011-ben 11,88%-kal, míg a többi dobogós helyen is a határtérség tartományai vannak. A Bécs nagyrégió koncepciót alátámasztja, hogy 2011-ben Burgenlandon belül is a főváros közeli Eisenstadtban alapítottak több vállalkozást (393 db), míg a legkevesebbet

Güssingben (177 db) és Jennersdorfbán (97 db). Az országok összehasonlíthatóságáért a népesség és az egyéni vállalkozás arányszámát hasonlítom össze a 4. táblázatban.

Ausztriánál a kamarai tagság/egyszemélyes vállalkozás, Magyarországon az egyéni vállalkozás/egyéni vállalkozó, míg Szlovákiában a természetes személy egyéni vállalkozó volt az összehasonlított adat. A kategóriák közel azonosak, de nemzetenként sajátosak, például Szlovákia külön kezeli a mezőgazdasági egyszemélyes vállalkozókat, míg Magyarországon az adat az egyéni vállalkozó és egyéni vállalkozás adataiban is szerepel: mezőgazdasági vállalkozó, őstermelő (M7. táblázat, M8. táblázat, M9. táblázat).

A vállalkozások Ausztriában produktívabbak, hiszen kevesebb vállalkozás éri el a magasabb GDP értéket, míg a magyar több mint két-háromszoros viszonyszám mögött jelentős számú kényszer, vagy stagnáló vállalkozó van. Szlovákiában csökken az egyéni vállalkozások száma, míg Ausztriában és Magyarországon növekszik.

Az egyszemélyes vállalkozás aránya mindhárom vizsgált határtartományban magasabb, mint Ausztria átlaga. Ez egyrészt magyarázható a Bécs nagyrégió tudatos fejlesztésével, másrészt az egyszemélyes vállalkozások támogatási rendszerével, harmadrészt a 2011. május 1. után EU tagként vállalkozást indító – elsősorban szolgáltató szektorhoz tartozó – EU10-ek vállalkozóival. „Bécsben 2012. év első félévében 8300 vállalkozás alakult, melyből 50 nemzetközi cég.” – nyilatkozta Brigitte Jank elnök, WKW 2012. augusztus 17-én (www.wkw.at).

3.2. A TIPIKUS VÁLLALKOZÁSI FORMA A TÉRSÉGBEN

3.2.1. A családi vállalkozás

Magyarországon 2011-ben 7,7%-kal több szervezet szűnt meg, mint 2010-ben. A megszűnések számának emelkedése a vállalkozói nyilvántartásban szereplő egyéni vállalkozók nagyszámú megszűnésének következménye. Ágazatonként 5 és 21% közötti csökkenésből a legnagyobb arány a szolgáltató ágazatokat jellemezte. Az egyéni vállalkozók 33%-a főfoglalkozású, a többiek mellékállásban vagy nyugdíj mellett végzik tevékenységüket (Statistikai Tükör 2012/9). Sok kisvállalkozást felszámolnak, holott a második generáció átvehetné a stafétát. A családi vállalkozás átadásának időbelisége előnyökkel, hátrányokkal is jár. Az európai statisztikák alapján a GDP többségét családi vállalkozások állítják elő. A vezető és vagy tulajdonosváltás kisebb mértékben viseli meg a családi vállalkozásokat, a generációváltás nem jár gazdasági megingással, töréssel. A családi vállalkozások generációkon átívelő működtetésével és a családi stratégiával, a lassító tényezők jelentős része kiküszöbölhető (Belyó [2011]).

A magyar kamarák és statisztikák nem jelzik, hogy a vállalkozás családi vállalkozás. Magyarországon a nyolcvanas évek végén alakult GMK-ból a kilencvenes években alakultak vállalkozások, s e vállalkozások legtöbbször itt az ideje a generációváltásnak.

A családi vállalkozások kevesebb munkahelyet szüntetnek meg, rugalmasságuk miatt a válságot és egyéb gondot a személyes és családi tartalékokkal kompenzálják. Magyarországon a családi vállalkozás generációváltásának problémája a fiatalok hosszú tanulási időszaka, a külföldi letelepedés, ami gátja a vállalkozások folytonosságának (6. ábra). Nem alakult még ki az átadás kultúrája, s nem is kedvez neki a gazdasági szabályozás. A családi vállalkozások a hazai GDP 36,5 %-át adják, s a cégvezetők átlagéletkora 60 év körül van (Policy Agenda reprezentatív kutatás [2011]).

6. ábra: Vállalkozás átadás elemzése

Forrás: saját szerkesztés

3.2.2. Fiatalok és a vállalkozás

Magyarországon a Fiatal Vállalkozók Országos Szövetségének felmérése alapján 2,3 millió fő 15-34 éves fiatalból 87 700 db, azaz 3,7% fog saját vállalkozásba. A FIVOSZ tagokhoz kapcsolódó vállalkozások árbevételeinek összessége meghaladja a 60 milliárd forintot. 2011-ben Ausztriában a kamarai tagok 19,83%-a fiatal korosztályú (15-34 éves), Bécsben ez 18,57% (5. táblázat).

5. táblázat: Fiatal vállalkozói életkor Auszria–Bécs 2011. év

életkor évben	db	arány %-ban
15–19	190	0,2
20–24	2621	2,7
25–29	6211	6,39
30–34	9029	9,29
összesen:	18051	18,57

Forrás: WKW Statisztikai évkönyv 2012. 71 p alapján

A fiatal népességén belül a 20-24 évesek 15%-a vállalkozó. 2011-ben 269 db 20-30 év közötti vállalkozás indult Burgenlandban. A kis- és középvállalkozások sikere jelenti a gazdasági növekedés motorját, a magyar fiatalok alacsony vállalkozói hajlandósága épp ezért komoly utánpótláshiánnyal fenyeget. Európában a magánvállalkozók száma körülbelül 30 millióra tehető, ami az összes foglalkoztatott mintegy 15 százaléka. Az Európai Unióban a fiatalok 45 százaléka vállalkozna (adatközlő: FIVOSZ). A 25 év alatti fiatal vállalkozók száma az EU-n belül 2,5%-os arányt képvisel (Eurostat 2010-es adat).

Szlovákiából hiteles, használható vállalkozói demográfiai adat nem áll rendelkezésre. A fiatal vállalkozókat mindhárom országban országos ernyőszervezetek segítik, melyek az Európa Unió Fiatal Vállalkozók Szövetségéhez kapcsolódnak. Ausztriában a leggazdagabbak között a fiatal vállalkozók kifejezés nem releváns, mert a vállalkozások családi tradicionális, dinasztia jelleggel működnek. Szlovákiában (2008-ban) a leggazdagabbak között az első tízben heten 40 év alattiak, közülük négyen 35 év alattiak (www.cas.sk). Magyarországon nem találunk az első között fiatal vállalkozót, 40 év körüli is nagyon ritka (A 100 leggazdagabb [2012] kiadvány). Ez nem azt jelenti, hogy nincs vagy nem lehet, de nem Magyarországon tevékenykednek.

3.3. KUTATÁS+FEJLESZTÉS

A gazdaság gerincét Bécsben is a kis- és középvállalatok képezik. Bécs összes vállalatának 95%-a ebbe a kategóriába tartozik. Az osztrák főváros ugyanakkor továbbra is vonzza magához a nagy nemzetközi konszerneket.

A város, miközben támaszkodik speciális kapcsolatokat és tapasztalatokat magában foglaló több évszázados történelmi és gazdasági pozícióira, csúcstechnológiai központokat hozott létre, mint a Business & Research Center vagy a Tech Gate Vienna, mely Bécs első tudomány- és technológia parkja a Duna túloldalán elhelyezkedő ENSZ-City mellett. Célul tűzte ki, hogy Bécs váljon Közép- és Kelet-Európa „K+F fővárosává”.

Ausztriában Bécs régió rendelkezik a legmagasabb kutatás-fejlesztési aránnyal, a K+F és innováció orientált vállalatok és kutatóintézetek száma itt a legmagasabb. Európa városi régiói között a kilencedik helyet foglalja el. A K+F kiadások arányát folyamatosan növelte az elmúlt években. A hozzájárulás mértéke mintegy két milliárd € éves szinten, amely döntően a hálózati kapcsolatok fejlesztésére irányul.

Pozsony az ország fő gazdasági, oktatási és kutatási központja is. A kutatási kapacitás 50%-a a Pozsonyi régióban összpontosul. Mintegy 43%-a a kutatóintézeteknek, illetve 53%-a a kutatásfejlesztésben dolgozóknak található ebben a régióban (Eurostat [2004d]). A két főváros – Bécs és Pozsony – nemzeteik K+F támogatásának felét használja.

A magyar 19 db Regionális Tudásközpontból 7 db (37%) a fővárosban működik (www.gkm.gov.hu; www.nkth.gov.hu). Főváros-centrikus tudásközpontok, centrálisak a források, a K+F, így nem a nemzeti tudásközpontok felé orientálódik a határtérség, a határrégió adta természetes földrajzi dominancia kerül előtérbe (Győr–Pozsony, Sopron–Bécs–Kismarton, Szombathely–Felsőőr–Maribor).

A magyar vizsgált terület K+F tevékenysége az egyetemekre koncentrálódik. A Széchenyi István Egyetem a járműipar területére szakosodott, míg a Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Karán és Faipari Mérnöki Karán Regionális Egyetemi Tudásközpontot és Kooperációs Kutatási Központot hoztak létre 2005/2006-ban (Klaszterek alakulása 2006-2008). Magyar kettősség, hogy a kutatási és tudományos eredményeink meghaladják az átlagot, ugyanakkor ezekből kevésbé származnak termelő innovatív folyamatok. Egyetemi vonzáskörzeteknél megjelent a határrégió egyetemeinek szerepe szlovák, és osztrák viszonylatban is. Győr, Sopron, Pozsony vagy Kismarton a regionális gazdasági szükségletre és konkrét alkalmazásra összpontosít a K+F területén, így partnerségük esetleges. Pedig a közös regionális fellépés nemzetközileg is vonzóbb, a transznacionális vállalatok és tőke számára a közös innováció előnyösebb, ugyanakkor a bizalmi tőke erősebb (már megvan) a régió belül. Szinergiahatás érvényesül, de nem kiaknázott.

A magyar K+F szektor finanszírozási összetétele: 2010-ben a GDP mindössze 1,18%-át fordítottuk a K+F tevékenységek finanszírozására [KSH, 2011]. A csökkenés főként az állami megrendelések elapadása, a változó törvényi feltételek és a nehéz piacgazdasági helyzet eredménye. Mindenképpen növekedésre lenne szükség, hogy elérjük az EU 2020 stratégiában elfogadott célt, melyben arra vállalkozott az ország vezetése, hogy legalább a GDP 1,8%-át költjük innovációs tevékenységekre. A korábbi lisszaboni stratégia újragondolásában az Unió 3%-os célt határozott meg.

3.4. Tudásrégió – Határrégió

Az osztrák–magyar–szlovák határrégióban a kilencvenes évektől fejlődnek erősebben a gazdasági és településközi mellett az oktatási kapcsolatok. Az osztrák részről tudatos, célirányos, proaktív stratégiai szemléletre épülő a nemzetközi kapcsolatok kiépítése. A határon átnyúló (átívelő) felelősség fogalma nem szerepel az osztrák egyetemi stratégiákban, a legközelebb álló egység a Közép-Kelet-Európa. Konkrétan Magyarország és Nyugat-Dunántúl nincs megemlítve az osztrák egyetemi stratégiákban, mint együttműködés kialakítása, de intézményi szintű együttműködések, törekvések vannak.

Az osztrák partnerkapcsolatnál nem a földrajzi közelség, gyakorlati átjárhatóság, hanem a – tudatos, tapasztalt, minőségi – szomszédos ország vezető gazdasági képzést nyújtó egyetemével épít partneri kapcsolatot. Ennek oka, hogy az egyetemi stratégiában meghatározott szempontoknak nem felelnek meg a térség egyetemei. A nemzetközi pozicionálás érdekében a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem (WU) 170 db nemzetközi együttműködése folyamatosan bővül, a térség gazdaságtudományi képzést és kutatást folytató nemzetközi egyetemévé kíván válni, jelenleg a világon a gazdaságtudományi képzéssel foglalkozó intézmények komplex mutatós rangsorában a 38. helyen áll. Három térség esetében proaktív nemzetközi stratégiát folytat – egyik ebből a közép-kelet-európai országok annak a célnak érdekében, hogy Európa legjobb 15 egyetemében legyen.

A nemzetközi oktatási hierarchiában nekünk elérhetőbb az osztrák partnerség. Bár vannak együttműködések, s a határközelség adja a lehetőséget, nincs napi szoros kapcsolat annak ellenére, hogy az osztrák mércével is jelentős számú magyar és szlovák diák tanul mobilitási, csere és egyéni programokban.

A személyes kapcsolatok meghatározók az egyetemi kapcsolat (projekt) építésében, ugyanakkor *nincs tényleges kapcsolat például a gazdasági karok vezetői között*, hálózat, évi tanácskozás, találkozás stb. formájában, amely a régió tudományos arculata szempontjából fontos lehet. A perszonális kapcsolatok, tanszéki együttműködések nem álltak össze regionális intézményi hálózatosodássá. A sok időszakos projekttől és változó kapcsolattól nincs közös rendszer. A régió egyetemei büszkék a XVIII-XIX századi alapításukra, ugyanakkor nem építenek e közös múltra, tradícióra (*III. melléklet*). A történelmi környezet és az egyetemek múltja egyéniségük és tradicionális erejük egyik forrása, ugyanakkor sokszor innovativitásuk korlátja is (Rechnitzer-Smahó [2007]).

3.4.1. A tudásrégió

A felsőoktatás elemzésénél nemzeti és határregiós adatokat, valamint egyes egyetemek adatait hasonlítom össze a mobilitás és a tudás bemutatásához. A tudásrégió kifejezés a térségre helytálló. A két fővárost leszámítva – melynek központi szerepe is van – számos városban található felsőoktatási kar, így egy kiegyenlített tudásbázis található.

A magyar határtérségben nincs olyan megyeszékhely, ahol ne lenne felsőoktatási intézmény, de a középvárosokban is van kihelyezett tagozat, így lokális szinten jelen van a tudás. A magyar régióközpont meghatározásánál az egyetemközpontok szerepe felértékelődött, plusz fejlesztési forrásokhoz jutottak. A helyi karok a helyi gazdaság motorjai lehetnek, készségeket képességeket indukálhatnak, befolyásolhatják a társadalom, kultúra vagyis az egész minőségét, így legalább annyira fontosak a népesség, foglalkoztatás vagy ingázás szempontjából is.

A releváns országokban az EU átlag környékén van a fiatal népesség és a felsőoktatásban tanulók aránya. Ausztria kicsit az átlag felett, míg Magyarország kicsit alatta van. A jó példaként említett Dánia 2,4%-al magasabb mutatóval rendelkezik az EU átlagnál. EU tagságunk alatt Ausztria, Szlovákia és Dánia mutatói erősödnek, míg Magyarországon a fiatal népességhez viszonyítva a felsőoktatásban tanulók csökkenő tendenciát mutatnak. Ez az arány 2012-re az EU átlagától még jobban távolodott annak ellenére, hogy több külföldi diák tanult.

6. táblázat: Beiratkozás a felsőoktatásba (18-34 éves, %/népesség)

	HU	AT	SK	DK	EU átlag
1999	11%	11,60%	n. a.	13%	-
2004	14,80%	11,20%	10,20%	15,90%	-
2009	14,30%	14,80%	13,70%	17%	14,60%

Forrás: The European Higher Education Area in 2012 Bologna Process Implementation Report,
www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache

Megállapítható, hogy 2009-ben a magyar felsőoktatásban résztvevők létszámát tekintve az EU átlagában vagyunk a népességhez viszonyítva, ugyanakkor az ISCED 6 (International Standard Classification of Education) hallgatói létszáma jelentősen elmarad a viszonyított országokhoz képest (6. és 7. táblázat). Ennek oka egyrészt finansziális, másrészt, hogy a K+F kiadás arányai köszönnek vissza e mutatóban is. A tanárok és a hallgatók aránya Magyarországon több éve 6% alatt van, ebben is kevés a professzori fokozat,

míg az osztrák egyetemeken – a WU vagy UW esetében – 10% körüli, ebből 3% professzori létszám (adatforrás: egyetemi honlapok éves jelentései).

Szlovákiában a tanár diák viszonyszám átlag 15%. Megállapítható, hogy Szlovákiában magas a tanárok aránya, Ausztriában jelentős számú professzor dolgozik, míg hazánkban tartósan alacsony a felsőoktatásban oktatók száma a környező országokhoz viszonyítva.

7. táblázat: Beiratkozott hallgatók száma ISCED alapján 2008/09 tanévben

	HU	AT	SK	DK
Total	397679	308150	234997	234574
5A	358445	258519	222519	198786
5B	32323	31160	2061	28725
6	6911	18471	10417	7063

Forrás: Eurostat alapján saját szerkesztés

A jellemzően felsőoktatásban tanuló 20-24 éves népességből, Burgenlandból kevesen tanulnak, Alsó-Ausztria növekvő tendenciát mutat, bár így is alacsony, Bécs fiatal korosztályának másfélszerese tanul felsőoktatásban. Az osztrák oldalon erősebb főiskolai szinten a turizmus, egészségügy és vállalati szolgáltatások szakterületén, a Nyugat-Dunántúl pedig a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás, a mérnöki képzések, informatika és élelmiszeripari képzések területén, Pozsonyban megközelíti a dupláját a fiatal népesség a felsőoktatásban (www.minedu.sk, EU jelentés [2012]).

A magyar határterületen öt év távlatában csökkent (8%) a felsőoktatásban tanulók aránya. A régió és a vizsgált megyék közel azonos tendenciát mutatnak. A Nyugat-dunántúli régió kiegyensúlyozott a felsőoktatásban tanulók arányában, de a határtérségben az egyetlen csökkenő tendenciát mutató régió. Az összehasonlítást torzítja, hogy a felsőoktatás szerkezete, az oktatáspolitikai eltérő az országokban, így nem alkalmas az egyetemi teljesítmény mérőjeként (8. táblázat).

8. táblázat: A NUTS 2 régiókban a felsőoktatásban tanulók (ISCED5-6) %-os aránya a 20-24 éves népességben

NUTS 2	2006	2007	2008	2009	2010	Tendencia
Nyugat-Dunántúl	50,6	49,1	45,8	43,5	42,1	>
Burgenland	9,9	10,1	10,8	11,9	13,1	<
Alsó-Ausztria	8,1	8,5	13	15,4	16,8	<
Bécs	123,5	127	127,7	132,8	149,7	<
Pozsony régió	133,4	150,3	167,1	173,7	185,8	<

Forrás: Saját szerkesztés

3.4.2. Határon túli diákok

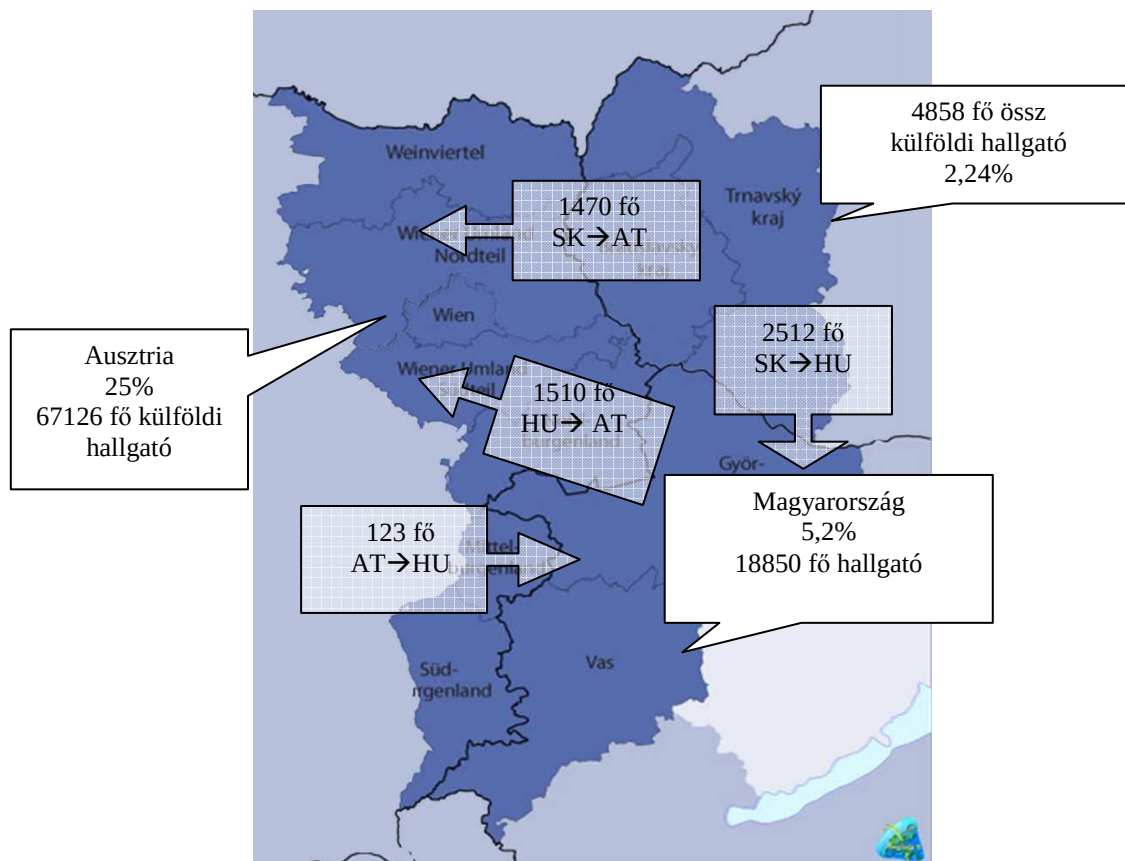
Az osztrák és szlovák egyetemeken alapvetően tandíjmentesség van, arra ösztönöznek, hogy náluk tanulj, mely tudatos ország stratégia. Magyarországon az államilag finanszírozott helyek száma csökken, a külföldi hallgatók a magyar közoktatásban folyamatosan szigorodó feltételeket találnak (1993 évi LXXIX. Tv 110.§. változásai és a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. Tv. 39.§.).

Az kétségtelen tény, hogy az iskola színhelyét mindig az egyén választja meg, élve a szabad iskolaválasztás jogával, tehát ha úgy dönt, hogy külföldön tanul, akkor ezt megteheti. Vagyis az egyéni és közösségi (nemzeti) célok és érdekek szemben állhatnak egymással. A Bécsi Műszaki Egyetemen (TUW) a külföldi hallgatók aránya 26%, ebből 2,61-2,42% között mozog a magyarok aránya, és 2-2,3% a szlovákok aránya. A lemorzsolódás nem jelentős, mindössze 0,16% 2011/2012-es tanévben és 0,18% a 2010/11-es tanévben (www.tuw.at).

A válság előtt 18% volt a külföldi hallgatók aránya Ausztriában és Bécsben is, míg 2011/2012-es tanévben 26% ez az átlag (előtte évben 24%). Az orvosi egyetemen a legmagasabb 40%, míg a legkevesebb a mezőgazdasági egyetemen 16% a külföldi hallgatók aránya. Magyar diák a válság előtt 1051, míg 2010/2011. tanévben 1510 fő (44% növekmény) szlovák diák 1190, majd 1470 fő járt az osztrák egyetemekre (23% növekmény). Az osztrák felsőoktatás Európában, a külföldi diákok számát tekintve a 8-10. helyen található. Szakfőiskolákon (Fachhochschule - FH) 30-80 fő/főiskola a szlovák és magyar hallgatók száma.

A felsőoktatás 21. századi fejlődéséhez hozzá tartozik, hogy növekszik a külföldi hallgatók száma. Az eltérő ütemű gazdasági fejlődés és a globalizáció hatása a diák mobilitásban is megjelenik, kiegyenlítettebb a fejlődő és fejlett régiók között. A külföldi diákok száma folyamatosan nő annak ellenére, hogy ezt a folyamatot más országokkal ellentétben a kormányzat nem segítette. A német kormány és egyetemi szövetségek akciókkal segítik a mobilitási folyamatot (Berács, Malota & Zsótér [2010]).

Hazánkba 120 országból érkeznek diákok jellemzően három csoportból: szomszédos országok, EU országok és 3. világ országai. Míg Ausztriában a legtöbb a német diák, addig nálunk a szomszédos országokból Románia 3005 fő és Szlovákia 2512 fő. A felmérések állampolgárság alapján készülnek, így a magyar állampolgárság felvétele torzítja az adatokat (anyaországi optálás). De nagyszámú a 3. világból érkezők száma is jellemzően a tudástranszfer egyetemeken (Irán, Izrael, Nigéria, Törökország). Ausztriából mindössze 123 fő tanul nálunk.

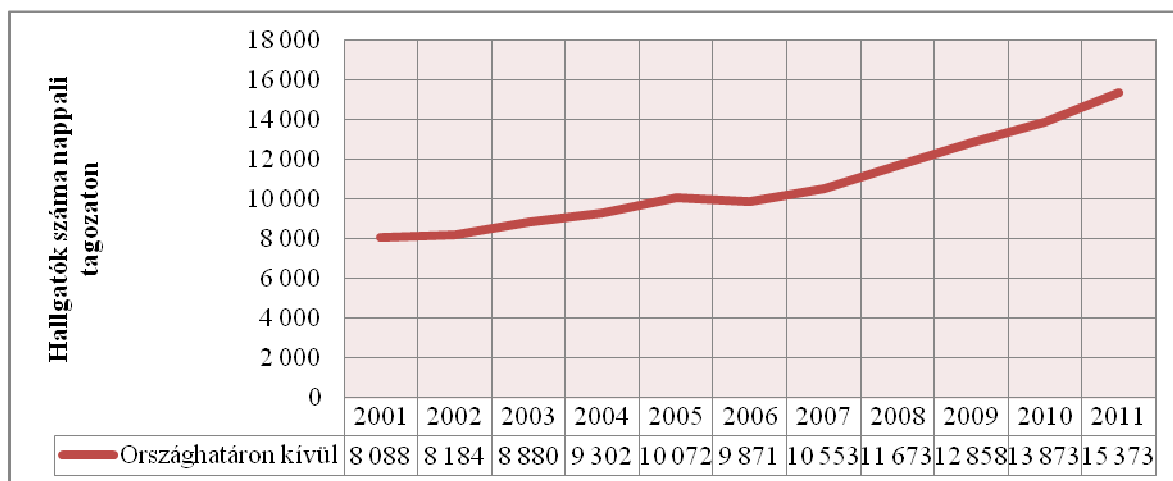

7. ábra: Országhatáron kívüli hallgató a 2010/2011 tanévben

Adatforrás: Szlovák Oktatási Minisztérium jelentése, KSH, Statisztikai évkönyv 2012 AT

Míg az osztrákoknál 25% körüli a külföldi diák, addig nálunk ez 5% körül mozog. Szlovákiában 2009/2010-ben (4730 fő) 2,1%, míg 2010/2011-ben (4858 fő) 2,24% külföldi tanuló. Ebből közel fele 1914 fő a Comenius Egyetemen (Szlovák Oktatási Minisztérium jelentése [2012]) és 56% Pozsonyban tanult (7. ábra).

Az EU stratégiája, hogy 2020-ra a végzett hallgatók legalább 20%-a tanuljon külföldi egyetemen, így e terület új megoldásokat igényel hazánkban is. (Berács, Malota [2011]) Az EU-csatlakozás utáni jelentős külföldi hallgató növekedés elmaradt, de a rendszerváltás előtti távoli országokban népszerűek vagyunk (8. ábra).

8. ábra: Magyarországra az országhatáron kívülről érkező nappali tagozatos felsőoktatásban tanulók, 2001–2011

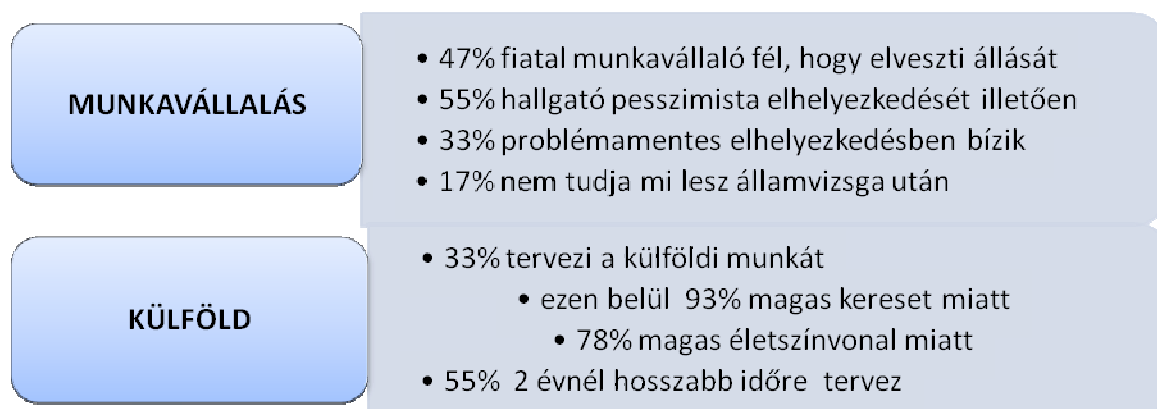
Forrás: Nemzeti Erőforrás Minisztérium, saját szerkesztés

Ausztria: Az osztrák állami oktatásban ISCED 5-6 besorolásban tanulók aránya 23-26%-kal nő. A magánegyetemen tanulók létszáma 62%-kal növekedett, míg az egészségügyi szakiskola és a pedagógia iránti kereslet jelentősen csökkent (46% és 27%). Bécs az osztrák felsőoktatás 66%-át képviseli, míg Bécs nagyrégióban Ausztria felsőoktatásának háromnegyede található az alábbi városokban: Bécs, Eisenstadt, Bécsújhely, Mödling, Pinkafeld. 2009-ben az osztrák 20-24 éves népességből egyetemen 109.966 fő, míg főiskolán 18 891 fő tanult. 510 fő volt idősebb 24 évnél a főiskolások körében. Az egyetemistáknak a 40%-a ez a korosztály, mely jelzi a tanulási idő kitolódását, illetve hogy az ISCED 6 képzésben nagyobb arányban vesznek részt, mint nálunk (Wirtschaftsuniversität Wien[2012]).

Nyugat-Dunántúl: Lakhely alapján Győrben, Szombathelyen, Sopronban, Mosonmagyaróváron 8494 fő nyert felvételt 2010-ben, míg 2004-ben 11341 fő. A Nyugat-magyarországi Egyetemre 2004-ben 30%-kal, 2010-ben 20%-kal, 2011-ben 23%-kal több hallgatót vettek fel, mint a győri Szent István Egyetemre.

4. ALKALMAZOTTKÉNT VALAHOL A VILÁGBAN VAGY SAJÁT VÁLLALKOZÁS ITTHON?

Nincs ma aktuálisabb kérdés a pályakezdők életében, mint hogy vajon lesz-e a végzettségének és vágyainak megfelelő állása. Kevesekben merül fel azonban az, hogy vállalkozóként, azaz önfoglalkoztatóként kezdje meg életpályáját. A kérdésre adott válaszok jelentős része, nagyfokú pesszimizmust áraszt. Bármilyen kutatás eredményeit is olvassuk ebben a témában, azt láthatjuk, hogy a fiatalok jelentős része kilátástalannak látja a hazai munkaerő-piaci helyzetét és külföldön vállalna szívesen inkább munkát.

9. ábra: Pesszimista jövőkép vagy vállalkozói motiváció?

Adatforrás: Ipsos F&F kutatásaiból 2011-2012. évből

A pesszimista jövőképet erősíti a globális piac nyújtotta lehetőségek sokasága a nyelveket beszélő és kreatív munkaerő számára, valamint a szabad munkaerő-vándorlás. A fiatalok többnyire bizonytalanok (9. ábra), melynek számos oka van. Az alkalmazotti lét, valahol a világban nem elégíti ki a fiatalok igényeit.

A magasabb jövedelem és életszínvonal iránti vágyuk a hazai vállalkozói léttel is teljesíthető lehetne, mégsem épült be a közgondolkodásba annak ellenére, hogy az egyéni célok mellett a társadalmi és nemzetgazdasági haszna is jelentős. Az Európai Unióban és a vizsgált országokban a fiatal diplomások munkaerő-piaci tapasztalatának, vállalkozóvá válásának, motivációs készségük és képességük fejlesztésének érdekében többféle módszer és eszköz is ismert, melyeket az alábbiak szerint csoportosítottam.

Életoorientált vállalkozói gondolkodásmód az egyetemen:

1. PBL – Probléma alapú tanulás
2. Aalborgi modell;
3. Családi modell;
4. Diákmunka, mint munkaerő-piaci tapasztalat (iskolaszövetkezet).

Vállalkozóvá válást támogató szolgáltatások (IV. mellékletben összesítve)

- ösztöndíj (Erasmus Vállalkozói Ösztöndíj);
- munkaerő piachoz köthető; (intézmények, szervezetek);
- oktatáshoz kapcsolódó (klub, DPR, karrieriroda).

4.1. A PÁLYAKEZDÉST SEGÍTŐ MEGOLDÁSOK ÉS MODELLEK

4.1.1. PBL (Project Based Learning) – Probléma alapú tanulás

Németországban a 21. század elején három év alatt megduplázták a vállalkozástudományi tanszékek számát. Jelenleg pedig a felvehető hallgatói létszámot növelik, és kiemelten finanszírozzák a felsőoktatást (*M11. táblázat*). A struktúrák összehasonlítása nehézségekbe ütközik az eltérő oktatási módszerek, egyetemi felépítés és az oktatott tananyag különbsége miatt.

Az egyező oktatási területek a következők: a cégalapítás korai szakasza a kreativitásra alapoz, mely az üzleti lehetőség felismerését erősíti. A start-up tárgyak a cég tényleges elindításával, üzleti tervével, pénzügyeivel foglalkoznak. A hangsúly a vállalkozásfejlés helyett az induláson, az alapításon van.

A PBL módszerben folyamatos az oktatók tudásának a fejlesztése, hiszen a feladatok nem csak az oktatásban, hanem a tutorálásban is kiemelt. Fontos, hogy a hallgató ne egy sémát másoljon, hanem gondolkodjon. Épp ezért a vita, az értékelés fontos eleme, mely több módszert is ötvöz (<http://www.economicsnetwork.ac.uk>). A környezeti ingerek befolyásolhatják a hallgatók teljesítményét. Kimutatható, hogy a hallgatók közötti kritikus párbeszéd fontos szerepet játszanak a későbbi vállalkozói viselkedésükben (Contreras, Badua, Adrian [2012]). A Gothenburg Egyetem hallgatói kezdeményezésre már 2001-ben elkezdte a vállalkozásindítás oktatását. Minden hallgatója az egyetemi alapképzés (2 év) után jelentkezhet az egy éves programra, melyben a gyakorlatias oktatás hangsúlyos. A vállalkozás indítása mentorált, védett környezetben történhet meg.

Hasonló program *Ausztriában* a Jozsef-Program. A WU társegyetemekkel együtt létrehozta kétszemeszteres kiegészítő képzését, melyen 25 szigorú feltételek mellett kiválasztott hallgató tanulhatja a vállalatvezetést (Rechnitzer–Smahó [2007]).

Magyarországon a BGF távoktatásos vállalkozói kurzusai és a TÁMOP segítik a vállalkozóvá válást, de ezek pályázati forráshoz kapcsolódó időszakos részmegoldások.

Szlovákiában a magyar viszonyokhoz hasonló időszakos megoldások találhatók, de a felsőoktatásban a vállalkozóvá válás oktatását nem tekintik prioritásnak.

4.1.2. Aalborgi modell (MPBL Master Project Based Learning)

Európában kiemelkedőnek számít Dánia, az Aalborgi Egyetem, ahol a hallgatók jelentős hányada tanulja a vállalkozás indításának kezdeti lépéseit és válik később vállalkozóvá. A PBL modell továbbfejlesztésével jött létre a MPBL, azaz Master Project Based Learning modell. A hallgatók az elméleti módszertan elsajátítása előtt ismerkednek meg egy életszerű problémával és oldják azt meg. A kevésbé fogékony diákokat számítógépes kalandjáték segítségével, fejlesztő tréningeken keresztül vezetik el az első lépésekig.

A modell segítségével a hallgatók az egymás értékelésével kialakult kompetenciákat magas szinten, szisztematikusan és átfogóan képesek később alkalmazni. A dániai Aalborg Egyetem vállalkozói elit programjának (MPBL) alapja a vállalkozói versenyek, az aktív tanulási technikák és a kooperatív tanulás kombinációja. Tiszteletben tartják a sokszínű gondolkodást, amely elősegíti a tehetség kibontakozását és fejleszti az új ismeretek feltárásának igényét, javítja a kommunikációs képességet és az érveléstechnikát egyaránt. Kutatási képességfejlesztés, a gazdasági elemzőképesség és kommunikációs készségek fejlesztése folyamatos és összehangolt a kutatási gyakorlatokkal. Ez az oktatási módszer arra ösztönzi a diákokat, hogy megtanuljanak kooperatív csoportokban dolgozni. Magyarországon egyedül a Debreceni Egyetem alkalmazza a dániai jó példát „Team Academy” néven, mely innovatív tanulási lehetőség az üzleti területen tanuló hallgatók számára, valós üzleti környezetben.

4.1.3. Család alapú vállalkozói modell

A fiatalok vállalkozóvá válásának másik módszere a „beletanulás”. Ősidők óta formálódó módszer, mely a generációk váltásával folyamatosan változik. A család alapú vállalkozói modell előnyeit és hátrányait, valamint a fiatalok családi vállalkozásban betöltött szerepét a 3.2.1. fejezetben már kifejtettem. A modell a vizsgált térségben Ausztriára jellemző, de megtalálható más tradicionális gazdasággal rendelkező országban is. Nagy előnye, hogy a fiatalos lendületességet a tradicionális tudásbázissal ötvözi. Magyarországon és Szlovákiában az újkori tradicionális családi vállalkozások első, második generációja működik, így beágyazott nemzeti modellként nem beszélhetünk róla.

4.1.4. Diákmunka

4.1.4.1. Diákmunka mint munkaerő-piaci tapasztalatszerzés

Dániában, a vállalkozást alapító diákoknak korlátozott adófizetési kötelezettsége van. Ugyanez érvényes a külföldi diákok esetében is, akiknek a Dániában szerzett jövedelmük után szintén korlátozott adófizetési kötelezettség keletkezik, amennyiben az országban két év alatt kevesebb, mint 365 napot tartózkodnak. Számos formája létezik az oktatás melletti munkavégzésnek. Ezek nem (elsősorban) a pénzkeresetről szólnak, hanem tapasztalatszerzésre, készségfejlesztésre, az önálló gondolkodás kialakítására ösztönöznek. Hazánkban is volt ilyen kezdeményezés, az 1993-tól működő Első Magyar–Dán Termelőiskola esetében Zalaegerszegen. Az Aalborg Egyetem programjai ötvözik a munka, a kompetencia alapú oktatás és a tanulás világát.

Ausztriában a diákmunka, mint önálló kategória nem jellemző. Általában az iskolai tanulmányok mellett nem dolgoznak a diákok, a tanulásra összpontosítanak. A megélhetéshez szükséges munkavégzés a tanulmányok előtt, vagy azt megszakítva egy-egy szemeszterben történik meg. A tanulmányok alatti munkavégzés az alábbi kategóriák valamelyike. Leggyakoribb munkavégzés a „*csekély mértékben*” *foglalkoztatottak* (max. 8-10 óra/hét) és a *részmunkaidős foglalkoztatottság* (kevesebb, mint 38,5 óra/hét). Csekély mértékben foglalkoztatottak esetében a havi kereset nem haladhatja meg a csekély mértékű jövedelemhatárt (2011-ben: 374,02 €/hó, 2012-ben nettó 376,26 €). A csekély mértékben foglalkoztatottakat be kell jelenteni a társadalombiztosítónál, nem részesülnek beteg-, munkanélküli, és nyugdíjbiztosításban, csupán balesetbiztosításban. Egy 52,78 € kedvezményes járulék ellenében opciós lehetőségként maguk gondoskodhatnak egészség- és nyugdíjbiztosításukról. A részmunkaidős foglalkoztatottság esetén nem fizet a munkavállaló adót csak beteg- és balesetbiztosítási járulékot. *Szezonális munkásként* 6 hónapig lehet dolgozni, de nem jellemző a diákok körében. A felsőoktatásban tanuló diákoknál fontos megjegyezni, hogy a *kulcs-munkaerőnek* általában a diplomás munkavállalók számítanak. A jogszabály egy minimum kereseti értéket határoz meg, amelytől az adott munkahely ebbe a kategóriába esik. 2009-ben ez havi bruttó 2412 € (108.§ Abs. 3 ASVG –Társadalombiztosítási törvény, <http://www.arbeiterkammer.at/www-192-IP-1690.html>).

Szlovákiában diákközvetítő iroda közvetíti a munkában. A szlovákiai törvények 15 éves kortól engedik a fiatalok munkavállalását, a kötelező iskolai idő letöltése után. Hetente 20 órát dolgozhatnak, mindehhez szülői beleegyezés nem kell, viszont iskolalátogatási igazolás szükséges. A közvetítő irodán keresztül a fiatalok garantáltan megkapják a bérüket akkor is, ha időközben csődbe megy az alkalmazó cég. Ellenőrzik a munkáltatókat, a

fiatalok hivatalosan be vannak jelentve a szociális biztosítónál minden esetben. A munkaszerződés nem a diák és a munkáltató között születik meg, hanem a közvetítő iroda és az alkalmazó cég között, így minden esetben teljes mértékben biztosítottak a munkavállaló jogai. *Szlovákiában* hatályba lépett 2012 szeptemberében a módosított munkatörvénykönyv. A pozsonyi parlament rendezte az iskolaszövetkezeti diákfoglalkoztatás rendszerét.

Magyarországon a tanuló 16 éves kor felett – mindenki máshoz hasonlóan – alkalmazható munkaviszonyban, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban (pl. megbízási szerződéssel) vagy egyszerűsített foglalkoztatás keretében, háztartási alkalmazottként (pl. babysitter). Az előbbieken túl több, kizárólag a diákok munkavállalásához kötődő foglalkoztatási forma is létezik: iskolaszövetkezetben nappali rendszerű oktatás keretében tanulmányokat folytató tanuló, hallgató tag munkavégzése, tanulószerveződés, a hallgatói szerveződés és az együttműködési megállapodás alapján történő munkavégzés.

4.1.4.2. Magyar módszer? Iskolaszövetkezet

A szövetkezet a kisegzisztenciák, a szegény emberek szervezete, a nagytőke felszívó hatása elleni harc egyik formája volt kezdetben. **Ausztriában** a szövetkezeti jog fő forrása az 1873. évi szövetkezeti törvény. Ebben a törvényben a szabályozás annyira részletes, hogy a szövetkezet ettől a törvénytől eltérő módon nem alakulhat meg. **Magyarországon:** a szövetkezeti viszonyokat az 1875. évi kereskedelmi törvény szabályozta. Tehát közel azonos időben és módon kezdődtek a szövetkezeti alapok (Monarchia-hatás).

Az iskolaszövetkezetek világszerte elterjedtek. Magyarországon a 20. század fordulóján főként a „diák-kaptár” iskolai szövetkezetek terjedtek el. 1960-tól megjelentek az iskolákban az iskolaszövetkezeti árudák a SZÖVOSZ keretében működő földműves-szövetkezetekhez kapcsolódva. 1983-ban a felsőfokú tanintézetekben – önálló jogi személyként működő – ifjúsági (iskolai) szövetkezetek alakítása is megkezdődött. Elterjedésük a rendszerváltozást követően felgyorsult. Nem sújtotta a rendszerváltozás a felsőfokú intézményekben alakult – önálló jogi személyiséggel bíró – ifjúsági (iskola) szövetkezeteket, ezek fokozatosan erősödtek, számukban is gyarapodtak, országos szövetségüket is létrehozták. Az 1992. évi I. törvény nevesítetten szól az iskolai szövetkezetekről (szövetkezeti csoportról). Az iskolai szövetkezet bevált intézmény, amely szolgáltató és értékesítő tevékenység útján a tanulókat önállóságra és munkára neveli, szól a törvény indoklása.

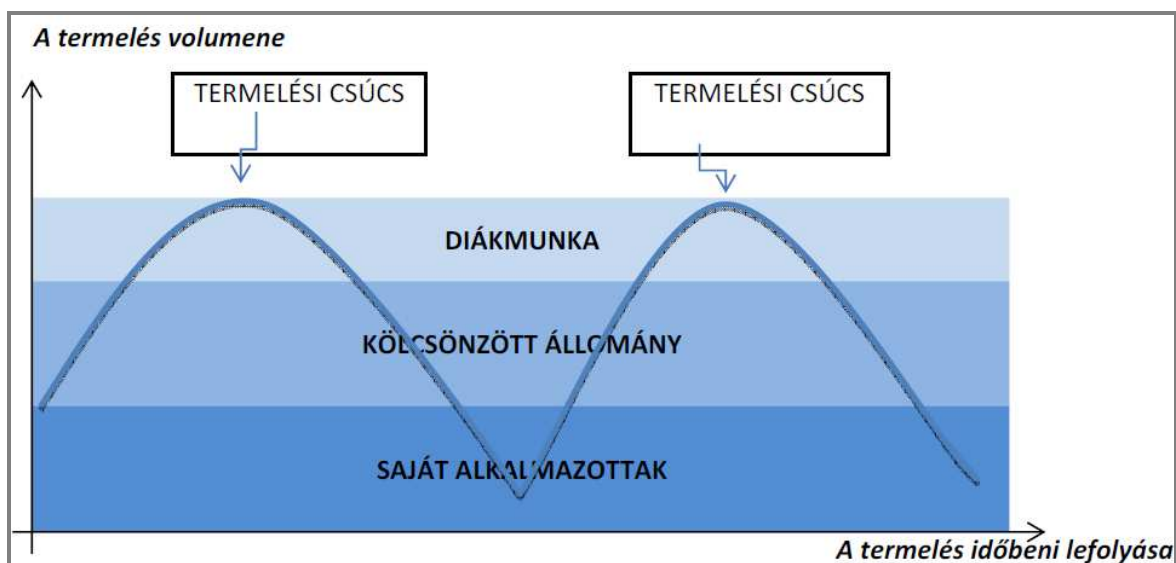
Hazánkban napjainkban az iskolaszövetkezetek 3 formája működik:

- iskolaszövetkezet,
- diákszövetkezet,
- iskolai szövetkezet.

Ahhoz azonban, hogy tisztán lássuk, mit is jelent az „iskolaszövetkezet”, a „diákszövetkezet”, illetve „iskolai szövetkezet”, meg kell ismerni a szövetkezet fogalmát. Az iskolaszövetkezetek (iskolai szövetkezetek, diákszövetkezetek) tagjaik személyes közreműködése révén elsősorban külső megbízások, megrendelések teljesítéséből szerzik árbevételüket és teljes önkormányzati és gazdasági önállósággal rendelkező gazdálkodó szervezetek. Az iskolaszövetkezeti tagként munkát végző fiatalok száma meghaladja a 100 000 főt, az iskolaszövetkezetek árbevétele pedig több mint 10 milliárd forintot. Az iskolaszövetkezetek tagjaik számára nemcsak jövedelemszerzési lehetőségeket, hanem egyéb szabadidős lehetőségeket is biztosítanak. Szövetkezetükkel a tagsági viszonyon túlmenően általában határozatlan idejű munkajogviszonyban is állnak, mely a hallgató tanulói jogviszonyának teljes időtartamát átfogja. A cégek 30, 60, 120 napos fizetési készsége részben hozzájárult ahhoz, hogy az iskolaszövetkezeti rendszer napjainkra 6 nagy és pár tucat kisebb iskolaszövetkezetre szűkült. Csak a nagy diákvállalkozások tudnak tartálékolni megfelelő pénzeszközöket a kritikus időszakok áthidalására.

Elvitathatatlan az iskolaszövetkezetektől, hogy jelentős szerepet játszanak a fiatalok illegális foglalkoztatásának visszaszorításában. E munka kialakulásának két fő tényezője a magas közterhek, valamint a bonyolult adminisztráció. Iskolaszövetkezeti tagok foglalkoztatása esetén a diákvállalkozás kedvezményes adó- és járuléktérhei, valamint a „papírmunka” teljes átvállalása miatt jelentősen csökken a megkerülésére vonatkozó érdek. Üzleti partnerei zömében olyan cégek, amelyek termelő–szolgáltató tevékenységeinek a jellege lehetővé teszi azt, hogy a szövetkezettel vállalkozási vagy megbízási szerződés keretében együttműködjenek.

Az iskolaszövetkezetek tagjaikkal az adott elvárásoknak megfelelően általában olyan tevékenységek ellátását vállalják, amely üzleti partnerük, megbízójuk kapacitását meghaladó létszámokat igényel (10. ábra). Példaként említhető egy gyorséttermi munkavállaló, aki akár napi másfél-két órában is hasznos tevékenységet végezhet, ha pl. az esti csúcs idején veszi fel a munkát, míg az ilyen kisegítő típusú foglalkoztatást a hazai szabályozás nem ismeri el (lásd *Ausztria „csekély foglalkoztatás”*).

10. ábra: Kapacitásmeghaladó létszámigény: diákmunka-szerepe a termelésben

Forrás: Saját szerkesztés

4.2. EU-ÓS VÁLLALKOZÁSFEJLESZTÉSI KEZDEMÉNYEZÉSEK ÉS SEGÍTŐ SZERVEZETEK

4.2.1. ERASMUS a Fiatal Vállalkozóknak (EYE)

A program a tanulmányi ösztöndíjprogram mintájára jött létre. Kevésbé ismert, pedig 2009 óta létezik és az Európán belüli fiatal vállalkozási mobilitást hivatott szolgálni. Több, mint 2000 jelentkezőből 600 főnek sikerült mentor vállalkozást találnia, ahol is az ösztöndíj segítségével maximum fél évig tanulhatja az adott szakmát egy másik országbeli fogadó fél-nél. Fiatal és ambiciózus vállalkozók szakmai motiváltsága mellett a fogadó vállalkozás is nyertes, hiszen kölcsönösen erősítik egymás szakmai tapasztalatát, fogásait. A rendszer elősegíti, hogy kapcsolatot építsenek fiatal vállalkozókkal Európa más országaiból, hogy aztán üzleti partnerekké válva segítsenek új ügyfeleket szerezni egymásnak.

Miután a résztvevők elsősorban vállalkozók, ritka hogy alkalmazott lesz a cégnél a programban résztvevő, inkább üzleti partnerekké válnak. A tevékenység fejlesztés érdekében az adott vállalat támogatásával nevet szerezhethet a szakmában az ösztöndíjas vállalkozó. Az ösztöndíj összege 800-1200 €/hó, mely az együttműködést, az utazások, kommunikáció költségeit fedezi. A valós gyakorlati know-how csere mellett a gyakornoki rendszertől eltérően jobban épít a program az együttműködésre, mely országhatárokat nélküli sikeres partneri együttműködésekhez vezet, ugyanakkor a tanulmányi Erasmus ösztöndíjjal még mindig mobilabbak a fiatalok az egyetemi évek alatt, mint a fiatal vállalkozói lét kezdetén.

4.2.2. Munkaerőpiachoz köthető szervezetek

A térség fiatal vállalkozóit tömörítő ernyőszervezetekről a 3.2.2. fejezetben írtam részletesen, így ezen szervezetek tevékenységét jelen fejezet nem tartalmazza, bár elvitathatatlan érdemeik vannak a fiatalok vállalkozóvá válásának népszerűsítésében. Néhány európai ország – **Ausztria és Dánia** is – K+F ráfordítással tudás intenzívvé tette gazdaságát. Ezek az országok a gazdasági válságot is könnyebben vészték át, melyben fontos szerepe volt az innovatív kis- és középvállalkozásoknak. Segítő támogató szervezetet hoztak létre a gazdaság megfiatalodására INiTS néven (V. melléklet). Feladata az üzleti fejlesztés területén a folyamatok megkönnyítése és mentorált vezetéssel a termék vagy szolgáltatási ötlet kialakításától a piacra jutásig elkísérni a fiatal vállalkozót. Az „INiTS-t megbízható tanácsadó cégnek tekintik, de az ApluszB programnak a Bécs régióban kell megvalósulni, külföldi egyetemisták is pályázhatnak, amennyiben itt tanulnak és itt alakítanak céget” – mondta Valentin Aschermann, BSc INiTS Universitäreis Gründerservice Wien GmbH munkatársa.

Magyarországon a felsőoktatást végzett fiatal vállalkozók ötletmentorálása felfedezhető, de beágyazottsága nem elégséges, sokkal inkább eseti, pályázati jellegű, nincs intézményesített szervezete. A kisvállalkozók innovációjával a határtérségben a győri INNONET, valamint a Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség Pannon Novum Nonprofit Kft-je foglalkozik. Feladatuk az egyetemek kutatóközpontjaira is kiterjed, de nem feladatuk az egyetemet végzettek körében az induló vállalkozások generálása. A felkeresett vállalkozói központokban, gazdasági kamarákban arról számoltak be, hogy nincs külön fiatal vállalkozók mentorálási programjuk.

A „**Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány** független szolgáltató szervezet” – amelynek alapítása szerint – fő feladata a hazai kis- és középvállalkozásoknak nyújtott szolgáltatásain keresztül e társadalom-, illetve gazdaságpolitikai értelemben egyaránt kiemelkedő jelentőségű csoport fejlődésének előmozdítása. A szolgáltatások köre kiterjed mind az induló mikro vállalkozások, mind a gazdasági és piaci megerősödésképes kis- és középvállalkozások segítésére” – áll a honlapon (www.mva.hu). Jelenleg a feladatköre kormányprogramot és hitelt közvetíteni. A Kereskedelmi és Iparkamara feladatköre átalakulóban, de lényegesen kevesebb a feladatköre és lehetősége, mint az osztrák gazdasági kamarának. A vállalkozások nagy múltú és minden kistérségben (járásban) jelen lévő társadalmilag reprezentatív megalapozott szakmaisággal rendelkező szervezete az IPOSZ, mely az Országos Érdekegyeztető Tanács tagjaként képviselte az iparosokat, már nem kapott helyet a Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fórumában (VKF), így a saját és a fiatal iparosok érdekeit sem tudja képviselni. A fiatal felsőfokú végzettségű vál-

lalkozók intézményesített segítő szervezetét a fenti példák alapján Magyarországon nem találtam.

A hiányt pótolva nagyon fejlődőképes programok találhatók a felsőoktatáshoz kapcsolódva. Ilyen az Európai Innovációs és Technológiai Intézet (EITI) fiatal vállalkozók oktatása, vagy a BGF távoktatásos vállalkozói kurzusai, az Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ) TÁMOP képzései vagy a Kapunyitási Pánik Fesztivál Zánka.

4.2.3. Oktatáshoz köthető szervezetek

StartUp klubok és közösségek, valamint Spin-off programok több felsőoktatási intézmény keretei mellett megtalálhatók a vizsgált térségben. A magyar határ régióban a *Széchenyi István Egyetem Győr* Tudásmenedzsment Központja spin-off klub működése mellett a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara társszervezésével rendezte meg a Fiatal Vállalkozók Hete workshopját „*Egyetemről induló vállalkozások lehetőségei – trendek, módszerek, eredmények*” címmel. Bemutatták miként lehet ötleteket generálni, majd azokat kibontakoztatni, akár világszerte keresett terméké vagy szolgáltatássá fejleszteni, valamint egyetemről indult vállalkozások vezetői osztották meg tapasztalataikat a vállalkozásaik buktatóin, sikerein keresztül. A *Nyugat-magyarországi Egyetem* kutatási eredményeinek felhasználásával az INiTS-hez hasonló UNI-SPIN Mentor programot működtet diákjai körében. Célja, hogy támogassa az egyetemi kutatási eredmények innovatív vállalkozási keretek közötti hasznosítását, biztosítsa a vállalkozásalapításhoz és működtetéshez szükséges infrastruktúrát, tudást, humánerőforrást és szakmai támogató intézményi háttérrel.

Pályakövetés és karrieriroda: a nemzetközi kitekintésben megállapítható, hogy nagyon sok országban jelen van a diplomás pályakövetés valamilyen rendszere, mint az oktatásmérés eszköze. A diplomás pályakövetés, alumni-rendszerek, szövetségek több funkciót is betöltenek, melyből jelen kutatásban releváns a visszafinanszírozó, szponzori és a képzés milyenségére választ adó minőségbiztosítási funkciója. Képet kaphatunk a képzés hatékonyságáról, irányairól, társadalomban betöltött szerepéről, elfogadottságáról, de a munkapiaccal való kapcsolatáról is. Országosan általában valamilyen központi szerv, oktatáskezelő háttérintézmény vagy statisztikai hivatal kezeli, de a legtöbb egyetemen jelen van a saját követési rendszer, hagyományápoló szövetség is. Több posztiszocialista országban Európai Unió pályázati forrásokból valósult meg.

Ausztriában az alumni szervezetek és a karrier szervezetek a legtöbb egyetemen külön intézményesültek. A weboldalon található adatok alapján az alumni szervezetek a

szolgáltatások széles körű kínálatát biztosítják. Alapszolgáltatás az elektronikus és hagyományos kapcsolatfenntartás a tagokkal. Nem ritka az adománygyűjtő levelek küldése sem. Másik nagyobb „szolgáltatás”-nak a különböző események megrendezése tekinthető. Az alumni oldalak sok helyen jelszóval védettek, így az üdvözlő szövegeken túl más információt nem lehet megtudni. Információt nyújtanak jórészt arról, hogy hányan végeztek, milyen szakon végeztek illetve, hogy hányan tudtak elhelyezkedni. A határ régióban az *oszt-rák* egyetemeken a karriertanácsadás és karrierépítés a legkülönbözőbb változatokban megtalálható. Az UW Karrieriroda és Vállalkozói Központot működtet, de ide tartozik a minőségbiztosítás is, míg a WU Karriertervező és Elhelyezkedési Központként üzemelteti irodáját (WU ZBP Career Center). Több egyetem együttműködésben üzemelteti irodáját, önálló fenntartásban, ilyen a gazdasági és műszaki egyetem (WU és TU), de a BOKU (agrár) sem üzemeltet önállóan karrierirodát. Az FH-Burgenland nem üzemeltet önálló irodát Kismartonban, de Pinkafőn végez ilyen tevékenységet. Ez elsősorban üzemlátogatások szervezéséből áll, és az állásbörzékhez kapcsolódik.

Szlovákiában a felsőoktatási intézmények saját hatáskörükben végeznek volt hallgatóik munkaerő-piaci sikerességét mérő felméréseket, de rendszeresen végzett, kifejezetten pályakövetéses vizsgálatokról nem találtam információt. Pozsony EUBA KC Karrier Centrum (2008) megkeresésre ajánlja a végzős hallgatóit. Ebből van adatbázisa. A *Selye János Egyetemen* Komáromban a KA(rier) TA(nácsadó) céljai között szerepel a diplomás pályakövetés kialakítása. *Szlovákiában* három karrieriroda működik, és négy helyen végzik a tevékenységet: Trencsényben (2008), Nyitrán, Kassán, Pozsonyban EUBA KC Karrier Centrum (2008) és a Komensky Egyetemen, valamint a Selyei János Egyetemen Komáromban KA(rier) TA(nácsadó) néven 2011 ősze óta. Az irodák a cserediák-kapcsolatokat is koordinálják, de feladatuk a végzős egyetemisták elhelyezkedésének esélyeit növelni a munkaerőpiacon való elhelyezkedés megkönnyítése, támogatása és a szülőföldön maradás elősegítése érdekében. A vizsgált határ régióban található pozsonyi EUBA KC bár karrieriroda a neve, több típusú hallgatói szolgáltatást is ellát.

Magyarországon a pályakövetés gondolatával először Kozák Gyula, a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ (FEPEKUK) szociológusa foglalkozott 1972-ben. A pályakövetés kezdetben „alulról jövő” kezdeményezés formájában valósult meg (BCE, BME, BDF), majd később alakult ki a tevékenység intézményesült szervezeti háttere.

Magyarországon az első karrierirodák jellemzően a tanárképzés és a gazdaság területéről alakultak. Kialakult a számítástechnika fejlődésével a tanári állások adatbázisa, a munkaerőt kereső iskolák így direktben a tanárképző iskolákat keresték pályakezdő mun-

kavállalóért. A gazdaság területén megjelent a vállalati kapcsolatok kölcsönös igénye. Az Európa Uniós TÁMOP pályázatok megjelenésével újabb fejlődési hulláma volt a karrierirodáknak. A 2005. évi felsőoktatási törvény a DPR kötelező rendszerével, a jelenleg (2012) alakuló felsőoktatási törvény a karrierirodák szerepével alapozza meg a jövőjüket. A vizsgált magyar határ régióban a karrierirodák és a DPR rendszer a fenti fejlődési szakasz alapján alakult ki (lásd még 5. fejezet).

4.3. MODELLEK ÖSSZEGZÉSE

A fiatalok vállalkozóvá válása korunk egyik legnagyobb kihívására, az előregedő társadalomra és az ebből keletkező jelenben is érzékelhető, de a jövőben hatványozottan megjelenő problémákra ad(hat) választ. Meggyőződésem, hogy a sokféle módszer, modell idővel letisztul és minden nemzet megtalálja a számára optimális megoldást.

A vizsgált PBL modellek országoként és egyetemenként eltérőek, de azonos alapokra építkeznek. A vállalkozói gondolkodásmód meghonosítását és elterjesztését szolgálják a nemzeti sajátosságokkal. Közös bennük, hogy felismerve a vállalkozói képzés fontosságát, nemcsak szakmai, hanem készségek és képességek, valamint motivációs – vagyis az egyéni – attitűd fejlesztésére teszik a hangsúlyt. A vállalkozói alapképzések általában a felsőoktatási képzés mellett alkalmazott 2 éves tanulmányok. Az egyén motivációja a végzés során alapított vállalkozásban teljeseedik ki, nagyon magas arányban válnak vállalkozóvá. A PBL másik fontos eleme a hallgatók egymástól tanulása, értékelése, motivációja. A tanárookra nagy feladat hárul, hiszen a szummatív értékelés helyett mentori feladatuk van, mely tőlük is flexibilis és összetett ismereteket kíván a folyamatos szakmai felkészültség mellett.

Az MPBL modellnél a személyiségfejlesztés nem mérhető, ugyanakkor elvitathatatlanul társadalmilag és egyénileg is hasznos tevékenység. A vállalkozói életforma sok esetben öröklött, beletanult tevékenységi forma. A családi modell ma már hazánkban is jelen van, így a vizsgált térségben egységesen megtalálható. A családi vállalkozások fiataljai azonban még eltérő attitűdökkel, tradíciókkal és felelősségvállalással rendelkeznek.

A munkaerő-piaci tapasztalatszerzés másik formája a nappali tagozatos oktatás mellett végzett diákmunka. Megtalálható minden vizsgált országban, de formája, ideje és sajátosságai nemzetenként eltérőek. Befolyással van az eltérésekre a kulturális identitás és az oktatások mikéntje, időbelisége. A munkajogi szabályozások az EU adta keretek mellett közel azonosak, eltérés a foglalkoztatási formákban található. A csekély foglalkoztatás több vizsgált országban megtalálható, hazánkban azonban nem ismert foglalkoztatási for-

ma. A hazai iskolaszövetkezeti forma 1983-tól hazánkban, 2012-től Szlovákiában jogszabályban szabályozott, Ausztriában nem létezik. A diák munkavégzés indokai jelentős eltérést takarnak az országok között, abban azonban egységesek, hogy a **munkaerő piacra belépés** az egyénnek tapasztalat és jövedelem, míg a társadalomnak hasznos tevékenység. A fiatalok munkanélküliségi mutatói Európa szerte magasak. Véleményem szerint az időben megtapasztalt munkavégzés a jövőbeni célok reális meghatározását és a jelen értékelését eredményezik.

A fiatalok vállalkozóvá válását támogató modellekről elmondható, hogy minden országban valamely formája megtalálható. Az Európa Unió 2009-ben létrehozta az ERASMUS vállalkozói ösztöndíjat, a vállalkozó fiatalok csereprogramját. Az elgondolás jó, és a nagy múltú vándoriparos legényeket idézi, de a közgondolkodásba még nem épült be sem Magyarországon, sem a többi országban.

A munkaerő piacon vállalkozóként megjelenést a diplomások körében a legtöbb országban az Európai Unió forrásaiból létrehozott segítő szervezetek támogatják. E szervezetek között a cél azonos, de a működés mikéntje, a szolgáltatások sora és a társadalmi presztízse más-más. Magyarországon többféle vállalkozást fejlesztő, segítő szervezet létezik, de egyiknek sem profilja sem az alapító okirat, sem a napi rutin alapján a diplomás vállalkozóvá válás ösztönzése. Ez véleményem szerint megoldást sürget.

5. A FELSŐOKTATÁS ÉS A VÁLLALKOZÓVÁ VÁLÁS KAPCSOLATRENDSZERE

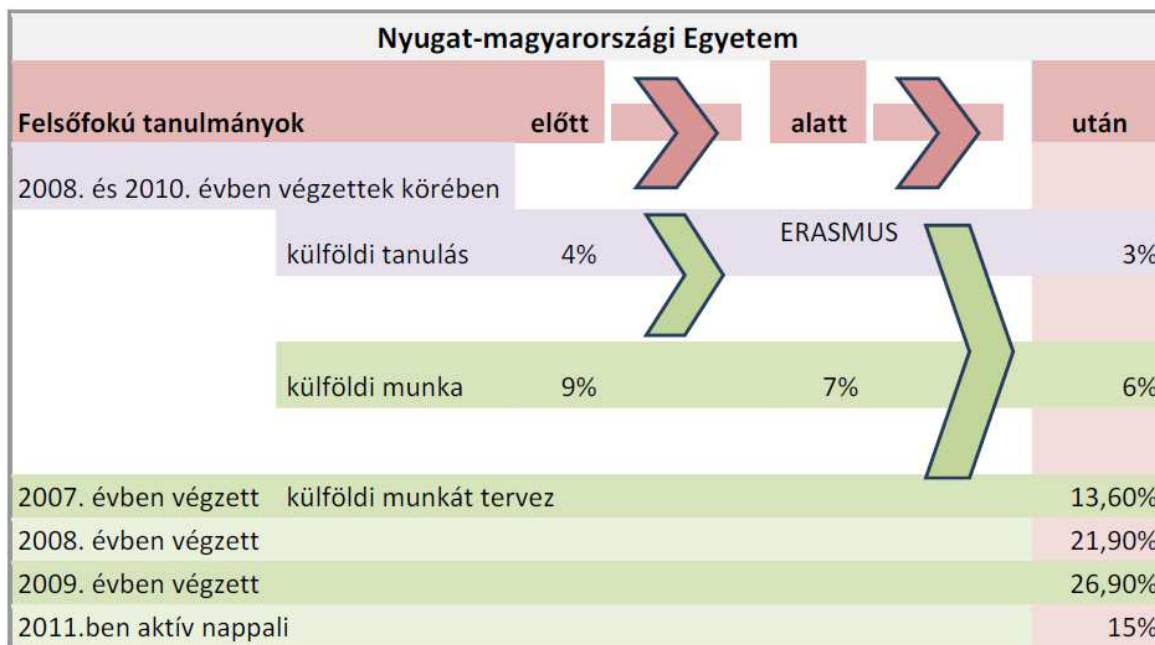
5.1. DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETŐ RENDSZER (DPR) MAGYARORSZÁGON

A magyarországi DPR hallgatói kutatásban 31 hazai felsőoktatási intézmény kereste meg 2011-ben aktív státuszban lévő hallgatóit. Az átlagos válaszadási ráta 19,44%, mely 45 949 főt jelent. A hallgatók 5,65%-a számolt be külföldi tanulmányokról. Több mint fele a hallgatóknak Erasmus és Tempus ösztöndíjjal egy szemeszternyi időszakot töltött más országban. A hallgatók körében a tanulmányaik mellett munkát is vállalók aránya 43%. Ezen belül az esti, levelező, vagy távoktatásos munkarendeken tanulók jóval több, mint nyolcvan százaléka dolgozik, míg a nappali tagozatosok esetében 26,7% a munkát is vállalók aránya. Összességében a hallgatók 70%-a végez valamilyen szakterület-releváns munkát. A tanulás melletti munka 59%-ban állandó munkavégzés, míg az atipikus foglalkoztatás 1/3 arányú (Veroszta [2012]). Ez mutatja azt is, hogy a foglalkoztatási forma nem beágyazott Magyarországon, szemben az osztrák diákok által preferált csekély mértékű foglalkoztatási formával.

A vizsgált magyar térségben két nagy egyetem található. A **Széchenyi István Egyetem** 2011. évi motivációs hallgatói vizsgálat alapján a Nyugat-Dunántúlon él a hallgatók több mint fele. A tanulás melletti munkavégzést 6,8% nem tartja hasznosnak, míg 40,28% nagyon hasznosnak ítéli. Győr és térsége elszívó hatása erős, többen élnek és dolgoznak itt, mint 14 éves kori lakhelyükön. Az ingázás jelentős, ami az agglomerációnak és a térségnek is jó folyamat. A végzettek 80-82%-a dolgozott az iskola mellett, ami jelzi a munkához való jó viszonyt.

Karonként eltérő mértékben 47% és 66% között vállalnának külföldön munkát, s ha végeznek a külföldi elhelyezkedést 7,31% tervezi. A külföldi munkavállalás növekedése jelen van, ugyanakkor a külföldre ingázás is kiolvasható a pályakövetésből. Többen dolgoznak, mint laknak országhatáron túl. 2008-ban 2,3% ingázott külföldre, míg 2010-ben 0,72%. Az adatot a határtérség 3 irányú mobilitása, lakhely- és munkahelyváltások is befolyásolják. 14 éves korában 3,08% lakott külföldön a 2010-es végzett hallgatók között, jelenleg 1,54%, ami az etnikum fejezetben kifejtett szlovák letelepedést igazolja. Saját vállalkozást 6-12% között tervezik, amire érdemes lenne ráerősíteni és segíteni, ugyanakkor a megvalósított vállalkozások száma alig 1-2%.

A *Nyugat-magyarországi Egyetem* DPR adataiban szintén a külföldi munkavégzéssel, munkavállalási szokásokkal és a vállalkozóvá válással kapcsolatos adatokat vizsgálom – a DPR vizsgált adataiban a GEO Kar is benne van (11. ábra).

11. ábra: Tanulmányok és a külföld kapcsolata a Nyugat-magyarországi Egyetemen

Forrás: Saját szerkesztés

A pályakövetési adatok kevésbé reprezentatívak, de irányok bemutatására alkalmasak. Külföldi munkavégzési helyszíneként 18 ország szerepel, közöttük jelentős célország Ausztria, Németország és Anglia, de tengerentúli országok is jelen vannak. Országos viszonylatban Németország az első célország, majd Franciaország, míg Anglia az 5. és Ausztria a 9. helyen van (Kasza [2011]). A 14 éves kori lakhelyet a jelenlegi lakhellyel összevetve a külföldi lakhatás megháromszorozódott, míg idősíkon is háromszoros az adat 2007 és 2011 között. Az önfoglalkoztatók és egyéni vállalkozók aránya nagyon alacsony, az is csökkenő a 2007–2011 időszakban a munkaerő-piaci státusz és a munkahely foglalkoztatási formája adatai alapján is.

Erősödött az ingázás és Győr elszívó hatása a térségben. 80%-a a fiataloknak valamely formában dolgozott a felsőoktatási nappali tagozatos tanulmányai alatt, vagyis rendelkezik valamely formájú munkatapasztalattal, ugyanakkor belföldön és külföldön is jellemző a nem szakmai, végzettségnek megfelelő munkavégzés.

A vállalkozóvá, önfoglalkoztatóvá válás csökkenő tendenciájú, de a motivációs vizsgálatnál többen választják, mint akik megvalósítják. Ez jó és egyben rossz is. Mindenki él a vállalkozóvá válás vágya, ugyanakkor kevesen valósítják meg. A munkával való

kapcsolatot jónak értékelem, ugyanis a válaszadók 2/3-a a munka világához köti magát. Inkább érzi magát dolgozónak, mint tanulónak, ami a felsőoktatás „léha ifjúság” sztereotípiáját megkérdőjelezi számomra.

Összességében megállapítható, hogy a térségben nő a külföldön dolgozott és dolgozók, valamint a külföldi lakhellyel rendelkező fiatalok száma. A motivációs vizsgálatnál jelzett érték felett van a DPR adat, vagyis nem tervezett, hanem kényszer a külföldi munkavállalás. Ennek összefüggéseit a 2. fejezetben leírtakkal összhangban a 6. fejezetben összegzem.

5.2. KARRIERIRODÁK MAGYARORSZÁGON

Az egyetemeken a kilencvenes évek közepétől kezdődő tömegesebb képzés hatására az elhelyezkedés a jól képzett és megfelelő kompetenciákkal rendelkező végzős hallgatóknak is nehezebb lett. Itt-ott már működött diákközpont, diákcentrum, valamiféle szolgáltatás az egyetemeken. Az igény a munkaerő-piaci közvetítés, ezen belül az életpálya megfelelő elindítása felé tolódott. A szakma mellett a nyelvtudás kapott nagy hangsúlyt, hiszen az előző generációk nyelvtudása nem volt tárgyalási szintű ismeret. A szakma és a nyelvtudás, a rugalmasság együtt volt a felsőoktatásban, de kellett a munkaerőpiac felé a közvetítő. A karrierirodákra a klasszikus tevékenységek mellett jellemzők a felkészítő napok, tréningek, kapcsolati háló építése úgy az egyénnek, mint a felsőoktatási intézménynek. Nyitottak a karrierirodák, s egymás programjaival hálózatosodnak, a lakosság felé szolgáltatnak. Többféle feladat is hatáskörük, így a gyermekfelügyelet a képzés alatt, vagy a középiskolában a toborzás aszerint, hogy milyen a helyi beágyazottságuk (VI. melléklet).

A karrierirodákban a pár órás diákmunkástól a 7-12 főt alkalmazó irodáig széles a paletta. Megfigyelhető, hogy azokban a városokban, ahol a gazdaság és ipar erős, ott koncentráltan kötődik a felsőoktatási intézmény a városhoz, ott stabil az iroda működése. Ahol több városban és több profillal van jelen a képzés, ott az irodák működése is esetleges és személyfüggő. Az irodák szervezetileg jellemzően a szolgáltató egyetemi szervezethez vagy a hallgatói szervezethez tartoznak. A hallgatói szervezetnél szorosabb lehet a kapcsolat az érintettekkel, míg a szolgáltatói szervezet esetében a társadalmi beágyazottsága és az egyetem több lábon állása biztosítottabb a kapcsolatrendszer segítségével. A karrieriroda a vizsgált magyar térség mindkét egyetemén alacsony hatásfokú az elhelyezkedési adatok alapján. Ha azonban az állásbörzék általi elhelyezkedést is az irodának tulajdonítjuk, már szép eredményeket tudhatnak magukénak. Eredeti funkciójuk mellett sok más szervezeti háttérmunkát végeznek, ilyen a DPR és alumni-feladatok. A karrierirodák

egy része működtet diákmunka- vagy iskolaszövetkezeti-rendszert is, de ahogy András Mónika Igazgató (Corvinus Karrieriroda) mondta: „Az egyetemen első a tanulás. Hasznos a munka, de nem szabad túlzásokba esni. Először a szakmai tudás megszerzése szükséges.”

Magyarországon a vizsgált területen a két meghatározó egyetem működtet karrier irodát. A győri Széchenyi István Egyetem egy helyre koncentráltan, a soproni Nyugat-magyarországi Egyetem tagozódásából adódóan nem csak városonként, hanem karonként nyújt ilyen szolgáltatást. A szerkezetükből fakadóan működésük is eltérő.

5.3. KARRIERIRODA STRUKTÚRÁLT MÉLYINTERJÚ ÖSSZEGZÉSE

Kutatásom során a vizsgált térség mindhárom országában felkerestem a karrierirodák vezetőit. Arra kerestem a választ, hogy

- a vállalkozóvá válás ösztönzésében milyen szerepet játszanak;
- van-e módszerük a fiatalok munkanélküliségének kezelésére és ezek között szerepel-e az önfoglalkoztatás;
- a diplomás pályakezdők érdekében milyen segítő módszereket alkalmaznak?

Az interjúkra 2012. augusztus 21. és szeptember 20. között került sor (VII. melléklet).

Az előzetes felmérés alapján a vizsgált térségben osztrák oldalon a WU és az FH Burgenland, szlovák oldalon az EUBA és magyar oldalon az SZE és NYME karrierirodai tevékenységét vizsgáltam. Az FH Burgenland nem tart fenn irodát (más irodához kapcsolódó szolgáltatások), így egy-egy határon túli iroda és a határtérség magyar irodái kerülnek összehasonlításra. Életkorra és nemre a válaszadók vegyesek, 15 éves „karrier” gyakorlattól a pár éve dolgozóig sokféle irodatapasztalattal. Az irodák elhelyezése és megjelenése is vegyes képet mutat. Ahol fontos és prioritás az iroda szolgáltatási feladatköre, ott jól megközelíthető, elérhető helyen, általában valamely diákszolgáltatás környezetében van, míg a statisztikai (pályázati megfelelés), adminisztrációs feladatkörnél más feladatokhoz kapcsolódik a tevékenység jellemzően egy irodában. Nemzetenként azonosságok és eltérések is megfigyelhetők.

Szlovákiában az irodaalakítások 2008-ban kezdődtek. A kommunikációs vagy szolgáltató egységhez tartoznak rektorátusi felügyelettel.

Ausztriában az autonómiából adódóan nincs minden egyetemen karrieriroda, de erős hálózatosodás megfigyelhető. 1983-ban egyetem, gazdaság és önkormányzat alapítású, önállóan, több munkatárssal és karonként gyakornokkal működő iroda alakult. Erős, nagy és aktív használatú adatbázissal dolgoznak, melybe a hallgatók a végzést megelőző 6 hónappal már regisztrálnak, s az adatbázist eléri a partner cégek is, így akár direktben is

meg tudják keresni a számukra megfelelő hallgatókat. Összekapcsolt az alumni-rendszer tagjaival, így regisztrált öregdiákok elhelyezkedését is segíteni tudja a végzést követő 5 évig.

A **magyar** irodáknál mindhárom a Diákcentrumnál kezdte működését, s jelenleg a rektori (kari) hivatalhoz tartozik. Az egyik felfutóban, több munkatárssal, feladattal, frekventált helyen szolgáltatások sorával és büfével, míg a másik stagnál és keresi a jövőjét. Mindegyik magyar iroda erősen felsővezetés-függő, így a tevékenységük is ez alapján alakul. Az irodák látogatottsága a programoknál maximálisan kihasznált. Mindegyik iroda ezres nagyságrendben beszélt erről, ami az eltérő hallgatói létszám mellett nagyon jó mutatószám. Ma már a fiatalok elérése internetes technika nélkül elképzelhetetlen, ennek ellenére van olyan iroda, ahol nincs és/vagy nem működik a honlap, míg más irodának két önálló honlapja is van programtematikusan annak érdekében, hogy a külső partnerek jól elérjék. A közösségi oldalakat a szlovák, osztrák és az egyik magyar iroda használja a hallgatók aktív elérésére, a skype gyakori forma a megbeszélésnél.

A médiával való kapcsolattartás minden irodánál más: míg az egyik *„Partneri kapcsolat állandó műsorok, rovatok, karrieriroda rovat a megyei napilapban”*, a másikonál *„Saját diákjainkon kívül mást nem kell, hogy felkeressünk, őket pedig az itteni információs csatornákkal kiválóan meg tudjuk keresni/találni”*, de a rendezvényről tudósítás minden irodánál jelen van.

Földrajzi kapcsolatrendszer minden irodánál nagyobb a közvetlen városi környezetnél. A magyar irodák a Dunántúl egy-egy részét jelölték meg, s jelen van a főváros, Budapest elszívó szerepe is. WU nemzetközi kapcsolatrendszere az állásbörzére alapozott, de a munkahelykínálat is nemzetközi, míg Pozsony leginkább lokálisan gondolkodik. *„Előfordul kapcsolat Béccsel, de sajnos Magyarországgal igen kevés”* – nyilatkozták. *„Mi a Pozsony környéki diákokra figyelünk, kassai iroda is a sajátjaira, így nem jellemző az együttműködés.”*

Az irodák, bár nem volt önálló téma, mégis felhozták a nyelvtudás kérdését: *„Határon túlról is érkeznek ajánlatok, megkeresések, mivel a szlovák mellett idegen nyelveket is tanulnak a diákok (angol, német, francia), ezért van kereslet a jó nyelvtudással rendelkező fiatal hallgatókra”*. Vagy egy másik álláspont épp ott, ahol a DPR alapján magas a nyelvet beszélők száma: *„Amit általánosságban gyengeségünként fogalmazznak meg, az a nyelvi képzés hiányossága.”* Vagyis a vizsga ellenére az alkalmazható tudás hiányát érzékelik a hallgatók.

Az irodáknak kapcsolatrendszere a munkaközvetítő cégekkel és hivatalokkal erős, a térségi gazdaság nagy foglalkoztatói partnerként jelen vannak az irodáknál mindhárom országban. Ahol a gyakorlati helyek szervezése az iroda feladatköre, erősebb és széles körű a kapcsolat a gazdaság szereplőivel. A karrierirodáknak a kapcsolatrendszere vegyes. A gazdaság mellett – ami természetes feladata miatt – az önkormányzati kapcsolatot sokféleképp látják: *„A várossal protokolláris a kapcsolat, pedig erősíteni, támogatni tudnák az egyetemet. Nem lehetne hivatkozási alap, hogy szakmai kérdés az egyetem. Minden városnál kinn áll a tábla, hogy egyetemi város, de ezért közösen tenni is kell.”* *„Erős az egyetem és a város, valamint a gazdaság kapcsolata, így nem szükséges külön a karrierirodai kapcsolat, mert közvetve támogatva vagyunk. Gyakorlati helyeket biztosít a város, programjaink állandó résztvevői.”* *„A karriercentrumnak nincs semmilyen kapcsolata önkormányzati intézménnyel.”* *„Az iroda alapításában harmadrészt vállalt szerepet.”*

Az irodák tevékenységi körében számos azonosság megtalálható. Ilyenek a tanácsadás, a tréningek, az önéletrajz készítésben való közreműködés, az állásbörzék a munkaügyi központokkal együttműködve. Számos eltérés is található: míg az osztrák irodában a tréningek, szemináriumok, egyes önfejlesztő foglalkozások díjazásosak – egyetemi saját hallgatóknak 50%-on –, addig a szlovák és magyar irodákban ezek ingyenes lehetőségek. Ennek ellenére – vagy épp ezért – az osztrák programokra előzetes jelentkezéssel is folyamatos teltház van, míg a magyar programok vegyes képet mutatnak, s inkább az egyetemi megítélésükhöz igazodik a programok látogatottsága. A vizsgált magyar irodákban is eltérő a módszer. Az egyik klasszikus tanácsadó, fejlesztő, szolgáltató iroda napi kapcsolatban van a képzésből adódóan a felvevő munkaerőpiaccal (tanárképzés), míg a másik új módszerekkel széles körben éri el a hallgatóit, például tananyagba építve kredites tantárgyként oktatva max. 60 fős kurzusokban.

A magyar irodáknál többféle szolgáltatás is megtalálható, melyekből számos nem karrierirodai tevékenység, de szorosan köthető hozzá. Ilyen a DPR és alumni működtetése, szervezése, vagy a gyakornoki adminisztráció, a középiskolások „imázs programjai” és más egyetemi háttérmunka. Diákmunkát általában nem közvetítenek az irodák, kivétel egy egyetem, mely saját iskolaszövetkezettel rendelkezik. Külföldi munkavégzést általában a magyar irodák nem közvetítenek. A karrierirodáknak munkájukat szerető és motivált emberek dolgoznak. A motivált dolgozók a szakmai előbbre lépést elsősorban az egymás közötti kommunikációban, az irodák közös munkájában érzik. *„Magas az együttműködési hajlandóság.”* *„Jó velük együtt dolgozni.”* *„Jók a kapcsolatok, beágyazottak, múltja van.”* *„Programok összehangolása mindig megtörténik.”* *„Csak a többi irodától számíthatok*

támogatásra.” Fontos szakmai pont a Karrierirodák Szövetsége országos találkozója. Az irodák sikerességét, hatékonyságát – az elhelyezkedési arányt alapul véve – mindegyik vizsgált magyar iroda jól dolgozik. A szlovák iroda nem végez ilyen felmérést.

A tapasztalt osztrák iroda sokféle módszerrel dolgozik, melyből egy-két jó példa: karrierújságot ad ki negyedévente, aktív felületek a honlapokon, nemzetközi szintű állásbörze, üzleti reggeliket szervez, hogy megismerjék egymást a leendő munkaadók és a hallgatók, valamint hogy tanulják a viselkedéskultúrát, megjelenést. Ennek érdekében divatcégeket is bevon a programokba. Fotós kurzuson kielemezik a legelőnyösebb színeket, fotókat, frizurát a CV fotóhoz, melyet el is készítenek. Interjúhelyzetek begyakorlása akár TV interjúk gyakorlásával, megismerésével is. Konkrét állásajánlatokkal is segítenek.

A vállalkozások és azok alapítása nem szerepel az irodák napi rutinjában. Sem a szolgáltatásokban, sem a kapcsolatrendszerben nincs vállalkozásösztönzésre utaló tevékenység. Egy-egy példát tudtak csak mondani a kisvállalkozói kapcsolatrendszerre. *„Vállalkozói réteggel alig van kapcsolatunk, de általában ők azok, akik elő-interjúztatást kérnek, hogy valóban a 'legjobbak' kerüljenek hozzájuk.”* *„Nincs rálátás a vállalkozókra, hiszen önállóságuk miatt nem keresik fel az irodát.”* *„Nem az iroda feladata, mindenki individuálisan dönti el, hogy mi lesz.”* *„Volt már egyszer, hogy vállalkozó keresett gyakornokot maga mellé.”* Abban azonban egységesen nyilatkoztak, hogy hasznos lenne az ilyen irányú tevékenység a hallgatóknak és a társadalomnak is. Szívesen tennének a hallgatóik vállalkozóvá válását segítő programok érdekében, ösztönöznék a vállalkozóvá válást. Az infrastrukturális háttér erre mindenhol alkalmas. Kapcsolatrendszerükben a nagyvállalatok megtalálhatók, de a kis vállalkozók vagy egyéni vállalkozások nem. A kamara egy magyar irodánál szoros partner, míg a többinél nem vagy esetleges. A vállalkozókkal foglalkozó ERASMUS vállalkozói ösztöndíjat nem ismerik az irodák, s a Fiatal Vállalkozók Szövetsége szervezetet is csak a szlovák iroda ismerte, pedig mindhárom országban aktívan jelen van a szervezet.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a kis minta miatt az eredmények nem általánosíthatóak, de adalékul szolgálhatnak további vizsgálatokhoz, hiszen a vizsgált régiót földrajzilag lefedték az irodák (Bécs, Pozsony, Győr, Sopron, Szombathely). A feldolgozás legfontosabb tanulsága az, hogy fontos a kérdések tartalmi tisztázása, mert az a feldolgozást és az interjú felvételt megkönnyíti. Nem célszerű azonos kérdéssorból dolgozni több országban az eltérő gondolkodás, mentalitás, társadalmi helyzet miatt.

Az interjúk helyszínén benyomást kaptam a karrieriroda helyzetéről is, melyet a kapott válaszok alátámasztottak. Az egyetemen a helyzetüket jól ismerő, de az adott hierar-

chiától függő irodák nyújtanak olyan szolgáltatást, mely nem csak az egyetem hallgatóinak, hanem a társadalomnak is hasznos tevékenység. A végzős hallgatók munkaerő-piaci megjelenésének kezelése a legkompetensebb helyen lenne a karrierirodáknál, s a fiatalok vállalkozóvá válásában, az igény felébresztésében és a motiválásban is a legtöbbet tudnák tenni és akarnak is tenni.

6. ÖSSZEGZÉS ÉS MEGOLDÁSKERESÉS

Kutatásom során bebizonyosodott, hogy a regionális problémakezelés összehangolásának fontossága – a társadalmi, gazdasági terek területi társadalmi különбözöségéből adódó sajátosságok mellett – a globális gazdaság növekedésének következményeként megjelenő problémák azonosságából következik.

A vizsgált országok közül **Ausztria** határ menti térségben a lakosság folyamatosan növekszik annak ellenére, hogy az „osztrákok” általában fogynak. A bevándorlást tekintve korunk egyik legnagyobb befogadó országa, 2012-ben népességének 11,5%-a külföldi volt. **Szlovákia** népessége kismértékben ingadozó, 2011-ről 2012-re csökkenő, melyet a nyugati munkaerőpiac megnyitással magyaráznak. **Magyarország** népessége az optálások ellenére csökken, tranzit ország lettünk. A bevándorlók megítélése, elfogadása alacsony, annak ellenére, hogy a térségben nálunk él a legkevesebb külföldi. Magyarországon a születések száma csökken, a migráció növekszik, így több oldalról is alátámasztott a népességszám csökkenés (2.3.2. fejezet).

Pozsonyban és térségében magas az aktív korúak száma, Bécs városa öregszik, a többi vizsgált térség kiegyenlített aktívak és fiatalok arányában (10,7-12,21%). Bécs és Pozsony városánál megjegyzendő, hogy 20-24 éves korosztály többszöröse található a városokban a felsőoktatás koncentrálttsága miatt (lásd 9. táblázat).

A déli területek rosszabb mutatókkal rendelkeznek (Vas megye déli része, Dél-Burgenland) népesség, népsűrűség, fiatalok arányát vizsgálva. Vas megye lakossága fogy, míg Győr-Moson-Sopron megye lakossága nő. Pozsony kiegyenlített népességi mutatói mellett a Csallóköztől keletre leszakadó, fogyó népességű területek, járások találhatók. Délről, keletről északnyugat felé haladó dominancia figyelhető meg a határrégióban és az országokban is.

Sok munkahely megszűnt Dél-Európában, de még Ausztria, Dánia és Németország – vagyis azok az országok, ahol a foglalkoztatás nőtt 2008 óta – is érzékel olyan jeleket, amelyek szerint nem várható a munkaerő-piaci helyzet javulása. A helyzet rosszabbra is fordulhat, ugyanis több vállalat – kormányzati ösztönzésre – megtartotta a dolgozóit abban a reményben, hogy javulni fog a gazdasági körülmény. Ha az optimizmus nem válik be, könnyen előfordulhat az alkalmazottaktól való megválás, ami újabb jelentős munkaerő-

piaci recesszióhoz vezethet. Az ILO szerint minden jel arra utal, hogy fennáll az elhúzódó munkaerő-piaci kockázat.

A fiatalok demográfiai aránya és változása a munkaerőpiacon is érezteti hatását. A munkanélküliség északról délre emelkedik, Győrben és térségében alacsony, míg Vas megyében, annak is déli részén magas. Ez az adat azonban csak viszonyszám, hiszen a szomszédos osztrák területen az EU átlag fele, míg Szlovákiában több mint másfélszerese. Hazánk a két adat között helyezkedik el, kicsivel az EU átlag felett. A vizsgált területre lebontva az öregedő Bécsben található a fiatal munkanélküliek 49%-a, de ez több évre viszszamenőleg stagnáló adat, míg a szlovák térségben a válság előtti kedvező mutatók romlottak drasztikusan (4. ábra és 5. ábra).

A terület egyetemi városainak összehasonlításában látszik, hogy a magyar városoknál 2007–2010 évek viszonylatában a fiatal munkanélküliek (15–24 évesek) száma többszöröse az előző időszakénak. A határ menti egyetemi városok vonzereje nő és egyre fontosabb szerepet játszik a fiatalok letelepedésben. A vizsgált térségben Bécs vonzóképessége e mutatóval is alátámasztott. Emiatt a közvetlen határvárosokban magasabb a fiatalok munkanélkülisége, míg például Szombathely az osztrák városok átlagán mozog, hiszen inkább kereskedelmi, mint gazdasági kölcsönhatásban van Felsőőrrel (2. táblázat).

Az oktatás és a munkanélküliség kapcsolatrendszerének adataiból kitűnik, hogy a felsőoktatásban tanulók aránya a vizsgált országokban az EU átlag körüli, azonban a munka világához való kapcsolódásuk a tanulmányok alatt más és más megoldást takar. Ebből adódóan a munkanélküliségi mutatók is más adatokat tartalmaznak. Kevés olyan foglalkoztatási forma létezik hazánkban, mely szervesen beépülhet a felsőoktatásban résztvevők életébe, holott erre találunk példákat.

A határrégió vizsgálatának elengedhetetlen eleme az ingázó munkavégzésre irányul. Az államhatárok e térségben is más ország állampolgáraivá tettek embereket, így a határ két oldalán megtalálhatók az etnikumok, kisebbségek. A közös nyelv, kultúra, viselkedés volt az alapja az első munkaerő-ingázásnak. Jól tetten érhető ez a Vaskeresztes, Pornóapáti német ajkú lakosságánál, vagy a horvát Szentpéterfa és Felsőcsatár horvát ausztriai kapcsolataiban. Ez a falvak gazdasági mutatóiban 2004 óta csak erősödött, s ezek a települések kiemelkednek a dél vasi kis falvak szegénységéből (www.umvp.eu). Győr agglomerációjában megfigyelhető a jelentős szlovák letelepedés a pozsonyi szuburbanizációs folyamat eredményeként. Pozsonyban és Bécsben is, valamint a magyar területről Győrnél jelentős a napi ingázás. A vizsgált térségek belső mozgásainak iránya is ezek a városok, azonban nem egyirányú a mozgás annak ellenére, hogy az osztrák területen 3-5-szörös a

munkabér. A napi ingázást épp az olcsóbb élet miatt vállalják a munkavállalók, s élnek kétlaki életet egy otthonnal.

A munkavállalók határon átnyúló munkavégzése a 2011. május elsejei munkaerő-piaci nyitással emelkedtek, de a prognosztizált mérték elmaradt. Okait abban látom, hogy a keretegyezménynek köszönhetően már előtte is jelentős számú munkavállaló dolgozott Ausztriában, valamint a mobil munkavállalók nem álltak meg e térségben, hanem tovább mentek más országokba. Ezt alátámasztják a diplomás pályakövetési válaszok, ahol nem Ausztria a favorit célország, hanem Anglia és Németország. Az ingázós munkavállalási hajlandóságunk, a használható nyelvtudásunk az aktív középkorosztályú népességen belül nagyon alacsony, így a lehetőségek ellenére korlátozottan tudnak élni e munkavállalási formával. Ausztriában – a többi nyugati országhoz hasonlóan – tipikus hiányszakmák vannak, melyek között található a dolgozat tárgyát képező diplomás végzettség is.

Tipikus hiányszak Ausztriában a pedagógia és az egészségügy, melyet a 9. táblázatban szemléltetünk. Csökkenő létszámban jelentkeznek e két főiskolai képzésre, így e hiányt magyar és szlovák képzett munkaerővel (is) pótolják, akiknek hazájukban az átlagnál is alacsonyabb a munkabére, így motiváltabbak az osztrák munkavégzésben.

9. táblázat: Ausztria felsőoktatási szerkezete és a jogi státusszal rendelkező hallgatók

Felsőoktatás típusa/fő/tanév	2004/2005	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	%
Egyetem	203 453	209 416	217 587	223 562	255 561	126%
Magán egyetem	3 608	4 000	4 500	5 014	5 829	162%
Főiskola	25 727	28 426	31 064	33 615	36 085	140%
pedagógiai szakfőiskola	13 122	8 000	8 000	7 928	9 521	73%
kollégium és speciális iskola	4 068	4 000	4 000	4 066	4 066	100%
EÜ szakiskola	4 293	2 500	2 500	2 337	2 337	54%
Összesen hallgató	254 271	256 342	267 651	276 522	313 399	123%
Egyetem és főiskola összesen:	229 180	237 842	248 651	257 177	291 646	127%

Forrás: Statistische Jahrbuch, 2012 (AT)

Az osztrák egyetemeken e két példa kivételével erőteljes hallgatói létszámnövekedés tapasztalható. Megfigyelhető a magánegyetemek erőteljes növekedése, de figyelembe kell venni a hallgató létszámot is, mely az állami egyetemek erős dominanciáját mutatja a negyedmillió hallgatói létszámmal.

10. táblázat: Vizsgált magyar területen nappali tagozatos felsőoktatásban tanulók aránya %-ban (válság előtti/ válság utáni évek)

	2011/2001 évi és 2011/2007 évi változás a nappali tagozatos felsőoktatásban	
Győr-Moson-Sopron megye	118,13%	93,44%
Vas megye	113,94%	92,09%
érintett terület	116,58%	92,94%
Nyugat-Dunántúl	116,47%	92,22%

Forrás: Saját szerkesztés EXPAK jelentés adatai alapján

A magyar határterületen tíz év távlatában növekedés, öt év távlatában csökkenés látható a felsőoktatásban tanulók arányait tekintve. A régió és a vizsgált megyék közel azonos tendenciát mutatnak (10. táblázat).

A nyugat-dunántúli régió kiegyensúlyozott a felsőoktatásban tanulók arányában. Az összehasonlítást torzítja, hogy a felsőoktatás szerkezete, az oktatáspolitikai eltérő az országokban, így nem alkalmas az egyetem teljesítménymérőjeként. Szlovákiában, a Pozsonyi régióban, a felsőoktatásban tanulók aránya a 20–24 éves népességen belül 2010-ben 185,8%. Az adat a válság előtti és alatti évekhez viszonyítva egyenletesen nő. Az adat jelzi, hogy Szlovákia tudásrégiója egyértelműen Pozsony (11. táblázat).

11. táblázat: A vizsgált országok és az EU27 adatainak összehasonlítása válság előtti, alatti és utáni években a K+F–GDP, illetve az oktatást (képzést) korán (18–24 év) elhagyók arányában

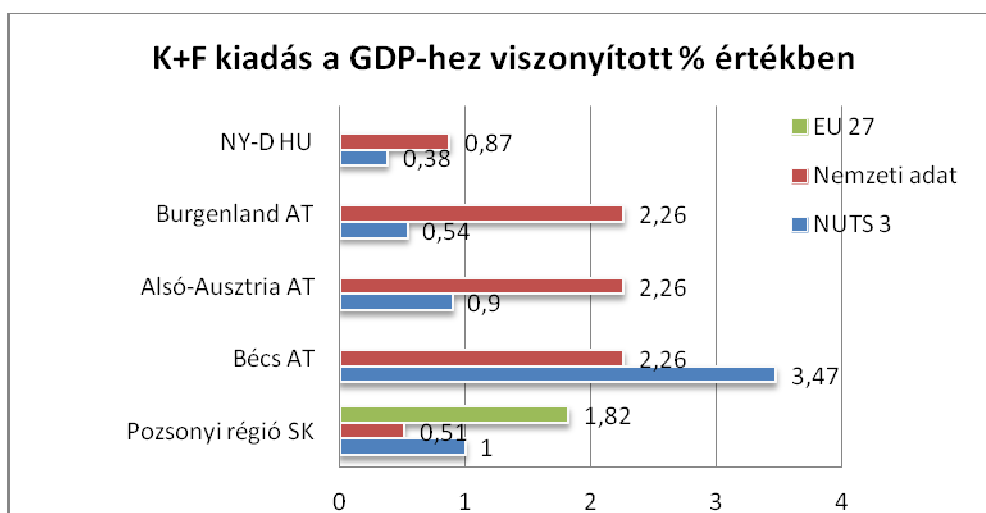
	Szlovákia			Magyarország			Ausztria			EU27		
Válság/ évek	2006	2008	2010	2006	2008	2010	2006	2008	2010	2006	2008	2010
K+F/ GDP (%)	0,49	0,47	0,63	1,01	1	1,16	2,44	2,67 [^] e	2,76 [^] ep	1,85 [^] 5	1,92 [^] 5	2 [^] 5
Oktatást elhagyók (%)	6,6	6	4,7	12,6	11,7	10,5	9,8	10,1	8,3	15,5	14,9	14,1

Forrás: Saját szerkesztés EXPAK jelentés adatai alapján

Szlovákiában a legalacsonyabb az oktatást idő előtt elhagyók aránya, míg Magyarországon a vizsgált térségben a legnagyobb, de az EU27 átlagánál így is alacsonyabb. A vizsgált országokban Ausztria kivételével csökkenő tendencia mutatható ki, itt a válság alatt többen elhagyták az oktatást a 18–24 évesek körében, mint előtte vagy utána. Az adatok mögött érdemes tudni, hogy Ausztriában a nem teljesítő hallgatóknak kevesebb lehetősége van a rendszerben (oktatásban) maradni, mint a hazai és szlovák társaiknak, mivel a nem teljesítők az adott szakot más intézményben sem tanulhatják, lévén nem alkalmasak rá (11. táblázat).

6.1. A TUDÁSRÉGIÓ EGYIK PILLÉRE A K+F

A térség K+F vonzókéességét a fővárosok határozzák meg. A 12. ábrán látható, hogy bár egymáshoz viszonyítva nagyságrendekkel eltérően, de a fővárosokban költődik el a kutatási és fejlesztési forrás. Szlovákiában közel fele, míg Ausztriában kétharmada az országos adat. A Nyugat-Dunántúl hasonló arányokban használja fel a K+F forrást, mint Alsó-Ausztria, s a térség adatainak fele, a nemzeti adatok negyede jut Burgenlandra. A K+F adatokat tekintve is megerősített az a felvetés, hogy a határrégió egyben tudásrégió. A magyar térség mindkét egyetemén található Regionális Tudásközpont, a szlovák és osztrák fővárosban szintén számos kutatóközpont található, így e szempontból is összehasonlításra érdemes a határrégió, más EU határrégiókkal (11. táblázat).

12. ábra: K+F kiadás GDP-hez viszonyítva a vizsgált országokban és régiókban

Adatforrás: Eurostat saját szerkesztés

Az egyetemek sem maradnak ki a jelen kor migrációs hatásaiból. Szlovákia kivételével jelentős az oktatási migráció, mely a munkapiaci migrációval szemben nem csak egy irányú. Jelentős a külföldi diákok száma hazánkban is, mely nagyban a régmúlt öröksége, s nem tudatos stratégia. Ausztriában 25%, hazánkban 5,2%, Szlovákiában 2,2% a külföldi hallgatók aránya. Ausztria, azon belül jelentős arányban Bécs régió tudatos stratégiával növeli a külföldi felsőoktatásban tanulók arányát. Szlovákia kevés számú külföldi hallgatóinak több mint fele Pozsonyban a Comenius Egyetemen tanul. Magyarországon az országhatáron túlról érkezők a tudásközponttal működő egyetemekre jellemzők. Másik jelentős csoport a határtérségben működő egyetemek oktatási migráció fogadása magyar ajkúak köréből. Ausztriában 1510 fő magyar, 1190 fő szlovák tanul, Magyarországon 2512 szlovák és 123 osztrák tanul a felsőoktatásban. Szlovák egyetemekről nemzeti megosztást

nem találtam, Pozsonyban 1914 külföldi hallgató van a Szlovák Oktatási Minisztérium jelentése alapján (Éves jelentés [2011], www.minedu.sk).

6.2. GAZDASÁG

A vizsgált térségekben a gazdasági mutatók alapján Bécs nagyrégió a válság ellenére 2010-től már javított mutatóin. A három térség Bécs, Alsó-Ausztria és Burgenland más-más társadalmi adatokkal rendelkezik, így a gazdasági mutatóik is eltérőek, de kiegyenlítik egymást. Hasonló a helyzet az EU adta határregióban. A három ország határregiója erős kölcsönhatásban van, formálják egymás gazdaságát (is). A vizsgált térségnek gazdasági húzó ágai az autóiparhoz köthetőek. Bécs nagyrégióban, Alsó-Ausztriában, magyar oldalon a vizsgált térség egészére, Pozsony régióban is jelentős mértékben a német autógyártáshoz köthető a gazdaság. A magyar terület teljesen német ipar függő, Bécs Nagyrégióból Alsó-Ausztria, Bécsre és Burgenlandra nem jellemző, míg Pozsony régióból a vállalkozások több országhoz köthetők. Számos integrátor vállalat és beszállító mellett nagy vállalatok is megtalálhatók kihasználva a térség tudáskapacitását, földrajzi adottságát és az észak–déli közlekedési tengely logisztikai hatását. A vizsgált térség országaiban is jelentős az autóipar (M12. táblázat).

A válság az országokat eltérő mértékben sújtotta, melynek mértéke az exporttal, azon belül a több lábon állással összefüggést mutat.

Véleményem szerint a magyar gazdaság számára a természetes határtérségi kapcsolatokra építés az esély a nearshore tökevonzó képességre alapozva, melyre jó esélye van a bérek, szállítási költség és tudásbázis alapján. A vállalatok mutatói félévente erős ingadozásban vannak, mely a külső hatások erősségét és a belső piac stagnálását alátámasztja.

12. táblázat: Egyéni vállalkozók aránya a népességben belül a vizsgált országokban

		2009	2010	2011
Magyarország	<i>népesség/ fő</i>	10 031 000	10 014 000	9 986 000
	<i>egyéni vállalkozó db</i>	1 012 770	1 042 530	1 057 410
	<i>népesség/ev.</i>	10,10%	10,41%	10,59%
Ausztria	<i>népesség/ fő</i>	8 363 040	8 387 742	8 420 900
	<i>kamarai tagság(aktív)</i>	413 584	428 424	439 477
	<i>népesség/kt.</i>	4,95%	5,11%	5,22%
Szlovákia	<i>népesség/ fő</i>	5 411 062	5 435 273	5 397 036
	<i>egyéni vállalkozó db</i>	413 867	410 308	402 325
	<i>népesség/ev.</i>	7,65%	7,55%	7,45%

Forrás: KSH, Statistic.sk, WKO

A legnagyobb ingadozás (negatív irány) a kis- és mikro-vállalkozásoknál jelentkezik. A népességen belüli egyéni vállalkozás aránya Magyarországon 10% feletti, növekvő tendenciával, Szlovákia csökkenő, míg Ausztriában a magyar arányok fele, 5% körüli. Az adat – annak fényében, hogy Ausztria gazdasági mutatói jobbak – rámutat, hogy az osztrák vállalkozások jövedelmezőbbek, a magyar vállalkozások pedig nagy számban kényszer-vállalkozások (minimálbéren). Ezt a válság melletti növekedés is jelzi (12. táblázat).

A vizsgált térségben 2010-ben az osztrák vizsgált területen 266 ezer vállalkozó található, magyar és szlovák területen közel azonos számban 50 ezer körül. Ebből Győr a megyén belül 48%, míg Szombathely Vas megyén belül 54%. A gazdaságalapítás feltételeit a 2.4. fejezetben ismertettem. A határtérségben az EU rugalmas keretein belül más-más feltételei vannak a vállalkozásalapításnak, abban azonban megegyeznek, hogy igazi határrégióként működve minden ország vállalkozásalapítása megtalálható a szomszéd országban is, így a belső mozgás igazolt. A munkavállalói ingázás és az oktatási migráció mellett jelen van tehát a vállalat-alapítási „migráció” is, mely újabb megoldásokat generál.

6.3. DIÁKMUNKA

A diplomás pályakövető rendszer adatai alátámasztották, hogy egyetemi éve alatt a hallgatóknak közel $\frac{3}{4}$ -e kapcsolatba kerül a munka világával, így az a sztereotípiát, hogy nem dolgoznak a fiatalok nem helytálló. Sokkal inkább azt támasztom alá a kapott eredményekből, hogy akik dolgoznak, a megélhetésükért teszik ezt, így emiatt a tanulási teljesítményük alulteljesített képességeikhez képest.

Az iskolaszövetkezeti rendszerre Magyarországon, mint uniós tagállamban is szükség van, ugyanis hazánk csatlakozásával nem szűntek meg azok a gazdasági, szociális körülmények, amelyek önmagát az iskolaszövetkezeti rendszert, mint magyar sajátosságot megteremtették.

Az alkalmazotti lét valahol a világban, vagy saját vállalkozás itthon, a határrégióban? – az egyén számára mindkét megoldás lehet hasznos, de társadalmilag, gazdaságilag előre mutatóbbnak gondolom a vizsgált adatok tükrében a saját vállalkozást itthon.

Jelen esetben az itthon fogalma a belakott, ismert földrajzi területet, a közös kultúrát, történelmet jelenti államhatároktól függetlenül, vagyis a határrégiót. Saját vállalkozás alapításában – bár a vállalkozások száma a legtöbb a vizsgált határrégióban – nem jeleskedünk a fiatalok körében. Az egyéni vállalkozóvá válás fiatalon nincs benne a közgondolkodásban, így a FIVOSZ azon adatát, mely szerint 3,7% a 35 év alatti vállalkozók száma, a diplomás pályakövetési rendszer adatai alátámasztották. A felsőfokú tanulmányok alatt

nagyobb (tízszeres) a hajlandóság a mért adatok alapján, a megvalósítás azonban elmarad, a külföldi munkavégzés irányába billen. Ahhoz, hogy ez változzon, s a külföldi alkalmazotti munkavégzés helyett itthon vállalkozzunk, több tényezőnek kell teljesednie. Egyrészt a külföldi munkavégzés lehetséges hazai vállalkozóként is a határtérségben, másrészt fontos a motiváció mellett a vállalkozóvá válás tanulása.

Az interakciók, amelyek befolyásolják egy hallgató azon képességét, hogy megtanuljon dolgokat, már régóta jelen van. A vállalkozóvá válás tanulására többféle modell is ismert, melyet a 3. fejezetben ismertettem. A vállalkozástudomány elősegítése a közérdek legfontosabb témái közé emelkedett világszerte. Az irányvonal annak a felismerésében rejlik, hogy az induló vállalkozások a gazdasági növekedés és a munkahelyteremtés hajtómotorjai. A legtöbb felmérés azt mutatja, hogy a vállalkozásoktatás ösztönzi a hallgatókat a saját vállalkozás elindítására. A vállalkozásoktatás több területre és módszerre osztható. Jellemző azonban mindenhol a hallgató, a karok és a vállalati közösség interakciója.

Számos tárgy gyakorlati jellegének célja, hogy olyan kihívásokkal ismerkedjenek, melyek a való életben vállalkozóként előfordulnak. A módszerek ismertek Magyarországon, de alkalmazásuk adaptálása finansiális gondokat vet fel. Több ország felismerte a terület aktualitását és társadalmi fontosságát, így a felsőoktatásban (is) a vállalkozási ismereteket állam által támogatottan oktatják. Jelenleg a gazdasági karok alkalmazottakat, felsővezetőket, vezetőket képeznek, de az alapokat, az egyéni vállalkozóvá válást és a kapcsolt ismereteket nem oktatják. Az oktatáson belül a gyakorlatorientált, készségeket, képességeket fejlesztő oktatásra van szükség. A megvalósulás akadályai:

- jogi szabályozás,
- oktatási finanszírozás,
- próba vállalkozás alapításának jogi akadályai,
- alacsony számú professzor oktató,
- flexibilitás és gyors reagálás hiánya.

Ezek megléte esetén még ott a nagy kérdés: Elég motivált-e a hallgató az elvégzéshez és megvalósításhoz? Jelenleg a fiatalok jövőképe instabil, nem látják értelmét erőfeszítéseiknek, így remény nélkül maradtak. A vállalkozóvá válásnál sokszor említik a pénzügyi akadályt. Megállapításom szerint többféle forrás létezik, s sokkal inkább az innovatív ötletek, az elszántság és kitartás, remény, jövőbeli bizalom, valamint a motiváció hiányzik a vállalkozóvá váláshoz. Az oktatás során – megállapításom alapján – oktatófüggő a készségek és képességek fejlesztése. Számos olyan – életben fontos – tudás és ismeret létezik, melynek elsajátítása legalább annyira fontos, mint a lexikális tudás vagy a gya-

korlat. Ezekre azonban a folyamatosan változó felsőoktatásban nincs lehetőség, holott való igény. A PBL alapú oktatás épít a hallgatók kölcsönhatásaira. A családi vállalkozóvá válási modell a nyugati országokban kipróbált és bevált, előnyeit, hátrányait a 2.5.1. *fejezetben* ismertettem. Meggyőződésem, hogy a generációváltást ösztönző agrártámogatáshoz hasonló – legalább erkölcsi – támogatás segítené, ösztönözné a fiatalok családon belüli vállalkozásban betöltött szerepét.

6.4. AZ OKTATÁS ÉS A KAPCSOLT SZERVEZET LEHETŐSÉGEI

A fő célom az volt, hogy képet kapjak a frissdiplomások elhelyezkedésében a vállalkozóvá válás lehetőségeiről, a munkahelyi pozíció státuszáról és a pályakezdők munkaerő-piaci alkalmazkodásáról. Felkerestem a terület vállalkozásfejlesztéshez kapcsolódó ügynökségeit, szervezeteit. A fiatalok vállalkozóvá válására, az ő fejlesztésükre, mentorálására egyik szervezet sem szakosodott. Kezdő, női, iparos vállalkozásokat – pályázat függően – támogatnak, a finansziális támogatást szervezik, de a fiatalok, ezen belül a diplomás vállalkozások szervezett – állami – támogatása hiányzik. A gazdasági kamarák mindhárom országban megtalálhatók. Szlovákiában a tagság önkéntes, ágazatok szerint tagozódott, így nincs külön fiatalok platformja (SCCI).

Ausztriában a gazdasági kamarák az ágazati mellett földrajzi és életkori, valamint női tagozattal is rendelkeznek. Nyilvántartásaik, oktatásuk, programjaik is ezek szerint szerveződnek. Munkájuk az utókövetéses – és naprakész-statisztikák mellett – a korosztályi tagságot is kezeli, így a magyarral ellentétben van senior és fiatal nyilvántartásuk és programjaik. A tevékenységük kezeli az előrejelzéseket, így proaktív módon segítik a vállalkozókat – tagjaikat – a fejlesztési irányaik várható iránya érdekében. Magyarországon a kamarák adminisztratív terhekkel teliek, a nyilvántartásaik ágazat szerintiek, így nincs arról valós információ, hogy mennyi a fiatal vállalkozó és milyen életkort sorolnak oda? A fiatal diplomás vállalkozók mentorálását sem végzik.

Az egyetemeken működő segítő szervezetek változó intenzitással működnek. A diplomás hallgató elhelyezkedését befolyásolja, hogy mennyi ideje marad a szakmája általi lehetőségekkel szembesülni. Se a túl gyors, se a túl késői munkavállalás sem optimális. Az álláskereső a diploma előtt elkezdőknél megy gyorsabban, tudatosabbak a már tapasztalattal rendelkezők. A kapcsolt szervezetek között számos egyetem kialakította az innovációhoz, jó ötletekhez kapcsolódó „tudásklubjait”, melyhez kapcsolt mentorprogramok tartoznak. Véleményem szerint ezek nagyobb hatásfokkal, eredményesen és szélesebb rétegekhez érnének el, ha a szakmai oktatás mellett az egyén fejlesztése is megtalálható lenne.

Nem szakmára gondolok, hisz jó tanáraink, oktatóink vannak, a motivációs és financiális tényező, ami hiányos. Az egyetemeken sokszínű ilyen irányú tevékenység folyik, nem egységesek, de a sokszínűsége a társadalmat is sokszínűvé teheti. A folytonosság hiányában látom az egyik gátat. A folyamatos változó környezetben a fejlesztés és innováció nem kap stabil szerepet.

Az egyetemi segítő szervezetek másik nagy csoportja a karrier és tanácsadó irodák. Az interjúk alapján megállapítható, hogy nem csak országonként, irodánként is eltérő a működésük, feladatkörük. Számos jó példa felszínre került, melyek megvalósítása szervezetfüggő. A közös pont a széles kapcsolatrendszer a gazdaság szereplőivel. Ezen belül a multi és nagyvállalatok jellemzők, míg a kisvállalatok vagy vállalkozók nagyon ritkák. Ausztriában az egyetem van jelen a gazdaságban és nem a gazdaságot hívja az egyetemre. Magyarországon és Szlovákiában a kapcsolat álláshirdetésre és a jelentkező előszűrésére korlátozódik. A fiatalok vállalkozóvá válása lehetőségeit a karrieriroda nem ismeri és nem is alkalmaz ilyen irányú információt, motivációt. Az interjúk alapján ellátnák ezt a feladatot, alkalmasak rá infrastruktúra és szakszemélyzet által.

- Véleményem szerint nagyon fontos, hogy ösztönözve legyen a diplomás fiatal a vállalkozói lét irányába. Ennek a szubszidiaritás elvén a legalkalmasabb terepe a karrierirodák. Egyrészt a hallgató képzése alatt érlelődhet benne a gondolat, a felkészült oktatók, tanárok támogató, védő szakmai környezetet nyújtanak, másrészt a diplomás pályakezdők elhelyezkedésének egyik formájaként a munkaügyi központtal karöltve, vagy épp e feladatkört 12-18 hónapos után követéssel átvéve sikeresen oldanak meg nagy emberismerettel az anyagi forrásokat többszörösen hasznosítva.
- A karrieriroda másik nagy lehetősége a szakmai tárgyak melletti oktatások, képzések, fejlesztések helyszínévé válni. Erre magyar és osztrák jó példák is rendelkezésre állnak. A kurzusok között a kredites ingyenes és a hónapokkal előtte betelt piaci alapú is megtalálható: önismeret, szakmai fotóismeret, karrier, CV, kommunikáció, személyiség.
- A karrier irodával kapcsolatos interjúk rávilágítottak, hogy még a szakemberek sem ismerik a vállalkozói léthez kapcsolható Erasmus vállalkozói ösztöndíjat és a FIVOSZ-t, mint a fiatal vállalkozók magyarországi szövetségét. Az interjú bebizonyította, hogy a határregionalizmus a közös gondolkodást segíti, ösztönzi. Az országok különbözősége ellenére a fiatalok közös gondolatmenete megtalálható.

6.5. A KARRIERIRODÁK MŰKÖDÉSE A VIZSGÁLT ORSZÁGOKBAN

Szlovákia: a karrieriroda a vállalatok számára „keres” munkavállalót, egyfajta korlátozott piacú fejvadász céggént működik. Így munkájuk közvetlenül nem segíti a fiatalok vállalkozóvá válását. Közvetve viszonylag hamar, az egyetem befejezte után el tudnak helyezkedni, ezért a munkatapasztalatokból merítve és motiváltsággal alkalmassá válnának a vállalkozásalapításra a szlovák diplomás fiatalok.

Ausztria: a vállalkozói kedv erős Ausztriában. A vizsgált területen több vállalkozást támogató intézmény létezik. A hallgatókat egy több egyetem által fenntartott karrieriroda „ernyő”-szervezet támogatja. Munkájának ütőképességét abban látom, hogy az általuk vállalt feladatok nem aprózódnak el egyetemi és kari szinten, hanem egy regionálisan homogén közös platformként tud működni. Ahogyan dolgozatomban is kifejtettem, ez az az ütőkártya, ami a térségben még kiaknázatlan. Ahelyett, hogy elaprózódnak a térség fiatal vállalkozó kedvű, talpraesett fiataljai, összefogásukkal egy versenyképesebb fiatal társadalomra tehetnénk szert.

Magyarország: a (vizsgált) térségben, jelentős különbségek lelhetők fel. Az általános működési elv jó, de az egyetemi betagozódás helyett/mellett az önálló társadalmi felelősségvállalásra alapozott alapítás célravezetőbb lehet (állam és hivatalai–oktatás–gazdaság trojkája). Igen is kell egy egyetemenkénti szervezet, ami motiválja és eléri a kevésbé önálló hallgatókat. A karrieriroda megfelelő terep arra, hogy a tanulást és a munka világát már a felsőoktatás alatt összekapcsolja, ezzel is ösztönözve a tudatos munkahelykeresést. Összességében azt látom, hogy a karrierirodák létezése jó és hasznos dolog, de nem használja ki a benne rejlő lehetőségeket a vizsgált magyar területen. Fejlesztése elsősorban az állami feladatokban hasznosulhatna.

6.6. A HATÁRRÉGIÓ TUDÁSRÉGIÓ IS EGYBEN

Fellelhető közös érdek úgy a fiatal (leendő) vállalkozók, mint a társadalom számára, hogy a közös fiatalos lendületet, innovatív gondolkodást a határrégióban közösen valósítsák meg. Ehhez ismerni kell egymást, mely a bizalomban, elfogadásban, közös érdek felszínre hozásában tud megtestesülni. A regionális együttműködések a lokálisnál és a globálisnál véleményem szerint használhatóbbak. A lokális túl kicsi egység a kooperatív előnyök alkalmazásához, a globális pedig a logisztika, kulturális különbségek és gondolkodásmód, valamint a bizalmi tőke hiánya miatt nem gazdaságos. A regionalitás ötvözi az országok különbözőségeiből adódó előnyöket, a közös nyelvet (kulturális és beszélt) és ru-

galmas megoldásokat. A fiatalok vállalkozóvá válása a bevezetőben felvázolt előregedő társadalmi problémák miatt minden országnak érdeke.

A **fiatal vállalkozások térségi együttműködése** megteremtheti az új vállalkozói generációk megerősödését, ezzel segítve országaikban a gazdaságot, foglalkoztatást. A közös kooperatív munka a versenyezve együttműködést ösztönzi. Ennek érdekében egy **közös – regionális – online felület** és szövetség létrehozását javaslom.

A fiatal vállalkozók versenyképességüket növelve ütőképessé válnak a globalizált világban, ugyanakkor a nemzeti és lokális gazdaságot erősítik. A helyben vállalkozó fiatal nem külföldi bémunkás, felelős gondolkodása jó például szolgálhat az újabb generációknak, országában alapít családot, így közvetve a gazdaság mellett a népességre is jó hatással van.

Összegezve érdemes a vállalkozóvá válást ösztönözni, mert:

- a lokális értékteremtés és befektetések tartós bázisa,
- az általuk befizetett adó helyben marad(hatna),
- növeli a lokális foglalkoztatást és a családi összetartozást erősíti,
- a készség és képesség önfejlesztővé válik,
- erősíti a helyi társadalmak kohézióját,
- a legjobb motivációs erő a következő generációk számára,
- a családalapítás itthon történik (népességnövekedés és fiatalodás)
- a globális gazdaság jön ide és nem mi szóródunk szét a világban,
- a vállalkozóként vállalt külföldi munka előnyei itthon realizálódnak,
- erősíti a bizalmat, a közös kultúrát és az együttfejlődést.

7. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

Kutatásomban kísérletet tettem az osztrák, szlovák, magyar határrégió adott környezeti összefüggéseinek értelmezésére. Az országokat, régiókat elemeztem intézményi és társadalmi adatok segítségével annak érdekében, hogy magyarázatot kapjak a hasonlóságra és különbségekre.

A fiatalok vállalkozóvá válásának hátterét a demográfia, munkaerőpiac és migráció, valamint a gazdaság oldaláról vizsgáltam. A tudásrégió fogalom megalapozottságát alátámasztottam és részletesen ismertettem. A fiatalok vállalkozóvá válását jó példákkal, módszerekkel, modellekkel ismertettem, majd a hazai megvalósítás akadályaira hívtam fel a figyelmet. Gondolatom, hogy a munkanélküliség, a munkaerőpiacon való megjelenés és a fiatal vállalkozóvá válás összevontan kezelhető a diplomássá válás éveiben, a karrierirodák interjúinak elemzésével támasztottam alá.

A fiatalok vállalkozóvá válásának képességfejlesztése és az új határregionalizmus, új megoldásokat is kíván. Ennek egy formájára teszek javaslatot a regionális hálózati együttműködés keretében. A megoldás a fiatalok tapasztalatszerzését, készségeik fejlesztését, a közöttük lévő együttműködést generálja, ezzel teremtve munkahelyeket. Nagy előnyének tartom, hogy a fiatalokat helyben, országukban, határrégiójukban ösztönzi tevékenységre, így a társadalmi és gazdasági haszon is ott keletkezik.

7.1. A KUTATÁS MEGÁLLAPÍTÁSAI, EREDMÉNYEK

E(redmény)1. A jövőbe tekintve inkább azzal kell szembesülni, hogy felgyorsulhat a magyar állampolgárok, azon belül a fiatalok elvándorlása. Ha a migrációt képes irányítani egy ország, és nem „egyirányú utcaként” működik, a fogadó államnál jelentkezik a haszon, ezáltal az anyaországnál mérsékelhető a migrációból eredő veszteség. Ausztria befogadó célországként a toleranciából példát mutat. Amennyiben Európa versenyképes szeretne maradni, akkor az emberekbe kell befektetnie, innovációs, adaptációs képességeikbe szakmai ismereteik gyarapítása mellett. Ausztria tudatos – ciklusokon átívelő – fejlesztéspolitikája az oktatást, kisvállalkozókat, a vállalkozóvá válást ösztönözte, így az életminőség mellett a gazdasági stabilitásuk és munkanélküliségi mutatóik alapján is sikeresek, mely igazolta a fejlesztéspolitikájuk helyességét. A sikeres gazdaságpolitikával rendelkező országok sikeresebbek az oktatás és

- a jó gyakorlatok alkalmazása terén is, tudatosan használják a hálózatosodás eszközét az innováció terén. **(F(elvetés)1.)**
- E2.** A felsőoktatás expanziója elnyújtja a munkaerő-piaci betagozódást. Ennek kezelése-ként fontos a mielőbbi munkatapasztalat megszerzése. A munka világával való kapcsolat, a tapasztalatszerzést atipikus foglalkoztatási formákkal lehet ösztönözni. A fiatalok 70%-a a felsőoktatás mellett végez valamely munkát, így munkatapasztalat-igényük a tanulási igénnyel párhuzamosan van jelen. Erre alapozni érdemes lenne. **(F1.)**
- E3.** A kreatív öngondoskodás eszköze a vállalkozóvá válás. A diplomás pályakezdő fiatalokban megvan az igény az önfoglalkoztatási formára, optimista rugalmas nyelvet beszélő személyiségük alkalmassá is teszi őket. Ez a legideálisabb életszakasz a vállalkozóvá válásra. A vállalkozói ismeretek oktatását felvállaló „jó példa” országokban a munkanélküliségi mutatók, a gazdasági aktivitás és a válság hatására adott válasz kisebb ingadozást eredményezett az életminőségben, mint a fiatalok vállalkozóvá válását oktatással, támogató szervezettel nem segítő országokban. A vállalkozóvá válást segítő gyakorlati és elméleti oktatásra az egyetemek nyitottak, finansziális gondokkal terheltek. Az Európai Egyetemek Szövetsége abban egyetértett, hogy a STEM tárgyakhoz (tudomány, technológia, mérnök, matematika) kapcsolódó oktatást támogassák és a művészeti, humán, társadalomtudomány területe a befektetők erősebb támogatását élvezze. Ördögi kör, hiszen ahol a piac támogatására alapoztak eddig, ott épp a válság miatt kevesebb a támogatás, de az iparból adódó állami bevétel is. A környező országokban nagyobb az egy hallgatóra jutó tanárok és professzorok aránya. A külföldi hallgatók befogadása az ország és a régió sikere is. A vállalkozóvá válást támogató gyakorlati oktatás tanárképzése elmarad az igényektől, így e területen Közép-Európában versenyképesek – elsők – lehetnénk. **(F2.)**
- E4.** Az országok és a határ régiók közös érdeke a határtérség kiegyenlített fejlesztése. A munkanélküliségi mutató, a jövedelem és a cégalapítási feltételek egyik ország javára való billenése hosszú távon a térség egyenlőtlenségéhez vezet, felerősíti a migrációt, mellyel tovább generálja az anyaország problémáit, az országok közötti életminőségbeli távolságot. Közös érdek a határregionális együttműködés a vállalkozások és munkavállalók oldaláról is. A szabad munkaerő-áramlás határon átvívelő regionális kezelése a térség, a társadalom, a gazdaság, de az egyén, mint családban élő ember érdeke is. **(F3.)**

- E5.** Ausztriában a felsőfokú végzettségűek szülőföldön maradását úgy az egyetemen, mint a karrier irodában vagy egyéb állami és önkormányzati alapítású szervezetekben segítik. Szlovákia a karrieriroda munkahely ajánlásával segíti a szülőföldön maradást. A magyar karrierirodák készek arra, hogy az elhelyezkedést magyarországi cégekhez segítsék, külföldi munkavégzést a vizsgált irodák nem közvetítenek, ezzel is közvetve segítik a népességszám megtartást. Jelenleg (2012) azonban egyik vizsgált szervezetnek, szövetségnek, alapítványnak vagy épp a karrierirodának nem prioritásként és nevesítetten kezelt feladata a hazai munkahelyen való elhelyezés, vállalkozóvá válás ösztönzése, így kimondható, hogy a felvetés nem volt helytálló, bár kíváncsún tartom. Az egyetemeken végzők vállalkozás alapítási hajlandósága a primer kutatások alapján nagyobb, mint ahányan azt megvalósítják, így a támogató szervezetekre szükség lenne. **(F4.)**
- E6.** A fiatalok munkaerő-piaci esélyeit a vállalkozóvá válás oktatása, a karrierirodák ez irányú fejlesztése, a hálózati együttműködés lehetősége erősíti. A regionális belső mozgás erős, több területet felölelő, a hálózati együttműködéseknek kedvez a környezet. A személyes és társadalmi várakozások, társadalmi szokások és a családi kultúra (családi vállalkozás) a hálózatosodásra fogadó kész. Az EU forrásokat biztosít a vállalkozói hálózatosodásra, így környezeti, finansziális és motiváció oldal is adott az osztrák, magyar, szlovák határregióban a közös Ifjúsági Vállalkozói Platform (JEP) és Ifjúsági Vállalkozói Hálózat (JEN) létrehozására. **(F2., F4.)**
- E7.** Az új fiatal vállalkozókat tömörítő hálózat a közös adatbázis, közös programok, a bizalmi tőke kialakulása által egymás vállalkozásaira alapozva tudja saját és országuk gazdaságát erősíteni, a térség tökevonzó képességét növelni. Fellelhető közös érdek a vállalkozói hálózat kialakításában mind az országok, mind az egyén szintjén. A közös platform a minőségi, releváns információhoz való közelség által javítja a globális versenyképességet, de az operatív munka regionális szinten marad. **(F4.)**

7.2. TOVÁBBI KUTATÁSI IRÁNYOK

A jelen kor felvázolt globális kihívásai együttesen hozzájárultak témám meghatározásához, kutatási témám alakításához. Témaválasztásom a kutatás befejezésével (?) is helytálló és időszerű, hiszen ahogy *Christoph Leitl a WKÖ elnöke* mondta „*Egy remény nélküli ifjúság lázadni fog és lázadnia is kell, mert nincs mit veszítenie*”. Kutatásom során a finansziális oldal helyett az emberi, motivációs oldalra helyeztem a hangsúlyt. Meggyőződésem, hogy a motiváció tud pénzt teremteni, de a pénz önmaga nem motivál cselekvésre.

Eredményeim, következtetésem a makro kutatási területen szekunder és primer adatok felhasználása és azok személyes élményekkel alátámasztása, mely számos mikroelemre bontható a jövőben. A munka során felmerült, továbbgondolandó kérdések:

1. A JEP és JEN működési elvének kidolgozása és megvalósítása.
2. A (hiány) diplomás szakmák közös – határon átívelő – képzési lehetősége.
3. A fiatal „életkor” egységes meghatározása.
4. Karrierirodák helyének szerepének kiterjesztése, piaci alapra helyezése.
5. Vállalkozóvá válás ösztönző rendszerének kidolgozása.
6. Atipikus felsőoktatáshoz kapcsolható foglalkoztatási formák.
7. A szakmai gyakornokság tanulmányok elé helyezése, kiszűrve az alkalmasságot, a tanulmányokhoz munkatapasztalat szerzése és PBL példák átélése céljából.
8. Az EU 2020 stratégia hazai alkalmazási lehetőségei (nyelvtanulás, kompetencia alapú felsőoktatás, vállalkozói készségek fejlesztése a fiataloknál, külföldi cseretanulás, diákvállalkozások).

Felvetéseimet és eredményeimet a jövő igazolja, vagy cáfolja. A történelem egy állandó változó, így az idő dönti el azok helyességét.

8. IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Beluszky P. (2003): *Magyarország településföldrajza* (Általános rész). Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs 564 p.
- Belyó P. (2011): A vállalkozói szféra fontosabb változásai a rendszerváltást követően. *XXI. század – Tudományos közlemények* 25. sz. pp. 39–70.
- Berács J.–Malota E. (2011): Megéri hozzánk jönni tanulni? *Educatio* 20. évf. 2. sz., pp. 220–234.
- Berács J.–Malota E.–Zsótér B. (2010): A magyar felsőoktatás nemzetköziesedésének folyamata 2. *Bologna Füzetek* 8. 143 p. (http://www.tpf.hu/upload/docs/konyvtar/bologna/bologna_8.pdf – Letöltés: 2012. július 10.)
- Borsi B.–Vértes A.–Viszt E. (2006): *Magyarország versenyképesség: a 21. század kihívásai*. Vértes A.–Viszt E. (szerk.): Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest pp 7–13.
- Brenner, Neil (1998): Global cities, global states: global city formation and state territorial restructuring in contemporary Europe. *Review of International Political Economy* Vol. 5. 1. pp. 1–37.
- Contreras, S.–Badua, F.–Adrian, M. (2012): Peer Effects on Undergraduate Business Student Performance. *International Review of Economics Education*. Vol. 11. 1. pp. 57–66. (<http://www.economicsnetwork.ac.uk/iree/v9n2> – Letöltve: 2012. augusztus 1.)
- Csomós Gy. (2009): A regionális központok szerepének változása Magyarország városhálózataiban a szabad királyi városoktól a NUTS régióközpontokig. *Tér és Társadalom* 23. évf. 2. sz., pp. 97–110.
- Csomós Gy. (2011): A közép-európai régió nagyvárosainak gazdaságirányító szerepe. *Tér és Társadalom*, 25. évf. 3. sz., pp. 129–140.
- Dvorak, W. (szerk.) (2008): Quo vadis Ostregion? (30 Jahre PGO 1978–2008). *Magistrat der Stadt Wien*, MA-18., pp. 66–68.
- Éger Gy. (2000): Regionalizmus, határok és kisebbségek Kelet-Közép-Európában; Szempontok a határregiók vizsgálatának elméleti megközelítéséhez. Ph.D. értekezés (Letöltve: 2012. július 4. – http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/eger_gyorgy.pdf)
- EUA, (2011): Impact of the economic crisis on European universities (January 2011) European University Association: (http://www.eua.be/Libraries/Newsletter/Economic_monitoringJanuary2011final.sflb.ashx – Letöltve: 2012. augusztus 1.)
- Galasi P. (2008): A felsőfokú végzettségű munkavállalók munkaerő-piaci helyzete és foglalkozásuk-iskolai végzettségük illeszkedése. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*. BWP 3. sz., 23 p. (Letöltve: 2012. június 20. – www.econ.core.hu)
- Gellerné Lukács É. (2004): *Munkavállalás az Európai Unióban*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 150 p.
- Glatz F. (2004): Migráció a kibővített Európai Unióban. In.: Burucs K. (szerk.): *Magyar millennium Európában*. 2000–2002. Pannonica Kiadó, Budapest, pp. 400–407.
- Hardi T. (2005): Határon átnyúló ingázás, munkavállalás az osztrák-magyar határtérségben. *Tér és Társadalom*, 19. évf 2. sz., pp. 65–75.

- Hardi T. (2010): A szuburbanizáció jelensége és hatásai – határon innen és túl. In: Hardi T.–Lados M.–Tóth K. (szerk.): *Magyar–szlovák agglomeráció Pozsony környékén*. MTA Regionális Kutatások Központja, Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, Fórum Kisebbségkutató Intézet Kiadó, Győr–Somorja pp. 11–24.
- Kasza G. (2011): Helyzetkép a nemzetközi hallgatói mobilitásról. Diplomás pályakövetés, BCE Tematikus Tanulmányok Füzetek (IV.), pp. 177–192 (www.felvi.hu)
- Lukács É.–Király M. (szerk) (2001): Migráció és az Európai Unió (tanulmánygyűjtemény) SZCSM Budapest p 477,
- Mezei I.–Hardi T. (2003): A szlovák közigazgatás és területi fejlődés aszimmetriái. *Tér és Társadalom*, 17. évf. 4. sz., pp. 127–155.
- Pogácsa Z. (2007): *Éltanuló válságban. Állam és piac a rendszerváltás utáni Magyarországon*. Sanoma Budapest Kiadó, Budapest, 199 p.
- Rechnitzer J.–Smahó M. (szerk.) (2007): *Unirégió. Egyetemek a határ menti együttműködésben*. MTA RKK, Pécs-Győr, 243 p.
- Statistik Austria, Statistisches Jahrbuch, 2012, pp. 128–148.
- Statistische Nachrichten. 5/2011. kiadvány (www.statistik.at)
- Statisztikai Tükör. 2012/9. (www.ksh.hu)
- Szőgi L.–Kiss J. M. (2003): Magyarországi diákok bécsi egyetemeken és akadémiákon, 1849–1867. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban. Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, Budapest
- Veroszta Zs.(2012.): Friss diplomások 2011 Kutatási Zárótanulmány (DPR Országos Kutatás) Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft Kiadó, Budapest. pp 27-43. (http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR/Frissdiplomasok_2011_kutatasi_zarotanulmany.pdf)
- Winnovation Consulting GmbH (2012): Keine angst vor dem Businessplan. Wien, 26 p.
- Wirtschaft, Das Servicemagazin der Wirtschaftskammer Burgenland, 2012, *Burgenland*, vol. 7., WKBgl Eisenstadt
- Wirtschaftsuniversität Wien (2012): Auflage move! Der WU – Guide für Studierende, 2012/8. pp. 100–115.
- WKW Statistisches Jahrbuch 2012. WKW kiadó 2012. p71

Jogszabályok

- 108.§ Abs. 3 ASVG (Társadalombiztosítási törvény)
1993. évi LXXIX. Tv 110.§. változásai és a felsőoktatásról szóló 2005. évi f CXXXIX. Tv. 39.§
- 38/1998. (III.1.) Kormányrendelet (Magyar Közlöny 1998/14.szám)
- A Maastrichti Szerződés 17. cikkely
- A Maastrichti Szerződés 39. (2) cikkely

Feldolgozott internetes oldalak és források

- A 100 leggazdagabb 2012 kiadvány. *Napi Gazdaság kiadványa* ISSN 1789-2570
- A tömeges migráció csak egy rossz mítosz maradt a kibővült Európában (tanulmány)
<http://www.ofakht.hu/hirlevel/2006/newsletter1101ekt1jo.htm> #11
(Letöltve: 2011. szeptember)
- Az EU Ifjúsági stratégiája (2010-2018)
http://ec.europa.eu/youth/policy/eu-youth-strategy_en.htm (Letöltve: 2012. április 10)
- Bécsi Gazdasági Kamara Szócikk: Brigitte Jank elnök nyilatkozata
<http://www.wkw.at> (Letöltve: 2012. augusztus 20.)
- Bécsi Tőzsde Szócikk: statisztika alapadatok
<http://www.wienerbourse.at>
- Budapesti Értéktőzsde Szócikk: Közlemények éves jelentés
<http://www.bet.hu> (Letöltve: 2012. augusztus 1.)
- Department for Works & Pensions Szócikk: kutatás és statisztika
<http://www.dwp.gov.uk> (Letöltve: 2012. augusztus 1.)
- Együtt sokfélén konferencia (2008) hanganyaga Ebből: Glatz Ferenc, Társadalomkutató Központ tudományos tanács elnöke és Bánlaki György Magyar Atlanti Tanács elnök
http://www.euvonal.hu/index.php?op=egyutt-sokfelen_konferencia – hanganyag és lejegyzett szöveg. (Letöltve: 2012. január 05.)
- Einzelhandelsstruktur- und Kaufkraftstromuntersuchung Land Burgenland unter besonderer Betrachtung der Verflechtungen mit Ungarn. Präsentation der Endergebnisse. 8. november. 2010. Georg Gumpinger, CIMA, Austria
<http://www.pgo.at> (Letöltve: 2012. augusztus 10)
- Employment and Social Development, 2011 [EU jelentés 2012 – Nemzeti Erőforrás Minisztériuma 2012]
<http://www.nem.gov.hu> (Letöltve: 2012. július 10)
- Európai Bizottság Oktatás és Képzés stratégiai kerete (EU 2020)
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1120_en.htm (Letöltve: 2012. április 10)
- Éves minisztériumi jelentés 2011 és Éves EU jelentés 2012 (Szlovák Oktatási Minisztérium)
<http://www.minedu.sk>
- FIVOSZ Magyarországi támogató szervezet Szócikk: Rólunk és Naprakész
<http://www.fivosz.hu>
- International Congress and Convention Association (ICCA) Szócikk: Hírek, kiadványok (konferencia)
<http://www.iccaworld.com> (Letöltve: 2012. július 29.)
- Ipsos F&F kutatás 2011-2012 évből
http://www.ipsos.hu/site/fiatalok-nehzségei_a_munka_vilagaban_765/ (Letöltve: 2012. augusztus 19.)
- Jelentés az EU bizottságától a vállalkozói készségek vizsgálati jelentéséről
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1120_en.htm – IP 12365
(Letöltve: 2012. április 10)

- Jelentése a vállalkozói készségek fejlesztéséről, 2012. április http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-365_hu.htm – Európai Bizottság IP-12-365 (Letöltve:2012.augusztus 10)
- KOPINT-TÁRKI Konjunktúrajelentés 2012/2. Szócikk:gazdasági adatok
<http://www.kopint-tarki.hu> (Letöltve: 2012. július 10.)
- L&R Társadalomkutató Intézet, Bécs jelentése. Osztrák Magyar Integrációs Monitor 2010, 2011, 2012. Österreichisch-Ungarische Expert Innenakademie [Oszták–Magyar Szakértői Akadémia Munkaügyi Együtműködési Fórum]
<http://expak-at.hu/> (Letöltve:2012.április 10-2012.augusztus10.)
- Mercer világranglista Szócikk: Insights, Quality of Living-világranglista hieghlights-global
<http://www.mercer.com>
- MKIK Gazdaság és Vállalkozáskutató Intézet: Bizonytalan üzleti környezet, javuló kilátások. Kutatáselemzés, 2012. május 15.
<http://www.gvi.hu> (Letöltve: 2012. július 01.)
- Munkaügyi Hivatal (Ausztria) Szócikk: Különleges munkavégzési formák és Társadalombiztosítási törvények
<http://www.arbeiterkammer.at/www-192-IP-1690.html> (Letöltve: 2012. április 10)
- Német Statisztikai Hivatal Szócikk:tények és számok
(oktatás finanszírozás, minimálbér, egyetemi oktatási struktúra)
<https://www.destatis.de/DE/Startseite.html> (Letöltve 2012. augusztus)
- Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal Szócikk: Egyetemek kutatásfejlesztési kapcsolata
<http://www.nkth.gov.hu>
- Osztrák Gazdasági Kamara Szócikk: Válság időszak gazdasági szerkezeti ágazati különbségei és népesség/ vállalkozás adatok
<http://www.wko.at>
- Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung (WIFO). Ausztrian Institute of Economic Research, Wien, 2011. március. [Beszámoló a CENTROPE-térség regionális fejlesztéséről Osztrák Gazdaságkutató Intézet]
<http://www.wifo.ac.at> (Letöltve: 2012.június 10.)
- Policy Agenda reprezentatív kutatás[2011] Szócikk:családi vállalkozások kutatása
<http://www.policyagenda.hu/hu/archivum/10> –(Letöltve: 2011. július 1.)
- Prágai Értéktőzsde Szócikk:eredmények, statisztikai adatok
<http://www.pse.cz> (Letöltve: 2012.augusztus 20.)
- Statisztikai adatok, adattáblák Magyarország
<http://www.ksh.hu>
- Statisztikai adattáblák adatai
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (Letöltve:2012.április 10-2012.augusztus 10.)
- Statisztikai Hivatal Ausztria Szócikk: Tények, számok, adattáblák
<http://www.statistik.at>
- Szlovák statisztikai adatforrás
<http://portal.statistics.sk/files/KrajskeSpravy/TT/sodb2011.pdf>prezentacia-vybranych-vysledkov-SODB-2011 (Letöltve:2012. július 10)

- Szlovák-magyar határmenti partnerségi program (EU –Danubius) Szócikk:Szlovák-magyar munkavállalási adatok, ingázás adat
<http://www.eures-t-danubius.eu> (Letöltve: 2012. július 04.)
- Szövetségi Kancellária (Bundeskanzleramt) Szócikk: Kiadványok, Vezetés, Az osztrák Szövetségi Közzolgálat - Tények és adatok 2011. bevándorlási arányok (nyilvános publikáció)
<http://www.bka.gv.at/site/3431/Default.aspx> (Letöltve 2012. július 29.)
- Szövetségi Minisztérium Európai és Nemzetközi Ügyek (Külügyminisztérium- Ausztria) Szócikk: expatrióták és munkanélküliségi mutatók
<http://www.bmeia.gv.at> (Letöltve: 2012. augusztus 20.)
- Szövetségi Munkaügyi, Szociális és Fogyasztóvédelmi Minisztérium Ausztria Szócikk: Munkaerő piaci nyitás a 2004-ben az EU-hoz csatlakozott tagállamokból (jelentés)
<http://www.bmask.at> (Letöltve 2012. július 29.)
- Tarján M. Tamás: A Pozsonyi Egyetem születése
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1465_majus_19_a_pozsonyi_egyetem_szuletese (Letöltve: 2012. július 04.)
- The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report Brussels Eurydice 2012
<http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache> (Letöltve: 2012. június 29.)
- TUW Szócikk: adatok, jelentések külföldi hallgatói arány
<http://www.tuw.at>
- Vas megyei határmenti falvak gazdasági mutatói Szócikk: HACCS Helyzetelemzés (2008)
<http://www.umvp.eu> (Letöltve: 2011. április 10.)
- Vas Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ Szombathelyi RK adatszolgáltató: *Mizda Krisztina* szervezési osztály
- WU Wien Karrier Centrum Szócikk: Rólunk (adatok)
<http://www.zbp.at> (Letöltve: 2012.augusztus 10.)

MELLÉKLETEK

I. MELLÉKLET: MEGKERESETT INTÉZMÉNYEK, SZEMÉLYEK

Intézmény	Település	Szervezeti egység	Név	Beosztás
Consent Betriebsberatung GmbH	Bécs	Szaktanácsadás, karriertervezés	Dr. Christa Novak	executive beratung
INITS	Bécs	Universitäre Gründerservice Wien GmbH	Valentin Aschermann	ügyfélkapcsolati munkatárs
Magyar Nagykövetség	Bécs		Szalay-Bobrovniczky Vince	nagykövet
Roland Berger Strategy Consulting	Bécs	Bécsi Iroda	Mag. Babos Marietta	vezető tanácsadó
WU	Bécs	WU Bibliothek	Zalto Lea	információs központ
WU ZBP	Bécs	Karrier Center ZBP	Ursula Axmann	igazgató
FIVOSZ	Budapest	Kossuth tér 6-8., szolgáltatás	G. Kovács László	Szolgáltatás, portfóliómenedzser
Humán Operátor Zrt.	Budapest	Széll Kálmán tér	Dr. Czegléd Csaba	igazgatóság elnöke
MTA	Budapest	KTI (Corvinus E. EE tanszék)	Prof. Galasi Péter	tudományos kutató tanácsadó
MTA KRTK	Budapest	Közgazdasági és Regionális Tudományos Kutatóközpont	Dr. Fazekas Károly	főigazgató
Osztárak Nagykövetség	Budapest	Kereskedelmi osztályvezető [wko]	Dr. Erika Teoman-Brenner	főtanácsos
SZE	Győr	Karrier Iroda	Tömböly Teodóra	irodavezető helyettes
FH Burgenland	Kismarton	Tanulmányi osztály	Mag. Claudia Gutmann	Inform. Kommunikation
IGR	Kismarton	ÖGB Burgenland	Dr. Szatmári Enikő	jogász
UNIBA	Pozsony	Kommunikációs iroda/karrier	Magdaléna Hradílková és Iveta Kulifajová	koordinátor
NYME	Sopron	Központi Könyvtár és Levéltár	Dr. Szemerey Tamásné	levéltárvezető
NYME-KTK	Sopron	Innovatív Stratégia Intézet	Csóka Csilla	intézeti titkár/karrieriroda
NYME-KTK	Sopron	szlovák tolmács interjúnál	Varga Kornél	hallgató
NYME-SEK	Szombathely	Szolgáltató és Kommunikációs Iroda	Gaspari Gábor	koordinátor, irodavezető
NYME-SEK	Szombathely	Levéltár	Ipkovichné Szakály Ildikó	levéltárvezető
Pannon Novum	Szombathely	Innovatív Stratégiák NYD (RIÜ)	Magyar Dániel	ügyvivő vezető
VASHVK	Szombathely	Vas Megye és Szombathely Város Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítványa	Babos Csaba	igazgató
VMKIK	Szombathely	Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Pesthy Zsuzsa	kommunikációs vezető

II. MELLÉKLET: KARRIERIRODA KÉRDÉSSOR

Strukturált mélyinterjú forgatókönyv

1. A képviselő köszöntése, bemutatkozás, a felmérés céljainak ismertetése → fiatal vállalkozók és a felsőoktatásban nappali tagozaton tanulók helyzetelemzése HU mellett AT és SK országokban. Karrier irodák jelen helyzete szerepe a folyamatban, felsőoktatás és a munkaerőpiac elemzése a vállalkozásalapítás aspektusában, eredmények és más országok (és EU) jó példáin át ajánlások megfogalmazása.
2. Alapadatok felvétele (helyszín név beosztás idő, előlap)
3. Kérdéskörök:
 - Ráhangoló kérdések:
 - Mikor alapították a karrierirodát?
 - Mióta kompetens a kérdésben, mióta van rálátása a területre?
 - Milyen személyi és infrastrukturális háttérrel rendelkezik?
 - Milyen hallgatói nagyságrendben érintett a karrier iroda, mennyien veszik igénybe?
 - Helye az egyetemi hierarchiában (önálló, irányított, szükséges rossz, más feladatok)?
 - Kapcsolatrendszer →
 - Mi határozza meg intézménye sikerességét, eredményességét?
 - Eddigi működésük során mely szektorokhoz tartozó szervezetekkel sikerült elsősorban együttműködést kiépíteni? (civil, gazdasági/üzleti vagy költségvetési/állami)
 - Milyen konkrét példá(ka)t tudna említeni az együttműködésre vonatkozóan?
 - Milyen területekre terjed(t) ki az együttműködés? (kisebbségi érdek-és jogvédelem; környezetvédelem; település-, terület-ill. vidékfejlesztés; tudományos, ismeretterjesztő, oktatási; egészségügyi, szociális; karitatív; foglalkoztatási stb.)
 - Kérem, meséljen a **kapcsolatrendszerükről**? Említék párat gondolatként: kamara, vállalkozásfejlesztési alapítvány, EU regionális tanácsadó iroda, munkaügyi hivatal, szakszervezet, önkormányzat, tanácsadó szervezetekkel, illetékes érdekvédelmi szervezet, HÖK, Karrierirodák szövetsége?
 - Milyen mértékű a kapcsolat, milyen mértékben tudják támogatni az intézmény hallgatóit? (elmélet, lehetőség)
 - És milyen mértékben támogatják az intézményt? (konkrét)
 - Milyen gazdasági kapcsolatokkal rendelkezik a karrieriroda? Állásajánlatok, gyakornoki helyek, gyárlátogatás...
 - A gazdasági kapcsolatok között **jelen van-e a vállalkozói réteg, kisvállalkozók**, egyéni vállalkozók, kézművesek, és milyen formában? Milyen kapcsolatot ápolnak vállalkozókkal?
 - **Földrajzi kiterjedés** tekintetében milyen hatókörű együttműködést képesek produkálni? (helyi, megyei, kistérségi, regionális, országos, nemzetközi)
 - Milyen szerepet játszik a média az együttműködési hatékonyság fokozásában?
 - Milyen szerepét látja a települési és megyei önkormányzatnak az együttműködések elősegítése terén? Mennyiben partner az önkormányzat az együttműködés kialakításában?

- Kapcsolat rendszerükben a **Fiatal Vállalkozók Szövetsége** szerepét hogyan ítéli meg?
- Milyen kapcsolatrendszere van a **karrierirodának** az egyetem(ek) többi karán működő karrierirodákkal? Azonos alapelvek vagy tudatos egyediség, vagy véletlenszerű? Hogy látja ezt a felvetést?
- **Régiós egyetemekkel** ápol e kapcsolatot, gondolok itt közös állásbörze, infónap létrejöttére?
- Milyen külső (társadalmi, gazdasági) és belső (szervezeti) tényezők könnyítik és melyek nehezítik a szervezetek együttműködését?
- Fontosnak tartja-e az együttműködéseket, miért?
- Mi az együttműködés hiányának legfőbb oka? (ha nincs)
- Tervez-e a közeljövőben együttműködést szervezetekkel? (kivel és milyen téren, milyen célokkal)
- Karrier iroda működése→
 - Milyen céges adatbázist tartanak fenn?
 - Milyen ismertető (előadás, írásos anyag, e-anyag) áll rendelkezésre az elhelyezkedés támogatása érdekében?
 - Milyen K+F tevékenység kötődik a karrierirodához?
 - Mennyire interaktív és proaktív a karrieriroda?
 - Milyen **rendezvények**, tréningek segítik a hallgatókat, pl önismeret, időgazdálkodás, CV, előadások, próbaintervjú?
 - Működtetnek e önálló **honlapot**, az mennyire naprakész interaktív felület, vagy inkább tájékoztató jellegű? (mi a címe?)
- Munkavállalás→
 - Ön szerint a hallgatói elhelyezkedésben betöltött szerepük milyen?
 - Van e szerepük gyakornoki helyek szervezésében?
 - Milyen a munkaerő-piaci kapcsolatrendszerük?
 - Felkészítik a hallgatót az elhelyezkedés mikéntjére, vagy konkrét állást ajánlanak?
 - Van e szerepük a felsőoktatási tanulmány melletti munkavégzésben: alkalmi munka, iskolaszövetkezet, saját iskolaszövetkezet, egyetemi alkalmi munkavégzés?
 - Részt vállalnak e a külföldi munkavégzés szervezésében?
 - És a külföldi diákok intézményüknél fogadásában, ismeretekkel ellátásában?
 - Mi a véleménye a fiatalok munkaerő-piaci elhelyezkedéséről?
 - Mi a véleménye a fiatal vállalkozókról?
 - Véleménye szerint a munkásságuk tudná e segíteni a **hallgatók vállalkozóvá válását**?
 - Van ilyen ismerete az irodának?
 - Átadna-e, ösztönözne-e ilyen ismereteket a hallgatók felé a karrieriroda?
 - Hogyan látja az ösztöndíjak **tanácsadását** az intézményben?
 - Vállalkozói ERASMUS, vállalkozók–gazdasági szervezetek által támogatott ösztöndíjak jelen vannak-e az intézményben?
 - Ön szerint külső elvárásoknak mennyire felel meg intézménye? (Presztízs)
 - Ön szerint az alkalmazható tudás átadáson alapuló oktatás jelen van e az intézményben?
 - Ismeri-e a fiatalokkal kapcsolatos felméréseket?

- Az intézménye **DPR** mutatóit ismertetik-e a hallgatókkal, kapcsolatrendszerük tagjaival? (kamara, vállalkozók)
- Mennyire érzi hasznosnak a DPR jelentést? Van e szerepe a karrierirodának a hallgatók DPR aktivizálásában?
- Az intézményében működő ALUMNI rendszer kapcsolódik-e a karrierirodához? (évfolyam-találkozók, ünnepségek szervezése)

Köszönet az interjúalanynak, hogy rendelkezésre állt, majd annak közlése, hogy az adatok milyen formában kerülnek feldolgozásra, kiértékelésre, illetve közlésre.

Záró időpont bejegyzése.

III. MELLÉKLET: A HATÁRREGIONÁLIS FELSOÓKTATÁS TÖRTÉNETE

Osztrák felsőoktatás – Bécs

Az osztrák felsőoktatási hagyományok a 15-16. században még nagyrészt az egyetemjárásai hagyományokhoz, vándordiak-életmódhoz kötődtek. Ezek központjai az egyházi központok (székesegyházi iskolák) voltak, ahol neves teológusok oktattak. Mária Terézia korában nyílt a nagy múltú tanintézmények jelentős része, s a 400 éves közös állami keret 1918-as megszűnésével és annak következményeiként kerültek más országba vagy városba.

Szögi László¹ kutatásai szerint 1117–1919-ig nagyjából százezer magyar hallgató járt európai egyetemekre. Az összefonódás azonban nem csak a régmúltban külföldre vándorló diákokon keresztül, hanem az osztrák–magyar intézményeken keresztül is kirajzolódik, melyek a mai napig erősítik a tudományos–kulturális együttműködést. Négy magyarországi egyetemen is alapítottak „Osztrák Könyvtárakat” (Österreichische-Bibliotheken) Szegeden (1991), Szombathelyen (1992), Debrecenben (1993), Pécsen (1993). Magyarországon a Szegedi Tudományegyetemen működik osztrák tanszék, Ausztria két iskolát tart fenn Budapesten, de Szlovákiában is található osztrák iskola.

Az osztrák tartományokból is szép számmal vándoroltak diákok a magyar egyetemekre, 1635–1920 között nyolcezer osztrák hallgató iratkozott be magyarországi felsőoktatási intézménybe². A legintenzívebb időszak ebből a nézőpontból az 1778–1849 közötti évek voltak, amikor 4500 osztrák hallgatót számláltak a magyar egyetemeken. A kiegyezés magyarnyelv-centrikus nézőpontja, amely a felsőfokú oktatásban is megvalósult (Pacher Donát: Herbart neveléstudománya. Surányi nyomda, Győr, 1890.) lezárja ezt a folyamatot.³

Az országban jelenleg 18 egyetem működik, a legnagyobb a Bécsi Egyetem (Universitas Wien), amelyet 1365-ben alapítottak egy Habsburg herceg a pápa és Bécs városa által.⁴ A Bécsi Agrártudományi Egyetem elődje (BOKU) 1872-ben vált ki a Magyaróvári Gazdasági Magánintézetből, mely 1818-as alapítású. A Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem (WU Wien) 1898-ban alapított császári és királyi Exportakadémia alapításáig nyúlik vissza. Jelentős még számos más bécsi egyetem mellett a Grazi-, Innsbrucki-, Salzburgi Egyetem is.

A Burgenlandi Alkalmazott Tudományok Egyeteme kutatás–fejlesztési tevékenységét 1994/1995-ben kezdte meg. Első lépésként a kutatási struktúrákat és létesítményeket alakította ki. Pinkafeldben (6 kar) kutatólaboratóriumot hoztak létre, ezzel egyidejűleg berendezték a kutatás irányítását szolgáló projektirodát Eisenstadtban (11 kar). Mindezzel megteremtették a hallgatók tanulmányaihoz szükséges K+F-tevékenység alapfeltételeit. Egyedisége, hogy a közép-kelet-európai diákok fogadására és a kelet-európai nyelvek oktatására fókuszál sok csereprogrammal és kompetencia alapú oktatással.

¹ Szögi L.–Kiss J. M. (2003): Magyarországi diákok bécsi egyetemeken és akadémiákon 1849–1867. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban. Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, Budapest.

² Heilauf Zsuzsanna kutatásai szerint

³ Az átalakulásra az egyik legjobb példa a Mosonmagyaróvári Akadémia hallgatói létszámának vizsgálata, amely a monarchia első számú mezőgazdasági képzőhelye volt, nagyjából kétezer hallgatót számlált (ebből fele magyar, fele osztrák hallgató volt).

⁴ Ausztriát jelenleg kilenc szövetségi tartomány (Bundesland) alkotja. Ezek: Burgenland (a magyar és a horvát is hivatalos nyelvnek számít), Karintia (a szlovén is hivatalos nyelv), Alsó-Ausztria, Felső-Ausztria, Salzburg, Stájerország (a szlovén is hivatalos nyelv), Tirol, Voralberg, Bécs (tartomány). Ezek közül kettő műszaki egyetem, egy bányászati, mezőgazdasági, kereskedelmi főiskolája van, valamint öt művészeti és zeneakadémia.

Magyar térségi felsőoktatás: NYME

Nyugat-magyarországi Egyetem tíz karral rendelkező, országos és regionális szerepű, nemzetközileg is jelentős felsőoktatási intézmény, a nyugat-magyarországi régió egyik szellemi, oktatási és kutatási központja. A több átalakulás után a soproni Nyugat-magyarországi Egyetem és a szombathelyi Berzsényi Dániel Főiskola egyesülésével jött létre 2008. január 1-jén. Az egyetem karai nagy múltú oktatási intézmények, amelyekben az oktatás évszázados hagyományokra tekint vissza. Az Erdőmérnöki Kar jogelődje a Selmechbányán III. Károly által 1735-ben alapított Bányatisztképző Iskola, melyet Mária Terézia 1762-ben akadémiai rangra emelt. 1919-ben, miután Selmechbánya a megalakuló Csehszlovákiához került, a főiskola Sopronba települt át. A Faipari Mérnöki Karon faipari, könnyűipari és ipari termék- és formatervező mérnököket, gazdasági informatikusokat, iparművészeket, építőművészeket képeznek. A Geoinformatikai Kar 1972-ben a székesfehérvári Földmérési és Földrendezői Főiskola csatlakozásával jött létre. A Mezőgazdaság- és Élelmiszer-tudományi Kar jogelődjét, Európa első agrár-felsőoktatási intézményét 1818-ban Albert Kázmér szász-tescheni herceg alapította. A jogelődjei által 1778-ban alapított győri Apáczai Csere János Kar több mint két évszázad óta a tanítóképzés intézménye. Sopronban a Gyermekkert Egylet 1874-ben indította az első óvóképző tanfolyamot. Az Isteni Megváltó Leányai rend óvóképző intézete 1899-ben kezdte meg működését. A Közgazdaságtudományi Kart a kor kihívásaira válaszolva hozta létre a Nyugat-magyarországi Egyetem 2000-ben. A közgazdaságtudományi képzés azonban már ezt megelőzően, 1995-ben megindult. A Nyugat-magyarországi Egyetemmel egyesült Berzsényi Dániel Főiskolán 2002 óta működik Bölcsészettudományi Kar (BTK) és Művészeti, Nevelési- és Sporttudományi Kar. A Természettudományi Kar képzéseit a szombathelyi egyetemi központban (SEK) végzi 1984 óta. A Nyugat-magyarországi Egyetem szellemiségét tekintve „zöld egyetem”, karait és tevékenységét a környezettudatos gondolkodásmód jellemzi.

Magyar térségi felsőoktatás: SZE

Győr jelentős iskolaváros, egyházi és világi alapfokú, középfokú iskolái mellett 1718-ban létrehozott jezsuita Akadémia hittudományi, bölcséleti és jogi képzést nyújtott, s 1745-től világi hallgatók is tanulhattak az intézményben. A Győri Királyi Akadémia 1776-ban kezdte meg működését. Az akadémia kisebb nagyobb megszakításokkal a XIX. század végéig, 1892-ig működött a városban. 1968 a következő jelentős időpont, ekkor alapították közvetlen jogelődjét, a Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskolát. Az intézmény 1986-tól viseli a „legnagyobb magyar”, Széchenyi István nevét.

Az egyetem a város és a térség gazdaságát, társadalmát az 1990-es évek elejétől a mérnöki tudományok mellett a közgazdasági, az egészségtudományi és szociális képzéssel is támogatja. 2002-től a Széchenyi István Egyetem saját jogon indított jogi szakot. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Zeneiskolai Tanárképző Intézet Győri Tagozatának 1995-ben történt integrálásával az ezredforduló időszakára ténylegesen létrejött egy olyan universitas, amely hallgatói létszámával, oktatói karának tudományos minőségével, képzési kínálatának sokszínűségével kaphatta meg 2002. január 1-jével az egyetemi rangot. Az egyetemfejlesztési program középponti eleme a regionális versenyképesség, az innovációs készség és a K+F+I potenciál fejlesztése. A beruházások biztosítják a hatékony, kétirányú tudásáramlást az üzleti szféra és az oktatás között, elősegítve a humán erőforrás folyamatos megújítását, az intézmény képzési kínálatának piacorientáltságát, kutatási tevékenységének fokozott nemzetközi integrációját.

Szlovák felsőoktatás: POZSONY

1465. május 19-én kelt II. Pál pápának azon bullája, melyben engedélyezte Hunyadi Mátyás király (ur. 1458–1490) számára egy magyarországi egyetem megalapítását egy tetszé-

se szerint kijelölt helyen szabadon választott fakultásokkal, annak tanárait pedig lássa el rendszeres fizetéssel. A bolognai egyetem mintájára szervezett és berendezett intézményt Vitéz János saját érseki székhelyén akarta elhelyezni, ám mivel Gmaitl István pozsonyi polgár a kincstárra hagyta vagyonát, az Academia Istropolitana – Istropolis Pozsony ógörgösített neve volt – 1467-ben ebben a városban nyitotta meg kapuit.

Az egyetem legfőbb szervezője a magánvagyonából bőkezűen adakozó Vitéz lett, aki német mintára – kancellárként – az intézmény vezetését is elvállalta. Mátyás viszonya megromlott összeesküvést szervező kancellárjával, az Academia Istropolitana csillaga is leáldozott. Vitéz János 1472-ben bekövetkező halálával a hírneves oktatók elhagyták Pozsonyt, Mátyás uralkodása után pedig hivatalosan is megszűnt az oktatás. Pozsony városában ezután évszázadokig nem volt felsőoktatási intézmény. II. Ferdinánd (ur. 1619-1637) tervbe vette egy új egyetem alapítását, az csak II. József (ur. 1780–1790) 1784-es rendeletével nyithatta meg újra kapuit.⁵ A történelem hatására a következő időszakban különféle változások történtek, melyhez kapcsolódik az új név, új struktúra. A Közgazdaságtudományi Egyetem Pozsonyban (Ekonomická univerzita v Bratislave) (UEBA), 1940-ben alakult, egyike a legfontosabb oktatási intézménynek a Szlovák Köztársaságban. 1940-ben az ipari gazdasági kamarák – Pozsony, Besztercebánya Pressburg – létrehozta a **magán felsőoktatási kereskedelmi iskolát Pozsonyban**. Szlovákiában 21 felsőfokú intézmény működik.

EUBA: jelenleg hat karon több mint 14.000 hallgató tanul, akik közül sokan kapnak ösztöndíjat külföldön, ami arra utal, megfelelő szintű a felkészülés és a kapcsolatrendszer a Közgazdaságtudományi Egyetemen Pozsonyban. A hallgatók képesek kommunikálni legalább két nyelven. (angol nyelvű képzések)

⁵ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1465_majus_19_a_pozsonyi_egyetem_szuletese/ Szerző: Tarján M. Tamás. Letöltve: 2012. július 04.

IV. MELLÉKLET: TÁMOGATÓ INTÉZMÉNYEK, SZERVEZETEK

SZERVEZET	CÉLCSOPORT	FELADAT	ALAPÍTÓ
győri INNONET	kis és közepes vállalkozók innovációja	innovatív ötletek folyamatos felkutatása és fejlesztése,	A PHARE CBC programból jött létre
Nyugat-Dunántúli Regionális Innováci-ós Ügynökség Pannon Novum Nonprofit Kft	kisvállalkozói Innovációs projektek generálása	Feladatuk az egyetemek kutatóközpontjaira is kiterjed, de nem feladatuk az egyetemet végzettek körében az induló vállalkozások generálása.	Nyugat-dunántúli RFT Innonet ITTK KT Universitas Győr NKFT Zala Megyei VA Vas Megyei KIK Nyugat-Pannon RF Zrt.
MAG Zrt.	gazdaságfejlesztés és nők munkaerő piaci támogatása	támogatások közvetítője	Magyar Fejlesztési Bank
IPOSZ	60.000 kisvállalkozást képvisel, az 1-10 főig	iparosok érdekképviselője	iparos közösség
Kereskedelmi és Iparkamara	kereskedelmi, ipar és kézműves vállalkozások	érdekképviselő	
Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	induló mikro vállalkozások, mind a gazdasági és piaci megerősítésre képes kis- és középvállalkozások.	feladata a hazai kis- és középvállalkozások fejlődésének előmozdítása	A Magyar Köztársaság Kormánya, 8 bank, MNB, 3 minisztérium, Ingatlan Portfólió Rt, Hungaria biztosító Rt, IPOSZ, OMFB, Magyar Iparszövetség, Vállalkozók és Munkáltatók OSZ

FIVOSZ	Fiatal Vállalkozók Szövetsége	Üzleti angyal „italestek”
Elnöke egyben az EU szervezet elnöke is (Kovács Patrik)	(regionális pontok is)	Vállalkozók hete
Young Entrepreneurs Association Slovakia (YEAS)	Szlovák Fiatal Vállalkozók Szövetsége	Mentorálás sörrestek
Jungewirtschaft	Oszták Fiatal Vállalkozók Szövetsége	Jó példák terjesztése kockélpátry

V. MELLÉKLET: INiTS ÉS A TÁMOGATÓ SZERVEZETEK RÉSZLETESEN

2002-ben, 10 éve alapított osztrák INiTS a fiatal vállalkozók innovatív ötleteit tanácsadással és támogatással segíti. A szolgáltatás és alapítás célja, hogy a bécsi egyetemekről és főiskolákról a diplomások és a diákok üzleti ötleteit összekapcsolják a gazdasággal.

Az INiTS elősegíti az újítások alkalmazását az információs és kommunikációs technológia, az élettudományok és más kutatási területeken. Fő szakértelme a Business Development (üzleti fejlesztés) területén rejlik tanácsadás formájában. Feladata a folyamat megkönnyítése és coaching az ötlettől a piacra jutásig. A INiTS University Gründerservice Wien GmbH – bécsi központja ApluszB programját (Academia plusz Business) az Infrastruktúra Minisztérium (BMVIT) cége, a ZIT – Technológiai Ügynökség GmbH Bécs (26%), a Bécsi Egyetem (37%) és a Bécsi Műszaki Egyetem (37%) alapította és számos sikert tudhat maga mögött. 14 munkatárs dolgozik, 50 projekt van folyamatban, kb. 20 pedig alakulóban jelenleg. 2011. decemberig 438 induló projekt alapítási terv volt az ApluszB programban. Ebből 382 vállalatot alapított, közel 300- an a programot sikeresen befejezték már és önállóak. Volt 250 szabadalom, melyből 154 befogadott és 66 megkapott szabadalom. Ez 2011 év végéig 1861 új munkahelyet jelentett. A megvalósulási arány 80%. Az egyetemi induló vállalkozások átlagon felüli növekedési potenciállal vagy magas tudás intenzitással rendelkeznek. Összesen több mint a 262 200 000 € tőke áramlott a cégekbe (INiTS által: 22,4 millió €; pályázatok 95,1 millió €; privát finanszírozás 144,7 millió €) (Winnovation Consulting GmbH. [2012]).

„INiTS-t megbízható tanácsadó cégnek tekintik, de a felvételi folyamat egy bürokratikus csavar. Az ApluszB programnak a Bécsi Régióban kell megvalósulni, külföldi egyetemisták is pályázhatnak, ha itt tanulnak és itt alakítanak céget.” – mondta Valentin Aschermann, BSc INiTS Universitäre Gründerservice Wien GmbH munkatársa. Az INiTS erős elismert hálózat az osztrák vállalkozóknál. Folyamatosan tartományonként terjeszkedett, így jelenleg 8 irodája és 54 munkatársa van. Az irodai működést egy-egy bank támogatja, de a tanácsban is számos elismert gazdasági szakember dönt a projektekről, hogy utána segítse is a pályázót. Ez azt jelenti: szoros a kapcsolata a Bécsi Kereskedelmi Kamarával, regionális tanácsadó cégekkel és a karrierirodákkal az egyetemekenél, és az ERFA programok finanszírozásában. A gazdasági kapcsolat jellemző még a pre-alapító fázisban és az alumnival, akik esetleg inkubátorra, tanácsra továbbra is igényt tartanak, vagy junior mentorként vannak jelen. Az INiTS-nél a jelenlegi tendenciák alapján több ígéretes projekt a következő területeken várható: zöld technológia, élettudományok és az IKT, de vonzzák tőlünk a szakembereket a különböző iparágakba is. Valentin Aschermann-nak a fiatal vállalkozókról az a véleménye, hogy ők az alapja és hajtóereje a gazdaságnak.

A felsőoktatást végzett fiatal vállalkozók ötlet mentorálása hazánkban is megtalálható, de beágyazottsága nincs meg, sokkal inkább eseti, pályázati jellegű, nincs intézményesített szervezete. A kisvállalkozók innovációjával a határtérségben a győri INNONET, valamint a Nyugat-Dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség Pannon Novum Nonprofit Kft-je foglalkozik. Feladatuk az egyetemek kutatóközpontjaira is kiterjed, de nem feladatuk az egyetemet végzettek körében az induló vállalkozások generálása. A felkeresett vállalkozói központokban, gazdasági kamarában, MAG Zrt-nél arról számoltak be, hogy nincs külön fiatal vállalkozók mentorálása, de pályázatokhoz köthetően a női vállalkozók támogatása nevesítve megtalálható, akik között vannak fiatalok.

„Az 1990-ben alapított Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány közhasznú alapítvány, független szolgáltató szervezet – amelynek alapítása szerint – fő feladata a hazai kis- és középvállalkozásoknak nyújtott szolgáltatásain keresztül e társadalom-, illetve gazdaságpolitikai értelemben egyaránt kiemelkedő jelentőségű csoport fejlődésének előmozdítása-

sa. A szolgáltatások köre kiterjed mind az induló mikro vállalkozások, mind a gazdasági és piaci megerősítésre képes kis- és középvállalkozások segítésére.” – áll a honlapjukon. Jelenleg a feladatköre kormányprogramot és hitelt közvetíteni. Hasonló feladatokkal a MAG Zrt. ugyan a nőkkel foglalkozik, de az EU programjait koppintja, így nem a valós problémákra és a fiatalokra fókuszál. A Kereskedelmi és Iparkamara feladatköre jelenleg átalakulóban, bővül, de lényegesen kevesebb a feladatköre és lehetősége, mint az osztrák gazdasági kamarának. A vállalkozások nagy múltú és minden kistérségben (járásban) jelen lévő társadalmilag reprezentatív megalapozott szakmaisággal és előzőeken diplomáciával rendelkező szervezete az IPOSZ, mely az Országos Érdekegyeztető Tanács tagjaként képviselte az iparosokat, már nem kapott helyet a Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fórumában (VKF)⁶, így a saját és a fiatal iparosok érdekeit sem tudja képviselni.

A fiatal felsőfokú végzettségű vállalkozók intézményesített segítő szervezetét a fenti példák alapján Magyarországon nem találtam.

A hiányt pótolva nagyon fejlődőképes programok találhatók a felsőoktatáshoz kapcsolódva. Ilyen az *Európai Innovációs és Technológiai Intézet* (EITI) fiatal vállalkozók oktatása, vagy a BGF távoktatásos vállalkozói kurzusai, az Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ) TÁMOP képzései vagy a Kapunyitási Pánik Fesztivál Zánka: 2012. augusztusban 3 napos ingyenes ifjúsági rendezvény, ami útmutatót ad a továbbtanuláshoz és a munkakezdéshez. Olyan kérdéseket tárgyalt, mint a Továbbtanulás vagy munka? Hogyan építsek karriert? Legyek-e fiatal vállalkozó? Saját vállalkozás indítása, külföldi munka, lehet-e diploma nélkül érvényesülni, diákmunka, karrier vagy család, önkéntes programok, gyakornoki programok, szakmai tapasztalatszerzés, Magyarország sikeres fiataljai.

Dániai jó példát alkalmazza a *Debreceni Egyetem*, hiszen élő kapcsolatrendszere van a két ország egyetemének. A dán partneregyetem példáját alkalmazták Team Academy néven, mely egy innovatív tanulási lehetőség az üzleti területen tanuló felsőoktatási hallgatók számára. A hallgatók valós üzleti környezetben próbálják ki tehetségüket, fejlesztik tudásukat és tesznek bizonyosságot jártasságukról az üzleti életben. Ehhez tanulmányaik megkezdésekor vállalkozást indítanak, melynek megalapítását, fenntartásának valamennyi feladatát és terhet maguknak kell megoldaniuk. A fiatalok egyre nagyobb számban szerezhetnek ismereteket arról, hogyan lehet sikeresen vállalkozni.

StartUp klubok és közösségek, valamint Spinoff programok több felsőoktatási intézmény keretei mellett megtalálhatók. StartUp Weekend Budapesten és a világ számos más városában megrendezik. Az eseményen a résztvevőknek 54 óra alatt kell egy ötletre alapozva létrehozniuk kezdő vállalkozást vagyis start-up céget. Elgondolkodtató, hogy a résztvevők inkább a fejlesztésre, a dizájnrá, nem pedig a stratégia kiépítésére fordítják szellemi energiáikat. A mentorok úgy segítették a munkát, hogy kérdéseket tettek fel a fiataloknak a három nap során. A csapatok tagjai kivétel nélkül azonnali és tökéletes **választ akartak és akarnak adni a kérdésekre**. Ez elsősorban az iskolai oktatás következménye: ha felmerül egy kérdés, akkor azt azonnal és jól kell megválaszolni a hallgatónak. És persze azt kell feltételeznie, hogy a kérdés meg is válaszolható. Az üzleti világban ez nem így van. A cégek indítása a kemény valóságban zajlik, ám filozofikus megközelítés nélkül nincsen siker. Vannak olyan kérdések, melyek akár éveken át is a levegőben maradnak, és a gondolkodás maga a fontos a válasz helyett (csúcsra menni vagy csúcson lenni? tanulási folyamat).

A vizsgált határrégióban a *Széchenyi István Egyetem Győr Tudásmenedzsment Központja* spinoff klub működése mellett a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara társszervezésével rendezte meg a Fiatal Vállalkozók Hete workshopját „*Egyetemről induló vállalkozások lehetőségei – trendek, módszerek, eredmények*” címmel. Be-

⁶ A munkavállalói és a munkaadói oldal, valamint a kormány háromoldalú érdekegyeztető testülete.

mutatták, miként lehet ötleteket generálni, majd azokat kibontakoztatni, akár világszerte keresett terméké vagy szolgáltatássá fejleszteni, valamint egyetemről indult vállalkozások vezetői osztották meg tapasztalataikat a vállalkozásaik buktatóin, sikerein keresztül.

Nyugat-magyarországi Egyetem kutatási eredményeinek felhasználásával az INiTS-hez hasonló UNI-SPIN Mentor programot működtet diákjai körében. Célja, hogy támogassa az egyetemi kutatási eredmények innovatív vállalkozási keretek közötti hasznosítását, biztosítsa a vállalkozás alapításhoz és működtetéshez szükséges infrastruktúrát, tudást, humánerőforrást és szakmai támogató intézményi háttérrel.

A résztvevő kutatók, hallgatók meghirdetett pályázatra üzleti tervvel jelentkezhettek, melynek sikeres elbírálása után váltak jogosulttá, hogy igénybe vegyék a mentorprogram által nyújtott szolgáltatásokat. A sikeres pályázók segítséget kaptak a vállalkozói ismeretek elméleti és gyakorlati elsajátításában: cégalapítás, bankszámlavezetés, könyvelési, adózási, jogi, szellemi tulajdon-védelmi, marketing és honlap készítéssel kapcsolatos kérdések. A mentorált vállalkozások a gyakorlatban tanulják meg, hogyan kell vállalkozást alapítani, nyereségesen, üzemszerűen működtetni, vagyis az UNI-SPIN Mentorprogram vállalkozási inkubátorként működik. Összesen 15 pályázatot nyújtottak be a hallgatók. Az elbírálás és a pályázókkal közösen végzett mérlegelés eredményeként hét szerződés született, melyből eddig öt vállalkozás alakult meg. Szoros kapcsolat alakult ki a Sopron Holding Zrt. által kezelt Soproni Innovációs Mentorprogram résztvevőivel, akik hasonlóan induló vállalkozások.

Az UNI-SPIN Mentorprogram gazdasági eredményességét igazolják a megalakult vállalkozások, a kezdő vállalkozások egymásra utaltságában kialakult együttműködések, a tevékenység eredményeképpen megtermelt gazdasági haszon, az általuk befizetett adó, és foglalkoztatott személyek száma, de ide sorolom a készség és képesség valamint a motivációs tényezők, diáktársak közötti jó példa meglétét is.

Érdekvédelmi szövetségek:

Fiatal Vállalkozók Országos Szövetsége	FIVOSZ	www.fivosz.hu
Szlovákiai Fiatal Vállalkozók Egyesülete	YEAS	www.ey.com/sk
Ausztiai Fiatal Vállalkozók	ÖJW	http://www.jungewirtschaft.at/startseite.wk

VI. MELLÉKLET: MAGYARORSZÁGI KARRIERIRODÁK – ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT

Alapítás	Város	Név	Megjegyzés
1995	Eger	Diák Tanácsadó Iroda	Kortárskapocs, ezen belül folyamatosan alakult ki
1996	Budapest	Közgáz/ Corvinus	Vállalati Kapcsolatok és Karrieriroda, 8 éve más egyetemek felé is nyitott, Közép-Kelet Európában az első iroda
1997	Budapest	Műegyetem/BME	szakirány választás is feladata, 7 fő alkalmazott
1997	Szombathely	NYME-SEK	Soros Alapítvány által támogatva indult, Világbank, Oktatás Szervezési Intézet (OSZI), végül 2000-től önálló Karrier iroda
1998	Szeged		Tanárállások, 2000. évtől gazdaságtudomány karriertervezési kurzus kredittel
1999	Budapest	Gábor Dénes Főiskola	
1999	Miskolc		Soros Alapítvány által támogatva indult, Szolgáltató Iroda vonal erősebb
1999	Miskolc, Debrecen, Budapest, Szeged	MAD	Márton Áron Szakkollégium Karrier Iroda/ határon túli fiatalok karrierje
1999	Debrecen	Trambulin DE	hallgatói és lakossági karrieriroda (előzmény 1994-től) Soros Alapítvány
2004	Győr	SZE AKIK	Alumni Karrier és Infóközpont Középiskolás toborzás is feladata 12 fő 2004-től pályázatból 2009-től önálló
2009	Gödöllő	SZIE	Kistérségi és lakossági is, képzések alatt gyermekfelügyelet, játszóház, gyárlátogatás 3 fő
2011	Mosonmagyaróvár	NYME-MÉK	1 fő, 11 cég, 15 állásajánlat TÁMOP pályázat
2008	Sopron	NYME KTK	Diákcentrum
	Pécs	KÖSZI	Központi Szolgáltató Iroda

Forrás: Saját gyűjtés, szerkesztés

VII. MELLÉKLET: TÁBLÁZATOK, ÁBRA

Táblázatok

M1. táblázat: Regionális központok a múlt század fordulón

Sorrend	Város	Hierarchia szint	1900-ban (fő)
1.	Budapest	Főváros (1900, 1910)	716 476
		Teljes értékű regionális centrum	
2.	Zágráb	1900, 1910	57 690
		Teljes értékű regionális centrum	
3.	Kolozsvár	1900, 1910	46 670
		Teljes értékű regionális centrum	
4.	Pozsony	1900, 1910	61 537
		Teljes értékű regionális centrum	
16.	Győr	1900,1910.	27 758
		Részleges regionális centrum	

Forrás: Beluszky, 2003. Magyarország településföldrajza (Általános rész). Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs

M2. táblázat: Fiatalok életkor szerinti meghatározása

Előfordulás és/vagy megnevezés	Életkor-meghatározás
L&R Társadalomkutató Intézet Bécs	<25; 25< <45; 45<
korcsoportos (foglalkoztatási aktivitás)	<15;15< < 65; 65<
fiatal felnőtt KSH	18< <39<;
fiatalabb felnőtt KSH	<15< <39<
munkanélküliek megoszlása KSH	15-24; 50<
vállalkozói életkor Ausztria (WKW Statisztika Évkönyv)	15<19; 20<24; 25<29;30<34;
munkanélküliek Ausztria (Bundeskanzleramt)	<19 < <29; 25<<29;
foglalkoztatási ráta (Expak 2012)	15-24;25-54; 55-64
FIVOSZ /NGM ÚSZT	15-34
ILO OECD tanulmányok	15-29
Napi Gazdaság online cikk	15-34
OEP Statisztikai évkönyv 2011,2012;	0-17;18-22;23-39;

Forrás: Saját gyűjtés és szerkesztés

Kutatásom során több ízben találkoztam a fiatalok, fiatalkorúak elnevezéssel. Minél jobban mélyült a kutatásom, annál égetőbbé vált a kérdés: kit értünk fiatalok alatt. A magyar BTK –ban 14-18 év közöttiek, a KSH-nál két különböző definíciót találtam.

1. Fiatalabb felnőtt korú az a személy, aki a 15 éves és 39 éves korcsoportba tartozik.
2. Fiatal felnőtt az a 18 és idősebb személy, aki a 25 életévét még nem töltötte be.

A kutatás során több forrásnál többféle adatot találtam, melyet a fenti táblázatban foglaltam össze.

M3. táblázat: Ország és régió alapadatok összehasonlítása

ÖSSZEHASONLÍTÁS	Ausztria határrégió	Szlovákia határrégió	Magyar határrégió
NUTS	9 tartomány	8 kerület	7 régió
EU tagság	1995	2004	2004
Történelem/ Duna stratégia	közös	közös	közös
Közlekedés	Kiváló	Jó (Pozsony)	Átlagos / fejlesztendő autóutak
Fejlettség vizsgált terület	Észak fejlett, Dél átlag	fejlődő	Észak fejlődő dél magyar átlag
Fizetőeszköz	Euró	Euró	HUF
Stratégiai tervezés	Tudatos hosszú távú	Tudatos középtáv	Győr dominancia rövidtáv
Népességszám vizsgált terület	növekszik	ingadozik	csökken
Népesség	8,4 millió	5,4 millió	9,95 millió
Demográfia	nő	ingadozó	csökken
Munkanélküliség országos adat	5% alatt stagnál	13,2% növekszik	10,6% stagnál
Munkanélküli fiatal országos adat	stagnál 8,9%	erős növekedés, 36%	enyhe növekedés 27,3%, 22,4% EU átlag
Jövőkép	Céltudatos, motivált	Hiányos, külföld	hiányos, külföld alkalmazotti lét
Gazdasági irány	enyhe növekedés, előtte növekedés autóipar mellett más is	növekedés után csökkenő (autóipar jelentős)	erős német függőség (autóipar)
GDP/Fő % országos adat	GDP/fő 3,67%	GDP/fő 1,32%	GDP/fő 0,99%
Minimálbér	1200-1500€/hó	327€/hó	320€/hó
Népesség/egyéni vállalkozás aránya	5,22% Határrégióban növekedés	7,45% csökkenő	10,59% enyhe csökkenés délen több mint északon (kényszer)
K+F	Magas /nem csak Bécs	Magas Pozsony	Átlagos (egyetemeknél van) Győr Sopron
Ingázás	több irányú (SK; HU)	több irányú (AT; HU)	Ausztria erősebb (AT, SK)

Forrás: Winnovation Consulting Gmbh (2012), Wirtschaft (2012), Wirtschaftsuniversität Wien (2012)

M4. táblázat: Nemzetközi felmérések

		Gazdasági teljesítmény Mrd Euró					Népesség			Tendencia	
		2005	2010	2011	2012	%/EU27	2000	2012	km2		
	Dánia	207,4	235,6	239,8	247,8	1,9	5340	5579	43094	<	4,44%
Vizsgált	Ausztria	245,2	286,2	301,3	309,6	2,4	8012	8441	83879	<	3,67%
	Szlovákia	38,5	65,7	69,1	71,7	0,6	5389	5438	49037	<	1,32%
	Magyarország	88,8	97,1	100,8	98,8	0,8	10211	9963	93028	>	0,99%
	EU15	10388,7	11310,2	11633,7	11915,3	92,1	378033	401521	3243495	<	2,97%
	EU27	11060,2	12255,7	12629,9	12935,7	100	483282	504388	4331306	<	2,56%

		Egy lakosra jutó GDP vásárlóerő paritáson					Munkanélküliség az aktívak arányában				
		2005	2010	2011	2012	%/EU27	2005-2010	2010	2011	2012	
	Dánia	27788	30949	31586	32629	127,22%	4,9	7,5	7,6	7,7	<
Vizsgált	Ausztria	28157	30799	32100	33029	128,78%	4,30	4,60	4,20	4,3	~
	Szlovákia	13540	17913	18747	19536	76,17%	12,8	14,4	13,5	13,2	>
	Magyarország	14209	15806	16352	16720	65,19%	8,5	11,2	10,9	10,6	>
	EU15	25323	26905	27559	28063	109,42%	8,2	9,6	9,7	10,4	<
	EU27	22476	24426	25106	25647	100,00%	8,4	9,7	9,7	10,3	<

Forrás: Saját szerkesztés – Adatforrás: EU bizottság adatbázis OECD

M5. táblázat: Egy főre jutó jövedelem vásárlóerő paritás 271 EU régió alapján

sorrend	2005	%	2008	%	2009	%
1.	Belső London		Belső London	343	Belső London	332
2.	Luxemburg		Luxemburg	279	Luxemburg	266
3.	Brüsszel		Brüsszel	216	Brüsszel	233
4.	Hamburg		Groningen	198	Hamburg	188
5.	Bécs	166	Hamburg	188	Pozsony	178
6.	Párizs		Prága	172	Ile de France	177
7.	Stockholm		Ile de France	168	Prága	175
8.	München		Stockholm	167	Stockholm	172
9.	Praga		Pozsony	167	Groningen	170
10.	Dublin		Bécs	163	Aland	166
11.					Bécs	161
...	Pozsony	149	Bukarest	113		
			Közép-Magyarország Budapesttel	107		
			100% az EU átlag (75% alatt szegény régió)		125% az EU átlag	
			2008	%	2009	%
			Legszegényebb régiók			
SK	Nyugat-Szlovákia	69				
HU	Nyugat-Dunántúl	63	Nyugat-Dunántúl			
SK	Kelet-Szlovákia	51				
HU	Dél-Dunántúl	44	Dél-Dunántúl		45	
HU	Dél-Alföld	43	Dél-Alföld		43	
HU	Észak- Alföld	40	Észak- Alföld		42	
HU	Észak-Magyarország	40	Észak-Magyarország		40	
	Bulgária II	30	Bulgária Északnyugat		27	
	Bulgária I	30				
	Északkelet-Románia	29				
	Bulgária Észak-nyugat	28				

Forrás: Eurostat 2012

M6. táblázat: Ausztria népességének összetétel változása

ÉV	NÉPESSÉG/fő	OSZTRÁK/fő	KÜLFÖLDI/fő	% NÉP/KÜLF
2006	8 254 298	7 457 632	796 666	9,65%
2007	8 282 984	7 478 205	804 779	9,72%
2008	8 318 592	7 483 410	835 182	10,04%
2009	8 355 260	7 484 556	870 704	10,42%
2010	8 375 290	7 480 146	895 144	10,69%
2011	8 404 252	7 476 640	927 612	11,04%
2012	8 443 018	7 472 477	970 541	11,50%

Forrás: Saját szerkesztés – Adatforrás: Statistik Austria; Statistik des Bevölkerungsstandes

Erstelt am: 14.05.2012

M7. táblázat: Összehasonlító táblázat adó, bér és járulék, cégalapítás, ösztöndíj

2011 év	Ausztria	Magyaro.	Szlovákia	Dánia
SZJA	0-50%	16%	19%	5-50%
Bérre rakódó járulékok:				
egészségügyi hozzájárulás fix/egyéb változó	3+1+0,5%	5100	1+1,05%	
egészségbiztosítási járulék	3,83%	3%	1,40%	
nyugdíjjárulék	12,55%	24%	14%	
munkaadói-szolidaritási járulék változó	3%	1,50%	4,75%	8%
Összesen:	20,78%	27%+	23,75%	
Béren belüli járulék				
nyugdíjjárulék (magánnyugdíjjal)	10,25%	8+2%	4%	
egészségbiztosítási járulék	3,82%	7,5,%	1,4	
munkavállalói szolidaritási járulék	3%	1%	1%	
Egyéb:*	1,25%			.
Minimálbér	1000-1300 €	78000 Huf/281€	317 €	2 240 €
vállalkozói/önfoglalkoztatói össz járulék	23,90%	változó	27,15%	
Összesen	19,82%	18,50%	6,40%	59% max. összesen
Minimális alaptőke Euró				
Korlátolt Felelősségű Társaság alapítás	35000	11300	5500	16750
Részvénytársaság alapítás	70000	75400	27500	67000
Erasmus vállalkozói ösztöndíj	900 €/hó	igénybe vevő	igénybe vevő	1100 €/hó

Forrás: Forrás: Winnovation Consulting Gmbh (2012), Wirtschaft (2012)

M8. táblázat: Vizsgált régiók alapján Ausztria kamarai tagság (teljes) 2009–2011 év

Ausztria kamarai tagság	2009	2010	2011
Burgenland	17 738	19 181	20 352
Alsó-Ausztria	99 626	104 427	108 507
Bécs	118 403	122 457	124 076
Ausztria	518 862	537 136	551 423

Forrás: WKW (2012)

M9. táblázat: Szlovákia és Pozsony vállalkozási adatai 2007–2011 években

	2007	2008	2009	2010	2011	változás
Pozsony vállalkozás	31 975	39 236	43 034	49 600	54 391	170%
egyéni vállalkozás	63 101	63 573	63 227	62 549	61 053	97%
Szlovákia vállalkozás	101 574	119 933	127 409	143 001	153 881	152%
egyéni vállalkozás	399 641	418 221	413 867	410 308	402 325	101%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal

M10. táblázat: Vizsgált magyar terület vállalkozások száma 2007–2010 években

Vállalkozások db száma/megye	2007	2008	2009	2010
<i>Győr-Moson-Sopron megye</i>	32 256	32 593	32 219	32 543
<i>Vas megye</i>	16 735	16 827	16 655	16 860
<i>Összesen</i>	48 991	49 420	48 874	49 403

Forrás: KSH

M11. táblázat: EU egyetemi finanszírozási irány

EU országok		finanszírozás	idő	megjegyzés
<i>Franciaország</i>	plusz	4,7 milliárd €	2012-ben	szakszemélyzet, szolgáltatásjavítás
	plusz	11 milliárd €	2011-ben	beruházásra
	plusz	8 milliárd €	2011-ben	kutatásra
	plusz	8 milliárd €	2011-ben	campus, kiválóság, szociális helyzet
<i>Németország</i>	plusz	2,7 milliárd €	2012-ben	fejlesztésre Szövetségi Állam által
	plusz	800 millió €	2015-ig	keretszám növelésre
<i>Írország</i>	plusz			munkanélküliek a felsőoktatásba program
	plusz	változó		kutatásfejlesztés nemzeti prioritásokkal
<i>Norvégia</i>	plusz	változó		kutatásfejlesztés nemzeti prioritásokkal
<i>Portugália</i>	plusz	változó		kutatásfejlesztés nemzeti prioritásokkal
<i>Finnország</i>	plusz	változó		kutatásfejlesztés nemzeti prioritásokkal
<i>Lengyelország</i>	plusz	változó		kutatásfejlesztés nemzeti prioritásokkal
<i>Egyesült Királyság</i>	plusz	változó		K+F nemzeti prioritásokkal, mobilitás növelés
<i>Ausztria</i>	plusz	változó		egyetemi autonómia + magántőke
<i>Magyarország</i>	mínusz	10%		keretszám csökkenés, struktúra váltás
<i>Szlovákia</i>	mínusz	10%		
<i>Olaszország</i>	mínusz	20%		
<i>Görögország</i>	mínusz	35%		
<i>Lettország</i>	mínusz	48+18%	2009-2010	
<i>Svédország</i>			2011-től	tandíj bevezetése (kísérlet)

Forrás: Impact of the economic crisis on European universities (January 2011)

[Európai Egyetemi Szövetség 2011 évi monitoring jelentése]

(http://www.eua.be/Libraries/Newsletter/Economic_monitoringJanuary2011final.sflb.ashx

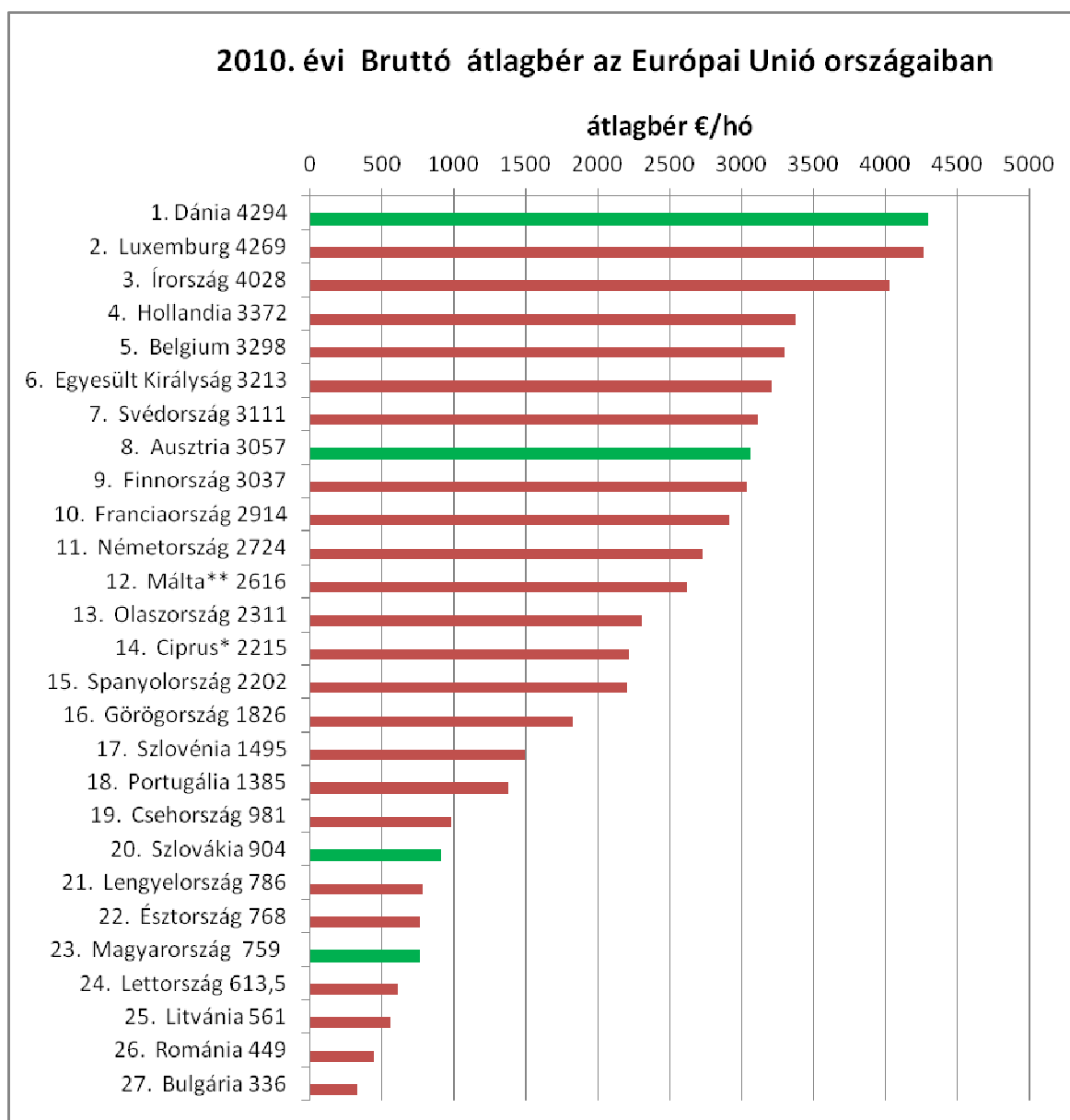
– Letöltve: 2012. augusztus 1.)

M12. táblázat: Vizsgált országok és térségeik autóipara

VÁROSOK	AUTÓIPAR
<i>Graz</i>	BMW
<i>Graz</i>	Steyer+Mercedes=terepjáró
<i>Szentgotthárd</i>	GM-OPEL
<i>Szombathely</i>	LUK
<i>Szombathely</i>	BPW Hungaria Zrt
<i>Győr</i>	Audi
<i>Győr</i>	Rába
<i>Pozsony</i>	Volkswagen
<i>Zsolna</i>	Kia
<i>Nagyszombat</i>	Peugeot-Citroen
<i>Kecskemét</i>	Mercedes
<i>Esztergom</i>	Suzuki
<i>Graz</i>	Chrysler, Jeep, Saab, Mercedes és BMW
<i>Graz</i>	Magna Steyer
<i>Bécs</i>	GM

Forrás: Saját gyűjtés

Ábra

M1. ábra: 2010. évi Bruttó átlagbérekről EU27 országok

Forrás: Saját szerkesztés – adatok: OECD és UNECE és Policysolutions (KSH alapján, 791 €)